

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií

Obraz Poláků a Polska v jazykových příručkách pro Čechy

The Picture of Polish and Poland in the Language Textbooks for Czech

(Diplomová práce)

Michaela Kaiserová

Praha 2018

Vedoucí práce: Renata Rusin Dybalska, Ph.D.

Velmi ráda bych poděkovala Renatě Rusin Dybalské, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za ochotnou pomoc s orientací v daném tématu a cenné rady nejen při psaní této práce, ale i během celého studia, na které budu díky její pedagogické i lidské stránce ráda vzpomínat.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V..... dne.....

podpis.....

Klíčová slova

Jazykový obraz světa, stereotypy, Poláci, Polsko, jazykové učebnice, výuka polštiny v České republice.

Key words

Linguistic picture, stereotypes, Polish, Poland, language textbooks, Polish teaching in the Czech Republic.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Obraz Poláků a Polska v jazykových příručkách pro Čechy* rekonstruuje obraz Polska a Poláků v jazykových učebnicích, mluvnicích a jiných příručkách, jež jsou určeny českému příjemci. Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze tří hlavních oddílů, které jsou napsány na základě sekundární literatury, první se zaměřuje na jazykový obraz svět, druhý na stereotypy a prototypy a třetí se zabývá didaktikou cizích jazyků v českém i polském prostředí. Cílem praktické části je na základě analýzy vybraných témat vytvořit ucelený obraz Poláků a Polska. Témata se týkají např. rolí muže a ženy v polské rodině, vlastností Poláků, trávení volného času, kuchyně a stravování, jmen a příjmení či popisu historických událostí atd.

Abstract

The thesis *The Picture of Polish and Poland in the Language Textbooks for Czech* reconstructs the image of Poland and Polish in the textbooks, grammar and other language books, which are addressed to Czech recipients. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part consists of three main sections, which are based on the secondary literature, the first focuses on the the linguistic picture of the world, the second deals with the stereotypes and the prototypes and the third aims at the didactics of foreign languages in the Czech and Polish background. The purpose of the practical part is, based on an analysis of selected topics, to create a coherent picture of Polish and Poland. The topics include, for example, the roles of a man and woman in the Polish family, the characteristics of the Poles, spending time, cuisine and eating, names and surnames, description of historical events etc.

Obsah

1 Úvod	19
2 Teoretická část.....	21
2.1 Jazykový obraz světa.....	21
2.1.1 Kognitivně-kulturní východiska	21
2.1.2 Historické souvislosti jazykového obrazu světa.....	22
2.1.3 Jazykový obraz světa v polském pojetí.....	23
2.1.4 Vlastnosti jazykového obrazu světa.....	24
2.1.5 Jazykový či mentální / textový / kulturní obraz světa?	26
2.1.5.1 Mentální obraz světa a JOS	26
2.1.5.2 Textový obraz světa a JOS	27
2.1.5.3 Kulturní obraz světa a JOS	28
2.1.6 Antropocentrismus jako hledisko jazykového obrazu světa	29
2.1.7 Potřeba revize pojmu jazykový obraz světa.....	31
2.1.8 Podstaty a zásady empirického výzkumu jazykového (a kulturního) obrazu světa ..	32
2.2 Stereotypy a prototypy	34
2.2.1 Definice stereotypu.....	34
2.2.2 Stereotyp v polském pojetí.....	35
2.2.3 Slovníky stereotypů v polském jazykovém prostředí.....	36
2.2.4 Profily stereotypů	37
2.2.5 Proces stereotypizace	39
2.2.6 Subjektivní generalizace	39
2.2.7 Vybrané typy stereotypů: stereotypy národností.....	40
2.2.8 Autostereotypy a heterostereotypy	41
2.2.9 Stereotyp Poláka očima Čechů.....	42
2.2.10 Definice prototypu	44
2.2.11 Prototypové a logické pojetí významu.....	44
2.2.12 Společné vlastnosti prototypu a stereotypu	45
2.3 Didaktika cizích jazyků	47
2.3.1 Metody výuky cizích jazyků v českém prostředí	47
2.3.2 Tzv. glottodydaktyka polonistyczna aneb didaktika cizích jazyků v Polsku.....	49
2.3.3 Nároky na učitele a vliv češtiny na studium polštiny jako cizího jazyka	52
2.3.4 Polonistika v českých zemích z historické perspektivy	54
2.3.5 Polonistika v České republice v současnosti.....	57

2.3.5.1 Brno	57
2.3.5.2 Hradec Králové	58
2.3.5.3 Olomouc	58
2.3.5.4 Opava.....	59
2.3.5.5 Ostrava.....	59
2.3.5.6 Pardubice	60
2.3.5.7 Praha	60
3 Praktická část	62
3.1 Jazykové příručky	62
3.1.1 Představení jazykových příruček.....	63
3.1.1.1 Učím se polsky.....	63
3.1.1.2 Konverzační příručka polštiny.....	64
3.1.1.3 Jazyk polský.....	64
3.1.1.4 Polština pro samouky	65
3.1.1.5 Polština pro posluchače kursů polštiny	65
3.1.1.6 Polština pro Čechy	66
3.1.1.7 Czy Czechów jest trzech?.....	67
3.1.1.8 Základy polské mluvnice.....	67
3.1.1.9 Coraz bliżej Polski	68
3.2 Obraz Poláků a Polska.....	69
3.2.1 Rodina a role jednotlivých členů	69
3.2.1.1 Role ženy	70
3.2.1.2 Role muže	75
3.2.1.3 Role dětí.....	76
3.2.1.4 Ostatní členové rodiny.....	78
3.2.1.5 Prostředí domova	79
3.2.2 Vlastnosti připisované Polákům	81
3.2.2.1 Pozitivní vlastnosti	81
3.2.2.2 Negativní vlastnosti.....	92
3.2.2.3 Negativa doby	95
3.2.3 Jména a příjmení.....	105
3.2.4 Kuchyně a stravování.....	106
3.2.5 Zaměstnání	108

3.2.6 Jazyk	112
3.2.7 Trávení volného času, sport, cestování	113
3.2.7.1 Četba novin	114
3.2.7.2 Hudba a tanec	115
3.2.7.3 Sport	117
3.2.7.4 Sledování televize	119
3.2.7.5 Cestování	120
3.2.8 Tradice a zvyky	123
3.2.8.1 Vánoce	123
3.2.8.2 Velikonoce	124
3.2.8.3 Andrzejki	124
3.2.8.4 Jmeniny	125
3.2.8.5 Svatba	125
3.2.9 Polská města	126
3.2.9.1 Varšava	126
3.2.9.2 Krakov	129
3.2.9.3 Další vybraná polská města	130
3.2.10 Polská lidová republika a dobová specifika	131
3.2.11 Historie a náboženství	134
3.2.11.1 Nejstarší dějiny	135
3.2.11.2 Nacistická okupace a Varšavské povstání	135
3.2.11.3 Náboženství	137
3.2.12 Obraz Čechů a Čechoslováků	139
3.2.13 Pokus o zformování prototypu Poláka	142
4 Závěr	145
5 Seznam použité literatury a jiných zdrojů	150
5.1 Primární literatura	150
5.2 Sekundární literatura a jiné zdroje	150
6 Seznam zkratk	156

1 Úvod

Diplomová práce s názvem *Obraz Poláků a Polska v jazykových příručkách pro Čechy* se bude zabývat, jak již název napovídá, jazykovým obrazem Poláků a Polska vytvořeným na základě teorie a detailní analýzy vybraných učebnic a jazykových příruček určených českému příjemci. Výsledky analýzy budou dále klasifikovány na základě konkrétních témat (ty budou představeny níže). Cílem této diplomové práce bude na základě těchto okruhů vytvořit ucelený obraz Poláků a Polska.

Teoretická část bude rozdělena do tří oddílů. Prvním z nich je *Jazykový obraz světa*, který bude věnován tomuto pojmu. Budou uvedeny historické perspektivy tohoto termínu, vybrané definice s důrazem na polské prostředí a vysvětlen pojem antropocentrismus jako hledisko jazykového obrazu světa atd. Dále budou na základě stanovisek lingvistů vysvětleny rozdíly mezi blízkými a často zaměňovanými pojmy kulturní, textový, mentální a jazykový obraz světa. Druhý oddíl se zaměří na stereotypy a prototypy. Opět budou zmíněny historické souvislosti a vybrané definice obou pojmů. Dále budou vysvětleny termíny jako profily stereotypů, proces stereotypizace a subjektivní generalizace. V tomto oddílu teoretické části se bude práce podrobněji věnovat stereotypům národností a stereotypu Poláka očima Čechů. Do sekundární literatury, na jejím základě bude napsána výše zmíněná teoretická část, budou zahrnuty publikace českých i polských lingvistů, mezi kterými nebude chybět J. Bartmiński, R. Tokarski, R. Grzegorzycykowa, I. Vaňková a další. Třetí závěrečný oddíl teoretické části nese název *Didaktika cizích jazyků*, kde se čtenář opět na základě sekundární literatury seznámí s vybranými metodami výuky cizích jazyků v českém a polském prostředí. Pozornost bude věnována historii vývoje a specifikům těchto metod. Ve vyučovacím procesu bude podrobněji představena role učitele a češtiny jakožto mateřského jazyka studentů, kteří se chtějí naučit polsky. Poslední část tohoto oddílu se bude zaměřovat na polonistiku v českých zemích v průběhu historie i v současnosti.

V praktické části této diplomové práce bude nejdříve představeno dvanáct vybraných jazykových příruček určených přímo české veřejnosti, která se chce naučit polsky. Učebnice budou seřazeny podle data jejich prvního vydání, tedy od roku 1945 do 1997. Praktická část bude dále pokračovat konkrétními realizacemi jazykového obrazu Poláků a Polska na základě předchozí analýzy jazykových učebnic. Diplomová práce si předem stanovila dílčí témata, kterým se bude podrobněji věnovat. Mezi vybrané okruhy patří: Rodina a role jednotlivých členů, kam bude zahrnuto i prostředí polského domova, dále vlastnosti připisované Polákům (do této kapitoly budou zařazeny negativní i pozitivní vlastnosti i negativa doby), poté

zde nalezneme oddíl věnovaný jménům a příjmením, kuchyni a stravování, zaměstnání, trávení volného času a sportu, tradicím a zvykům, historii a náboženství, jazyku a polským městům, Polské lidové republice a dobovým specifickým a posledním oddílem bude obraz Čechů a Čechoslováků. V kapitole zařazené za výše jmenovaná témata bude na základě všech dosavadních analýz, ze kterých budou vybrány nejčastěji se vyskytující a nejvýraznější polské rysy a vlastnosti, vytvořen prototyp Poláka. Za závěrem, ve kterém budou shrnuty zjištěné výsledky, se bude nacházet seznam primární a sekundární literatury, jiných zdrojů a seznam zkratk.

Téma své diplomové práce jsem si vybrala z toho důvodu, že studium jazykového obrazu světa a stereotypů je v dnešní době velmi populární a zajímavé. Těžko bychom hledali jinou lingvistickou oblast, která by propojovala spolupráci českých a polských lingvistů více než kognitivní lingvistika, jež zahrnuje ústřední téma této diplomové práce.

2 Teoretická část

Teoretická část této diplomové práce je rozdělena na tři oddíly, a to na *Jazykový obraz světa*, *Stereotypy a prototypy* a *Didaktiku cizích jazyků*.

2.1 Jazykový obraz světa

2.1.1 Kognitivně-kulturní východiska

Kognitivní lingvistika je součástí obecně chápané kognitivní vědy, která se může dále dotýkat např. filosofie, neurovědy, matematiky a informatiky, kulturní historie či antropologie. Na všechny tyto oblasti a aspekty se specializuje publikace *Kognitivní věda dnes a zítra*, jejímž editorem je D. Krámský.

Kognitivní lingvistika se zaměřuje na vztahy znaků (jazykových prostředků) k jejich denotátům, tedy obrazům utvořeným v naší mysli a v kultuře společnosti. Vychází ze vzájemného vztahu jazyka a lidské mysli a klade důraz na význam. Ten je ovlivněn lidskou tělesností, kognitivními procesy atd. Předmětem zájmu kognitivní lingvistiky je *zkoumání univerzálií, kognitivních struktur stojících v sémantických základech jazyka (a jazyků), úvahy o možnostech rekonstrukce jazykového obrazu (resp. jazykových obrazů) světa, studium kategorizace a povahy kategorií, utváření pojmů vůbec (...)*¹.

Individuální zkušenost se světem je určena lidskou kognitivní výbavou. Vychází z tělesnosti, schopnosti člověka myslet v metaforách a schopnosti kategorizace. Naše individuální zkušenost se posouvá ke *sdílené zkušenosti kolektivní*². Jazyk chápeme jako kulturní, antropologický i sémiotický fenomén. *Každý jazyk totiž podává specifickou, jistým společenstvím sdílenou interpretaci světa*³. Jazyk je v tomto pojetí modelem světa.

Podle Vaňkové (2009) je dnes zapotřebí propojovat kognitivní výzkum s kulturním bádáním. Hlavně v polské lingvistice a etnolingvistice se setkáváme s nahlížením na jazyk z kontextu kultury. Anuszewicz a kol. (2000) tvrdí, že rolí jazyka je zrcadlení hierarchie hodnot a systémů významů. V jazyce nalzáme modely světa, které utváří náš pohled na něj. Tyto modely mají vliv na jeho obraz. Jazyk ovlivňuje, formuje a reguluje společenské chování skupiny jeho uživatelů. Tyto komunikačně-kulturní skupiny se od sebe liší užíváním různých

¹ VAŇKOVÁ, I.: Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech. In: KRÁMSKÝ, D. (ed.): *Kognitivní věda dnes a zítra*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2009. s. 244.

² VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 47.

³ Tamtéž, s. 47.

jazyků. Autoři považují jazyk za jeden z nejdůležitějších elementů kultury. *Zawiera bowiem w sobie najistotniejsze cechy kultury jako całości, stanowi inwentarz jej zasobów, jest zapisem przyjętych w danej kulturze sposobów konceptualizacji i kategoryzacji rzeczywistości, jej aksjologizacji, różnych punktów jej widzenia oraz sposobów jej doświadczania i postaw wobec niej. Najważniejszym zadaniem jest więc wydobyć, rekonstrukcja form i treści kultury zapisanych w języku oraz jego konkretnych przejawach – tekstach*⁴.

Odvětví zkoumaná kognitivní lingvistikou rozdělují autorky knihy *Co na srdci, to na jazyku* do pěti skupin. První je univerzálnost a relativismus, dále jazykový obraz světa, antropocentrismus, kategorizace a význam a poslední je metafora a metaforičnost.

Pojmem, který nás bude zajímat nejvíce a jemuž se budou věnovat následující kapitoly, je specifické pojetí reality daného společenství skrze jazyk. Označujeme ho jako „jazykový obraz světa“.

2.1.2 Historické souvislosti jazykového obrazu světa

Pojem „obraz světa“ se poprvé neobjevil v lingvistickém chápání smyslu slova. Již dříve se vyskytoval v humanitně zaměřených pracích. Jazykově chápaný pojem „jazykový obraz světa“ se opíral hlavně o dva myšlenkové proudy, jeden má kořeny v Německu, druhý v Americe (Vaňková a kol., 2005).

Prvním zmiňovaným proudem je německá filozofie jazyka. Jedním z hlavních představitelů tezí o jazyce byl J. G. Herder, který tvrdil, že *každý národ má vlastní rezervuar myšlí, které si staly znaky, tím rezervuarem jest jeho jazyk: jest to rezervuar, do kterého vnosily svůj wkład stulecia [...] jest to skarbiec myšli całego narodu*⁵. Druhým zástupcem německé filozofie jazyka, který zde bude zmíněn, je W. Humboldt. Ten v německém prostředí zformuloval pojem jazykový obraz světa a tvrdil, že *poprzez wzajemną zależność myśli i słowa jasne jest to, że języki nie są właściwie środkami przedstawiającymi już poznane prawdy, lecz są czymś daleko więcej, a mianowicie – środkami do odkrywania prawd dotychczas nie poznanych. Ich różnorodność nie jest li tylko różnorodnością dźwięków i znaków, lecz właściwie różnorodnością samych sposobów oglądu świata. One to stanowią*

⁴ ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 21.

⁵ Polský překlad citován z ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 24. Originál: HERDER, J. G.: *Herders sämtliche Werke*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1877. s. 13.

przyczynę oraz ostateczny cel wszystkich badań językoznawczych. Suma tego, co poznawczo możliwe, jest obszarem przeznaczonym do opracowania przez rozum ludzki, sięgającym wszystkich języków, niezależnych od nich, leżącym między nimi; człowiek zaś może się zbliżyć do tego czysto obiektywnego obszaru nie inaczej, jak jedynie na drodze właściwych tylko sobie sposobów poznania i odczuwania – a więc – na drodze czysto subiektywnej⁶. Na Humboldtův názor, že prostřednictvím jazyka, který ovlivňuje naše myšlení a prožívání, pohlížíme na svět, navázala řada dalších německých filozofů (Vaňková a kol., 2005). Jedním z nich byl např. L. Wiesgerber, jenž nechápal jazyk pouze jako prostředek dorozumívání, ale také jako tvůrčí sílu ducha. Jazyk je přístupem ke světu a každé jazykové společenství je tvořené společným obrazem světa, který je obsažený v jazyce (Anuszewicz a kol., 2000). Dalším pokračovatelem myšlenek svých předchůdců byl H. Gipper, který vedle jazykového obrazu světa definoval i ideologický obraz světa. Jazyk je v jeho pojetí chápán jako „klíč ke světu“ (německy „Schlüssel zur Welt“), tedy jakési přemostění od člověka (společenství) ke skutečnosti (Anuszewicz a kol., 2000).

Druhý zmiňovaný proud se rozvíjel v Americe v pojetí E. Sapira a B. J. Whorfa. Ti používali termín „picture of the world“. Také oni přisuzovali velký vliv mateřského jazyka na jeho uživatele. Se jmény obou lingvistů je spojený pojem jazykový determinismus čili předpoklad, že náš mateřský jazyk přímo určuje (determinuje) náš pohled na svět okolo nás, a dále termín jazykový relativismus, který tvrdí, že různé jazyky se navzájem liší pohledem jejich uživatelů na svět (Vaňková a kol., 2005). B. J. Whorf připodobňuje svět v naší mysli k mikrokosmu, pomocí kterého se utváří makrokosmos – realita kolem nás (Kopińska, 2011).

Všichni zmiňovaní lingvisté vnímají jazyk nejenom jako nástroj komunikace, ale především jako „místo“, které zahrnuje obraz světa lidí mluvících daným jazykem. Pomocí jazyka poznáváme skutečnost, ve které se vyskytují konkrétní jazykové společnosti (Kopińska, 2011).

2.1.3 Jazykový obraz světa v polském pojetí

V polském jazykovém prostředí byl tento pojem použit poprvé v roce 1978, a to v publikaci Waleryho Pisarka *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*. V této knize

---

⁶ Polský překlad citován z ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej*. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 24-25. Originál: HUMBOLDT, W.: *Gesammelte Schriften*. Berlin: W. de Gruyter, 1968. s. 27.

nalezneme definici, která o jazykovém obrazu světa mluví jako o *obrazie świata odbitym w danym języku narodowym nieodpowiadającym ściśle rzeczywistemu obrazowi, odkrywanemu przez naukę*⁷. Tento pojem byl v 80. letech konkretizován v prostředí lublinských lingvistů pohybujících se okolo časopisu *Etnolingwistyka* a v Bratislavských lingvistů seskupených kolem časopisu *Język i Kultura*. Za autory tohoto termínu považujeme jazykovědce J. Bartmińského a R. Tokarského. Ti v roce 1986 definovali jazykový obraz světa ve svém článku *Językowy obraz świata a spójność tekstu* takto: *jest to pewien zespół sądów mniej lub bardziej utrwalonych w języku, zawartych w znaczeniach wyrazów lub przez te znaczenia implikowanych, który orzeka o cechach i sposobach istnienia obiektów świata pozajęzykowego. W tym sensie JOS jest tu utrwaleniem zespołu relacji zawartych w językowym ukształtowaniu tekstu, a wynikającym z wiedzy o świecie pozajęzykowym*⁸. Důležitou roli kladou lingvisté jazykovým činitelům, jako je například styl a žánr. Jinak můžeme na designát nahlížet v lidové tvořivosti, jinak v literatuře a odlišně v obecném jazyce (Anuszewicz a kol., 2000).

V roce 1987 byla tomuto termínu věnována celá konference *Język i kultura*. O tři roky později byl z této konference publikován redakcí J. Bartmińského sborník s názvem *Językowy obraz świata* vydaný ještě v roce 1999 a 2004. Jazykový obraz světa v následujících letech zažil velký zájem ze strany nejen polských lingvistů. Byly napsány mnohé práce, které se zabývají jazykovými obrazy různých částí těla, rostlin, barev, zvířat atd. (Grzegorzczkova, 2009).

U vzniku tohoto nového přístupu stojí celosvětový obrat lingvistiky od systému a příklon ke komunikaci. Do popředí se dostává sémantika, která se zabývá myšlením, prožíváním a chováním člověka i celých společností (Vaňková a kol., 2005). Člověk se stává centrem tohoto nového paradigmatu.

2.1.4 Vlastnosti jazykového obrazu světa

Definic jazykového obrazu světa byla napsána celá řada, některé z nich byly zmíněny v předchozích kapitolách. Co se týče vlastností tohoto pojmu, shrnuly je autorky publikace *Co na srdci, to na jazyku* (2005) do šesti hlavních bodů.

⁷ KOPÍŃSKA, M.: Język jako narzędzie interpretacji rzeczywistości – językowy obraz świata. In: *Un mundo, muchas miradas*, č. 2, 2011. s. 63.

⁸ BARTMIŃSKI, J. - TOKARSKI, R.: Językowy obraz świata a spójność tekstu, In: DOBRZYŃSKA, T. (red.): *Teoria tekstu. Zbiór studiów*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1986. s. 72.

Prvním z nich je heterogenost, což je tvrzení, že jazykový obraz světa není jednoduší, ale naopak mnohovrstevnatý a zkomplikovaný. Skládá se z několika rovin, *je rozrůzněný teritoriálně (dialekty), sociálně (profesní jazyky, slangy), stylově i podle sfér komunikace*⁹. Autorky uvádějí příklady odlišného vnímání světa z odborných či vědních oborů a světa v přirozené, běžné komunikaci. Právě tato běžná subjektivně orientovaná komunikace každodenního života je centrem jazykového obrazu světa. Na tento svět nahlížíme antropocentrickým a etnocentrickým pohledem.

Druhým znakem je dynamičnost, což znamená, že jazykový obraz je stále v pohybu a mění se. Naopak základy, které jsme zdědili po našich předcích, jsou stálé. Někdy můžeme být svědky umělé a vědomé proměny našeho obrazu světa, hlavně u stereotypů (např. výměna *nevidomý* za méně korektní *slepy*). Náš pohled na svět se mění v souvislosti s časem i vlivy jazykových společenství, jež nás obklopují.

Výběrovost je třetím znakem, který autorky publikace uvádějí. Naše pozornost může být na jisté aspekty skutečnosti upřena více než na jiné. Každé jazykové společenství klade důraz na různé části reality (př. v Anglii mají pro mlhu víc výrazů než u nás, protože se na jejich území objevuje daleko častěji než v České republice).

Čtvrtým znakem jazykového obrazu světa je axiologičnost. Hodnotící subjektivní kritérium hraje důležitou roli. *Člověk vnímá věci a bytosti jako nakloněné příznivě, anebo nepřátelské, jako známé, anebo neznámé a nesamozřejmé, jako přitažlivé, či odpudivé, jako vzbuzující sympatii, anebo odpor a strach*¹⁰. Uplatňuje se zde vytváření opozic (např. my-oni, cizí-vlastní). Nejvyšší hodnotou a měřítkem je člověk a to, co je lidské.

Integrálnost a intertextuálnost jsou dalšími znaky jazykového obrazu světa. Je těžké určit odlišnosti mezi slovníkovou a mimojazykovou definicí jednoho slova. Dalším typem je praktický a pragmatický pohled na skutečnost. Tyto typy se často prolínají a nemůžeme lehce vyznačit jejich hranice. Každá věc, na kterou skrze lidské vidění nahlížíme, pro nás má nějaký účel, proto je v jazykovém obrazu světa ústřední praktický a pragmatický vztah ke skutečnosti.

Posledním znakem je transcendentnost. Jazyk tíhne k tomu, aby přesahoval své meze. Pomocí něj může tyto meze překračovat i uživatel jazyka. Meze *souvisí s kognitivitou*,

⁹ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 53.

¹⁰ Tamtéž, s. 54.

*tělesnem, smysly, schopnostmi myšlení a imaginace*¹¹. Jazykový obraz světa v sobě zahrnuje metajazyk, proto je schopný sám sebe zrcadlit (Vaňková a kol., 2005).

2.1.5 Jazykový či mentální / textový / kulturní obraz světa?

Tato kapitola bude věnovaná třem termínům, a to mentálnímu, textovému a kulturnímu obrazu světa, které mohou být s jazykovým obrazem světa milně zaměňovány. Je pravdou, že ani řada lingvistů se na přesné definici těchto pojmů neshodne, proto budou představeny jejich různé pohledy a uchopení těchto termínů.

2.1.5.1 Mentální obraz světa a JOS

V pojetí J. Bartmińského je význam slova, tj. prostředníka mezi znakem a předmětem, chápán jako mentální promítání dané věci, které odkazuje k reálným předmětům. Rolí významu slova je interpretace a projekce. To znamená, že *opis świata znaczeń językowych nie jest opisem świata rzeczywistego. Jest jedynie opisem interpretacji językowej świata obiektywnego bądź nawet czysto intencjonalnych światów kreowanych przez zbiorowość mówiącą. Krótko mówiąc jest opisem świata „przedmiotów mentalnych“*¹². Polský jazykovědec nerozlišuje mezi pojetím mentálního a jazykového obrazu světa, protože jazykový obraz světa zahrnuje popis mentálních předmětů, což obsahuje jak sféru mentální, tak jazykovou.

Naopak moskevská lingvistka S. M. Toľstojowa vychází ze strukturální sémantiky a rozlišuje jazyk a znalosti o světě. J. Bartmiński tyto dva pojmy od sebe neodděluje. Polská psycholingvistka I. Kurcz tvrdí, že existují dva typy poznání, a to základní znalosti o světě (o sobě samém, o jiných lidech) a od nich odlišné znalosti jazykové. Zároveň odlišuje pojem jazykový obraz světa a mentální obraz světa. Stejně tak další polská lingvistka J. Maćkiewicz tyto dva pojmy od sebe odděluje a upřesňuje, že obraz světa je nadřazený pojem pro jazykový obraz světa. Obraz světa podle ní vystupuje ve dvojí formě. První forma je součástí lidského vědomí a je abstraktní. Druhá forma objektivizuje tu první např. pomocí jazyka (společně s např. uměním, rituály, gesty, mimikou, vztahy atd.) (Žuk, 2010).

¹¹ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 55.

¹² BARTMIŃSKI, J.: *Czym zajmuje się etnolingwistyka?*. In: *Akcent*, č. 26, 1986, s. 18.

2.1.5.2 Textový obraz světa a JOS

V roce 1980 vyšel *Słownik ludowych stereotypów językowych. Zeszyt próbny*, jedna z prvních polských prací zabývajících se rekonstrukcí jazykového obrazu světa. V této publikaci nalezneme slovní zásobu zaměřenou na folklór. Důraz je kladen na sémantiku, ne na jazykové texty. *Wybrane z tekstów cytaty posłużyły jako podstawa rekonstrukcji konotacji semantycznych słów i ustalenia stereotypowej łączliwości tekstowej*¹³. V roce 1986 byly publikovány ve 26. čísle *Akcentu* pod názvem *Język i ludowa wizja świata* materiály, které vycházely z výše zmiňovaného slovníku. Rozlišování textového a jazykového obrazu světa zde nenalezneme. O několik let později J. Bartmiński napsal, že obsah slova „jazykový“ v sobě obsahuje to, co je jazykově-systémové, jazykově-konvenční, ale také to, co se nachází v konkrétních, jednotlivých textech, *które zawierają mniej lub bardziej przewidywalne, indywidualne konkretyzacje systemu i normy, a nawet pewne ich naruszenie czy przetworzenie, jednak zawsze czerpią i z systemu, i z konwencji (norm) społecznych*¹⁴.

Na druhé straně lingvisté, jako je např. R. Grzegorzyczkowa, vycházejí ze strukturalistické tradice. Ta tvrdí, že je třeba rozlišovat mezi textovým a jazykovým obrazem světa, zvláště pokud se jedná o texty literární. Literární tvorba podle ní sděluje specifické vidění světa, které je vlastní tomu, kdo literární text napsal. *Dokonuje się to oczywiście przez wykorzystanie systemu językowego, wykorzystanie polegające na przekraczaniu standardowych znaczeń i łączliwości, odbijających owo przeciętne widzenie świata. (...) Można więc powiedzieć, że jest to szczególny obraz świata zawarty w języku poety, choć ściślej może należałoby mówić o poetyckiej wizji świata wyrażonej za pomocą szczególnego (przekraczającego normę) użycia języka. W każdym razie omawiane zjawisko jest czymś zupełnie innym, aniżeli fakty uprzednio pokazane, stąd lepiej chyba nie używać w odniesieniu do tego typu zjawisk pojęcia „językowy obraz świata”, zachowując ten termin dla faktów systemowych*¹⁵. Podle R. Grzegorzyczkové musíme rozlišovat mezi jazykovým obrazem světa (společným viděním světa jazykové skupiny) a obrazem světa obsaženým v individuálním jazyku jednoho literáta. Na tuto koncepci reagovali další polští lingvisté jako A. Pajdzińska a R. Tokarski, kteří tvrdili, že literární texty jsou cennými materiály, protože jejich výzkum nám umožňuje popsat konkrétní představy světa, které jsou v těchto textech

¹³ ŻUK, G.: *Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przełomu wieków*. Dostupné online: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/144/Językowy_obraz_swiate.pdf?sequence=1> [cit. 20. 6. 2018].

¹⁴ BARTMIŃSKI, J.: O językowym obrazie świata Polaków końca XX wieku. In: *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*. Warszawa: Elipsa, 2001. s. 32.

¹⁵ GRZEGORCZYKOWA, R.: Pojęcie językowego obrazu świata. In: BARTMIŃSKI, J. (red.): *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1990. s. 47.

za pomoci jazyka obsaženy. Na studiu literárních textů lingvisté dokládají případné sémantické transformace výrazů, které už v dnešním jazyku nemusí být lehké najít a doložit. R. Grzegorzczkova následně uznala, že mezi systémově ustálenými konotacemi a těmi, jež se objevují v jednotlivých literárních textech, neexistují ostré hranice (Žuk, 2010).

2.1.5.3 Kulturní obraz světa a JOS

Výše zmiňovaný *Słownik ludowych stereotypów językowych* vychází z etnolingvistiky (čili antropologické a obecněji také kulturní lingvistiky). Pojem kulturní obraz světa zavedla trojice lingvistů J. Anuszewicz, A. Dąbrowska a M. Fleischer. Podle nich je kulturní obraz světa *konstruktem regulujícím manifestacje produkcji tekstów i – ogólniej – realizacji znakowych, reprezentujícím oraz organizujícím zasady konstrukcji danej manifestacji kultury i jej produktów jako drugiej rzeczywistości w celu podtrzymania, motywowania, wyrażania/objawiania się oraz reprezentowania, a także generowania procesów zachodzących w systemie społecznym traktowanym jako podstawa systemu kultury. Kulturowy obraz świata jest zatem regulatywem, generatorem, normatywem oraz zasadą organizacyjną w rozumieniu teorii systemów*¹⁶.

Pojem kulturní obraz světa zahrnuje nejen jazyk, jazykový obraz světa, ale i mimojazykové prostředky (např. mimiku, gesta), dále pak prostředky z oblasti vědy, náboženství, hospodářství, ekonomie atd. Někdy se můžeme setkat s pojmem jazykově-kulturní obraz světa.

Žuk (2010) přiznává, že koncepce J. Anuszewicze, A. Dąbrowské a M. Fleischera nepřináší oproti bádání lublinských lingvistů z devadesátých let téměř nic nového s tím rozdílem, že trojice autorů zahrnuje do svých studií materiál ze všech odvětví komunikace (např. i mimojazykové prostředky), zatímco lublinští jazykovědci do svých studií zařadili pouze jazyk a kulturu.

V následující kapitole bude vysvětlen pojem antropocentrismus jako jedno z hledisek, pomocí kterého vnímáme jazykový obraz světa.

---

¹⁶ ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura* 13, 2000. s. 30.

2.1.6 Antropocentrismus jako hledisko jazykového obrazu světa

Antropocentrismus je nahlížení na svět a všechny jeho skutečnosti z pohledu člověka a zároveň tvrzení, že člověk je středem světa. Antropocentrismus můžeme chápat jako „body in the mind“ (stejně tak nazval M. Johnson svou knihu z roku 1987). Z pohledu lingvistů G. Lakoffa a M. Johnsona jsou výrazem antropocentrismu jazyka představová schémata, která se vztahují k tělesnosti člověka a jeho zakotvení v prostoru. Mezi tato schémata patří např. schéma nádoby, centra a periferie, celku a části, cesty atd. (Vaňková a kol., 2005).

Jazyk je antropocentrický. Představuje obraz světa, tak jak se jeví člověku, jak jest pro člověka. Člověk stojí v centru jazyka – a to se ukazuje v mnoha ohledech¹⁷. Na příkladu různých měrných jednotek, které se týkají přímo lidského těla, lze tuto tezi potvrdit. Běžně používáme míry jako *loket, stopa, palec, krok¹⁸*, hloubku vody můžeme vyjádřit jako *po kotníky, po kolena, po pás, po krk¹⁹*. Jazykový obraz světa má svůj základ v antropocentrismu a vztahuje se k přirozenému světu a každodennímu životu (Vaňková a kol., 2005). Výše uvedené míry nejsou součástí vědeckého světa, používáme je v běžné denní komunikaci. Antropocentrismus jazyka dokazuje velké množství lexika, které se týká právě člověka (oproti jiným sémantickým oblastem). Dalším důkazem pro toto tvrzení je kvantita lexika týkajícího se člověka v lexikalizovaných metaforách, jako je např. *hrdlo lahve, ucho džbánu²⁰* atd. (Vaňková a kol., 2005).

Polští lingvisté R. Tokarski a A. Pajdzińska (1996) dokazují antropocentrismus v jazyce pomocí kritéria hodnocení. Z jejich práce vyplývá, že to, co je lidské (nejen „týkající se člověka“, ale také „v souladu s lidskými vlastnostmi“), je hodnoceno kladně, na vše ostatní je většinou pohlíženo opačným způsobem. Ve svém vnímání světa uplatňujeme opozice lidský-zvířecí (nelidský). Příkladem jsou některá spojení typu: *chovej se jako člověk, cítila se jako člověk, to je lidské* a na druhé straně: *nebuď jako zvíře, chovají se jako zvířata / dobytek, jí jako prase*. S tímto pohledem na člověka jako nejvyšší hodnotu souvisí i fakt, že pejorativní označení jiných osob častokrát používají zvířecí druhy (*prase, slepice* aj.) a i další spojení související se zvířaty pronesená o člověku jsou většinou chápána negativně (*morda, hnáty, skřehotání* aj.). Pouze označení člověka deminutivy zvířat jsou vnímána kladně (*myšička, pejsáček* aj.).

¹⁷ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 60-61.

¹⁸ Tamtéž, s. 61.

¹⁹ Tamtéž, s. 61.

²⁰ Tamtéž, s. 62.

A. Pajdzińska (2001) se dále věnovala antropocentrismu ve frazeologii. *Frazeologie svědčí o charakteru jazykového obrazu světa velmi zásadně. Jako jeho základní souřadnice (a to je také patrné z četných frazémů, srov. dále) můžeme chápat lakoffovsko-johnsonovská konceptuální schémata i orientační metafory, vycházející z trojího rozměru: nahoře – dole, vpředu – vzadu a vpravo – vlevo*²¹. Tato konceptuální schémata se řídí rozložením lidského těla. Podle A. Pajdzińskiej (2001) člověk z těchto tří rozměrů nejsilněji pociťuje opozici nahoře-dole, o čemž svědčí, v porovnání s dalšími dvěma zmíněnými dvojicemi, daleko větší výskyt metafor. Slovní spojení, která se týkají konceptuálního schématu „nahoře“ vycházejí z držení lidského těla a pohybu ve vztyčené poloze, který považujeme za přirozený. Naopak být „dole“ nám evokuje negativní situace často spojované se špatným rozpoložením (př. *A tak moje nálada pozvolna klesala*²²), nezdarem (př. *Vloni jsme dosáhli vrcholu, ale letos to jde z kopce*²³), malou mocí (př. *Jeho moc rychle upadá*²⁴), nemocemi (př. *Upadla do nemoci*²⁵) atd. A. Pajdzińska (2001) rozděluje antropocentrický charakter polských frazeologismů do čtyř kategorií, a to na prostor (př. *na dosah ruky, mít něco po ruce, pod nosem*²⁶), čas (př. *je to za mnou, přede mnou*²⁷), množství a míra (př. *měřit podle oka, mít něco v oku*²⁸) a intenzitu vlastnosti (př. *tenký jako vlas*).

Další pojem, který s antropocentrismem jazykového obrazu světa souvisí, je polidšťování čili antropomorfismus. Zvířatům, nemocem či neživým věcem přisuzujeme lidské vlastnosti nebo lidské konání. Pro ilustraci uvedeme několik příkladů: *zvítězila nad ním tuberkulóza, počítač ho rozzlobil, pes na něj hleděl vyčítavě* aj. (Vaňková a kol., 2005).

Důležitým důkazem antropocentrismu jazykového obrazu světa je opozice my-oni a vlastní-cizí. Tyto protiklady byly zmíněny v kapitole výše jako jeden z bodů, které definují jazykový obraz světa jako takový. S adjektivem „vlastní“ se pojí pozitivní konotace jako je blízkost, vztah, domov, rodina (př. *naš člověk, je mu to vlastní, vlastní bratr, jako doma*²⁹), naopak „cizí“ je něco neznámého, z čeho můžeme mít strach (př. *odcizit*

²¹ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 62.

²² LAKOFF, G. – JOHNSON, M.: *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. s. 27.

²³ Tamtéž, s. 29.

²⁴ Tamtéž, s. 28.

²⁵ Tamtéž, s. 27.

²⁶ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 63.

²⁷ Tamtéž, s. 64.

²⁸ Tamtéž, s. 64.

²⁹ Tamtéž, s. 65.

se, nevlastní, chovat se k někomu jako k cizímu³⁰). Opozice my-oni se v lecčems shoduje s opozicí předchozí. „My“ jako skupina, ke které se hlásíme, patříme do ní a „oni“ jako ti, co nejsou do našeho společenství zahrnování, vůči nimž se vymezujeme. Tato opozice se velmi často uplatňuje v národnostních stereotypech. Cizí či nám nesympatické národnosti pojmenováváme negativně zabarvenými výrazy jako např. *Rusák, Němčour*³¹. Dále si ji můžeme povšimnout v pojmenováních představitelů určité náboženské (př. *žid'ák*³²) či politické orientace (*komouš, socan*³³) (Vaňková a kol., 2005).

Následující kapitola se bude zabývat potřebou revize definic jazykového obrazu světa.

2.1.7 Potřeba revize pojmu jazykový obraz světa

Po téměř čtyřiceti letech lingvisté cítili potřebu pojem jazykový obraz světa revidovat a znovu zpřesnit jeho původní definice. První podněty pocházely přímo od autorů termínu J. Bartmińského a R. Tokarského, kteří pocítovali, že nastal čas pro zrevidování původního chápání tohoto termínu, a to z důvodu hojně prováděných srovnávacích výzkumů na poli sémantiky. Příkladem jsou společné projekty Karlovy a Varšavské univerzity s názvem *Studia z semantyki porównawczej a Obraz świata w języce*. Dalším příkladem je projekt EUROJOS tedy *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów na tle porównawczym* založený profesorem J. Bartmińským a v roce 2009 zapsaný do projektů Instytutu Sławistyki PAN. Od roku 2016 funguje EUROJOS-2, který navazuje na svého předchůdce.

V jubilejním 200. vydání časopisu *Język i Kultura* z roku 2008 J. Bartmiński ještě jednou definoval jazykový obraz světa *jako sztandarowe pojęcie należące do instrumentarium kognitywizmu, przy czym odwołuje się do trójkąta semiotycznego Ogdena a Richardsa, w którym wyraźnie obecnie jest odniesienie do realnego świata (prawe ramię trójkąta)*³⁴.

Stejně tak se do nové definice pustil i druhý z autorů tohoto termínu R. Tokarski, jenž rozšířil kognitivní definici, do které podle něj patří významné vlastnosti denotátu (tzv. sémantického jádra), jako jsou prototypové vlastnosti, stereotypy, individuální konotace, textové konotace atd. Všechny tyto složky mají podle R. Tokarského kognitivní (poznávací)

³⁰ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 65.

³¹ Tamtéž, s. 65.

³² Tamtéž, s. 65.

³³ Tamtéž, s. 65.

³⁴ GRZEGORCZYKOWA, R.: Punkty dyskusyjne w rozumieniu pojęcia językowego obrazu świata – widziane z perspektywy badań porównawczych. In: *Etnolingwistyka*, č. 21, 2009. s. 16-17.

motivaci, jež se utváří na základě poznání nových charakteristických rysů daného objektu (Grzegorzycykowa, 2009).

Poslední kapitola tohoto prvního oddílu bude pojednávat o základních principech a důležitých náležitostech výzkumu jazykového obrazu světa.

2.1.8 Podstaty a zásady empirického výzkumu jazykového (a kulturního) obrazu světa

Anuszewicz a kol. (2000) ve své studii uvedl několik zásad, kterými by se měl řídit každý výzkum jazykového obrazu světa. Tento výzkum je podle něj založen na lingvistice a kulturologii, proto ve své studii pracuje s pojmem jazykový i kulturní obraz světa. Hlavním předmětem zájmu tohoto bádání je diskurs a kulturní vlastnosti zkoumaných textů. *Interesują nas z tego punktu widzenia tylko te cechy i właściwości, które czynią dany tekst typowym obiektem wypowiedzi danej subkultury lub kultury narodowej*³⁵. Lingvisty by neměl zajímat autorův specifický styl, ale pouze to, co v konkrétním textu poukazuje na vlastnosti, které jsou typické pro danou subkulturu či národní kulturu. Podstatou výzkumu by měla být objektivnost, spolehlivost a validita sebraných dat. Důležitá je orientace na komunikační a kulturní funkci jazyka. Výzkum musí být opřen o empiričnost, teorii a analýzu. Výsledky by měly být založeny na tzv. Laswellově pravidle. Každá analýza by se měla opírat o otázky: Kdo říká co, z jakého důvodu, jak (kdy), komu, s jakým efektem? Důležité je rozlišovat mezi pojmy interpretace a analýza. *Analiza jest to rejestracja/uchwycenie obiektywnych (czyli intersubiektywnych i kolektywnych) cech właściwości obiektu; interpretacja jest to rekonstrukcja nieznaných decyzji prowadzących do danego wydarzenia*³⁶. Z tohoto důvodu jsou oblasti vědy a kultury, které se opírají o interpretaci, z empirického zkoumání vyloučeny. Sám adresát a jeho smysly rozhodují o kritériích porozumění textu. Posledním bodem, o kterém se Anuszewicz zmiňuje, je zamyšlení se nad tím, do jaké míry máme co dočinění s obrazem světa a do jaké míry s obrazem světa konkrétních lingvistů a dále, jestli pojem obsažený ve slovníku odpovídá významu užívanému v konkrétních situacích a v konkrétním momentu (Anuszewicz a kol., 2000).

V rámci zkoumání jazykového (a kulturního) obrazu světa jsou používány tyto metody:

³⁵ ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 37.

³⁶ Tamtéž, s. 38.

- *metody materiałowo-ilościowe (na przykład statystyczne);*
- *metody badania konkretyzacji odbiorczych i konstrukcji komunikatów;*
- *metody ankietowe różnego stopnia złożoności;*
- *metody dyskursywno-analityczne na konkretnym materiale;*
- *metody w ramach archeologii dyskursów, tzn. rekonstrukcja dyskursów oraz językowych i kulturowych obrazów świata na materiale historycznym³⁷.*

Nasbíraná data by měla být objektivní, spolehlivá a platná (Anuszewicz a kol., 2000).

Druhý oddíl teoretické části se zaměří na pojmy stereotyp a prototyp, které budou podrobně vysvětleny.

---

³⁷ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 39.

2.2 Stereotypy a prototypy

Následující kapitoly se budou zabývat dvěma blízkými pojmy, a to stereotypem a prototypem. Oba termíny budou vysvětleny na základě definic a dále zasazeny do světového i polského kontextu. Oddíly zaměřené na stereotypy budou vysvětlovat například proces stereotypizace a subjektivní generalizace, bude specifikován pojem profily stereotypů. V závěru této části budou konkretizovány národnostní stereotypy se zaměřením na termíny heterostereotyp a autostereotyp. Další kapitola se bude věnovat stereotypu Poláka očima Čechů.

2.2.1 Definice stereotypu

Pojem stereotyp začal používat ve své knize *Public opinion* z roku 1922 sociolog W. Lippmann. *Mínil jím schematický a jednostranný obraz nějaké věci či jevu v lidském vědomí, vznikající díky zprostředkované, tradované zkušenosti a osvojený většinou dříve, než člověk daný jev sám osobně pozná*³⁸. W. Lippmann chápal stereotyp jako obraz v mysli člověka a za nejdůležitější považoval funkci, která byla později nazvaná jako stabilizační. Stereotypy podle něj dávají lidem pocit bezpečí a pomocí nich se lidé adaptují v realitě (Bartmiński, 2007). Lippmannova kniha sloužila jako základ pro všechny budoucí studie zabývající se tímto tématem. Stereotypy mají interdisciplinární přesah, tento pojem nalezneme ve velkém množství vědních oblastí, jako je například psychologie, sociologie, etnologie, antropologie, literární věda a lingvistika. V každém tomto odvětví je stereotyp definován odlišně, z čehož vyplývá i jeho široké pojetí významu (Vaňková a kol., 2005).

Stereotyp pochází z řeckého *stereós*, což znamená *tvrdý*, a *týpos*, což lze přeložit jako *forma, charakter*. Tento pojem se stále používá také v polygrafii, kde označuje tiskařskou formu pro tisk z výšky. *Słownik języka polskiego* W. Doroszewského definuje stereotyp takto: *funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości*³⁹. V běžné komunikaci je stereotyp používán výhradně v negativním značení (např. *stereotypní zaměstnání, upadnout do stereotypu*). Můžeme se setkat i s označením jazykového klišé či šablony (Vaňková a kol., 2005).

³⁸ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 84.

³⁹ Heslo stereotyp: DOROSZEWSKI, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. Dostupné online: <<https://sjp.pwn.pl/szukaj/stereotyp.html>> [cit. 23. 6. 2018].

Podle J. Bartmińského (2007) jsou stereotypy hojně využívány v literatuře, filmu (hlavně v komediích), reklamě, karikatuře. Nejvíce je najdeme v žánrech jako groteska, satira nebo anekdota. I politici zahrnují stereotypy do svých kampaní proto, aby získali více hlasů voličů. Další kapitola ukáže pohled na pojem stereotyp z polského hlediska.

2.2.2 Stereotyp v polském pojetí

V polském prostředí se problematikou stereotypů zabývalo mnoho lingvistů, hlavními z nich jsou J. Bartmiński, R. Tokarski nebo A. Pajdzińska. J. Tambor ve své stati *Stereotyp i prototyp – znaczenia terminów* z roku 2008 uvádí, že mezi nejšířší pojeté a nejzákladnější definice patří ta J. Bartmińského, který chápe stereotyp jako *subiektywnie determinowane wyobrazenie przedmiotu, obejmujące zarówno cechy opisowe, jak i wartościujące obraz, oraz będące rezultatem interpretacji rzeczywistości w ramach społecznych modeli poznawczych*⁴⁰. Tato definice je podle J. Tambora (2008) důležitá díky tomu, že autor neomezuje význam stereotypů pouze na negativní rysy. J. Bartmiński dále tvrdí, že stereotyp *ma wartość poznawczą, stanowi potoczną teorię przedmiotu, nie jest wypełniony wyłącznie emocjami, tym bardziej nie jest tylko negatywny, co oczywiście nie znaczy, że w ogóle nie zawiera nacechowania emocjonalnego*⁴¹. J. Tambor (2008) ve svém článku dále předkládá tezi, že nejdůležitější součástí stereotypů je hodnocení.

Jak zmiňuje J. Bartmiński v knize *Stereotypy mieszkają w języku* z roku 2007, v Polsku nalezneme dva hlavní přístupy, které se zabývají stereotypy: formální a sémantický. Formální charakter má pojetí stereotypu objevující se ve frazeologii. Tuto koncepci zastával například S. Skorupka ve své knize *Stylistyka polska* z roku 1959, ve které vymezuje takzvané *związki utarte stereotypowe, utrwalone w języku w pewnej określonej formie, ale niewykazujące jeszcze wyraźnej nadwyżki znaczeniowej, tzn. nieodbiegające zasadniczo w swej wartości semantycznej od sumy znaczeń swych poszczególnych składników*⁴². Autorovo tvrzení bychom mohli dokázat na příkladu *červený jako rak*, které se odlišuje od volného spojení typu *hodně červený*, které je vytvářeno v souvislosti s konkrétní situací, dále od spojení, v nichž jsou členové příbuzní sémanticky (např. *kočka mňouká*) a nakonec od stálých spojení, jako je např. *mít máslo na hlavě, plést páte přes deváté* (Bartmiński, 2007).

⁴⁰ Bartmiński, J.: Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem - na przykładzie stereotypu matki. In: *Język a kultura*, č. 12, 1998. s. 64.

⁴¹ Tamtéž, s. 65.

⁴² Kurkowska, H. – Skorupka, S.: *Stylistyka polska*. Warszawa: PWN, 1959. s. 158.

Druhou, tedy sémantickou tendenci, jež navazuje na chápání tohoto pojmu v sociologii a psychologii, zavedli do svých prací v roce 1975 W. Pisarek a roku 1976 K. Pisarkowa. Počátek bádání stereotypu z pohledu lingvistiky se v Polsku počítá právě pracemi těchto dvou jazykovědců. K. Pisarkowa chápe stereotypy jako sémantické konotace. Svůj výzkum založila na anketě (respondenti dopisovali národnosti k různým adjektivům) a poté na analýze jazykových textů (Bartmiński, 2007). Sémantické pojetí stereotypu bylo hlavním východiskem pro slovníky stereotypů, o kterých bude řeč v následující kapitole.

2.2.3 Slovníky stereotypů v polském jazykovém prostředí

V roce 1980 vyšel ve Vratislavi v nákladu 300 výtisků první díl *Słownika ludowych stereotypów językowych*. Redaktor slovníku J. Bartmiński, který publikaci považovat za „programový manifest“, navázal na studie K. Pisarkowé. Stereotyp je v jeho pojetí *interpretowany poprzez pojęcie konotacji i opisywany na podstawie dokumentacji tekstowej jako ustabilizowane połączenie co najmniej dwu elementów, mające strukturę logiczną sądu, a jako korelat językowy zdanie (lub jego równoważnik)*⁴³. Pomocí analýzy jazykových a komunikačních jednotek (písň, básně, magická říkadla, hádanky, přísloví atd.) se lingvisté pokusili o vhléd do lidové kultury, o popsání lidového obrazu světa. Mezi hesly zařazenými do této publikace bychom našli *brat, matka, koń, wół, słońce, gwiazda*⁴⁴ atd. (Bartmiński, 2007).

Od roku 1996 začala tato publikace vycházet pod názvem *Słownik stereotypów i symboli ludowych*. Slovník, jak název napovídá, rozšiřuje svůj zájem na lidové symboly a na jazykově-kulturní stereotypy. Ty jsou chápány jako zobrazení předmětu, který je považován za reprezentačního zástupce v rámci většího systému znaků. Autoři si kladli za cíl rekonstruovat obraz mentálního předmětu, jenž bude usouvztažňovat jazyk a mimojazykovou skutečnost. Vlastnosti těchto korelátů jsou společensky i kulturně zakotveny, a proto se objevují opakovaně (Wasiuta, 2009). V roce 1996 vyšel první díl tematicky zaměřené části na vesmír s názvem *Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*, o tři roky později druhý díl nazvaný *Ziemia, woda, podziemie*, v roce 2012 *Meteorologia*

---

⁴³ BARTMIŃSKI, J.: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 67.

⁴⁴ Tamtéž, s. 67.

a v témže roce i *Świat, światło i metale*. Autoři se dále chtějí soustředit na části věnované člověku, společnosti, rostlinám, zvířatům atd.⁴⁵.

2.2.4 Profily stereotypů

V posledních letech se studium stereotypů přesunulo od lidové kultury k mezikulturnímu výzkumu. Jako příklad je možné uvést výzkum stereotypů Němce v Polsku a naopak Poláka v Německu. O první zmíněné studii bude řeč dále. Lingvisté v čele s J. Bartmińským považují stereotypy za jednotky ukotvené v konkrétním jazyce a kulturním kódu. Dále tvrdí, že stereotypy jsou z naší mysli nesmazatelné, jsou rozmanité a mají poznávací funkci (Wasiuta, 2009). *Owa niejednolitość (określenie własne, umowne) oznacza, że w tekstach, w dyskursie, ujawniają się warianty profilowanego pojęcia, zrelatywizowane podmiotowo (tzn. zależne od punktu widzenia podmiotu). Warianty te nazywa się profilami; są one wynikiem procesu profilowania*⁴⁶.

Profilování v pojetí lublinské školy můžeme chápat jako dvouúrovňový proces: nejdříve dojde k výběru aspektů a poté k jejich konkretizaci. J. Bartmiński dodal ještě třetí úroveň, a to kategorizaci. *Podmiot mówiący (homo loquens) staje się podmiotem profilującym, kiedy przyjmuje punkty widzenia utrwalone społecznie. Tym punktom widzenia odpowiadają profile pojęć*⁴⁷. Prostřednictvím profilu se dostává do popředí jeden sémantický prvek, *který je součástí zkoumané pojmové struktury – a který ztvárňuje jistý aspekt denotátu*⁴⁸. Pomocí profilů je utvářena struktura pojmu (Vaňková, Čurdová, 2014). I. Vaňková a V. Čurdová vysvětlují ve své studii *Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů* teorii profilů na příkladu pojmu *krev*. Na pojem můžeme nahlížet pomocí různých profilů. Jedním z nich je vzhled a vlastnosti vnímatelné smysly - *krev* je červená a tekutá (př. *krev červánku*⁴⁹). Druhým profilem je tělesnost, která v případě *krve* znamená i existenci (př. *člověk z masa a krve*⁵⁰). V teorii profilů jde podle autorek *o různé aspekty významu,*

⁴⁵ Słownik stereotypów i symboli ludowych. Dostupné online: <<https://www.umcs.pl/pl/slownik-stereotypow-i-symboli-ludowych,5561.htm#page-2>> [cit. 16. 7. 2018].

⁴⁶ WASIUTA, S.: Stereotyp – pojęcie kluczowe lubelskiej etnolingwistyki. In: NIEBRZEGOWSKA-BARTMIŃSKA, S. – WASIUTA, S. (eds.): *Stereotypy w języku i w kulturze*. Lublin: Polihymnia, 2009. s. 19.

⁴⁷ Tamtéž, s. 19.

⁴⁸ VAŇKOVÁ, I. – ČURDOVÁ, V.: Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů. In: Kognitivní vědy v teorii a praxi jazykového vyučování. In: *Didaktické studie*, č. 1. Praha: UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2014. s. 68.

⁴⁹ Tamtéž, s. 69.

⁵⁰ Tamtéž, s. 69.

o jeho různé varianty⁵¹ a ne o různé významy slova jako např. při polysémii. V souvislosti se studiem výrazů spojených s tělem uvádějí autorky čtyři hlavní profily, a to vzhled, funkci, lokalizaci a gesto (Vaňková, Čurdová, 2014).

Profilům přisuzovaným národnostem se věnoval např. J. Bartmiński, který napsal v roce 1994 stať s názvem *Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania*. V ní došel k závěru, že vnímání Němce očima Poláků se dělí do pěti hlavních profilů. Prvním z nich je Němec jako *obcy*⁵²: tento profil vychází už ze samotného významu slova Němec jako člověk němý, nebo ten, kterému je špatně rozumět. V lidové kultuře byly Němci přisuzovány negativní až démonické vlastnosti. Druhým je profil Němce *pludraka*⁵³ neboli šlechtice. Tento stereotyp se projevuje hlavně ve staropolské literatuře nebo písemnictví devatenáctého století. Třetím je profil Němce *wroga*⁵⁴, který pochází přibližně z 19. století, kdy se s Němci (dříve křižáky) pojily konotace jako pýcha, síla, brutalita, touha po boji, opovržení atd. Čtvrtý profil je Němec *oprawca*⁵⁵, což úzce souvisí s druhou světovou válkou a chápáním Němce jako nacisty. Tento profil u Poláků podle studií K. Pisarkowé z počátku 70. let stále přetrvával a zastínil profily předešlé. Nejnovějším profilem, který se utvořil pravděpodobně v 90. letech, je Němec *Europejczyk*⁵⁶. Zvláště mladí lidé chápali Němce jako lidi pracovité, dochvilné a imponovala jim jejich vysoká životní úroveň. S Němci měli spojené konotace jako bohatství, hospodárnost atd. Z Bartmińského studie vyplývá, že profily různých národností se v průběhu doby proměňují (Bartmiński, 1994).

Na základě profilů, které jsou v povědomí lidí vnímány v průběhu delšího časového úseku, může dojít k tzv. stereotypizaci, o které bude řeč v následující kapitole.

---

⁵¹ VAŇKOVÁ, I. – ČURDOVÁ, V.: Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů. In: Kognitivní vědy v teorii a praxi jazykového vyučování. In: *Didaktické studie*, č. 1. Praha: UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2014. s. 69.

⁵² BARTMIŃSKI, J.: *Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania*, 1994. In: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 256.

⁵³ Tamtéž, s. 257.

⁵⁴ Tamtéž, s. 258.

⁵⁵ Tamtéž, s. 258.

⁵⁶ Tamtéž, s. 259.

2.2.5 Proces stereotypizace

Stereotypizace je proces, při kterém se tvrzení stává stereotypem, podle *Słownika języka polskiego* se jedná o *srowadzanie czegoś do stereotypu, stawianie się stereotypem*⁵⁷. Mezi jazykové činitele, které mají vliv na stereotypizaci, patří zprvce opakovatelnost vlastností předmětu (př. formou adjektiv) ve výpovědích různého typu, tento jev můžeme zkoumat statisticky. Zadruhé se jedná o zakotvení těchto vlastností v jazyce (tedy ve významech slov). Můžeme je pozorovat pomocí analýzy ve slovních derivátech, metaforách, příslovích, frazeologii. Čím více je určitá vlastnost připisována konkrétnímu předmětu ve spontánních výpovědích respondentů, tím silněji je tato vlastnost v jazyce zakotvená. Nejlépe rozvinutou metodiku výzkumu nalezneme v sociologii. Součástí polemik může ovšem být moment, od kterého můžeme konkrétní vlastnost předmětu považovat za společensky ustálenou. Je důležité dodat, že to, co je sociálně ukotvené, nemusí být ustálené v jazyce. Naopak platí, že co je ustálené v jazyce, je zakotvené i sociálně. Důležitou roli v bádání stereotypů mají např. folklorní texty, anekdoty atd. (Bartmiński, 2007).

Součástí procesu stereotypizace může být i tzv. subjektivní generalizace čili aplikace stereotypu na celé společenství nebo skupinu. O tomto pojmu bude řeč v následující kapitole.

2.2.6 Subjektivní generalizace

Důležitá vlastnost stereotypů v sémantickém pojetí je generalizace, to znamená, že určitá vlastnost je připisována ne konkrétnímu objektu, ale všem objektům daného druhu pojmenovávaného tím samým názvem. J. Bartmiński (2007) uvádí příklad tvrzení *Matka opiekuje się dzieckiem, Szkoci są skapi*⁵⁸ atd. Na těchto větách si můžeme povšimnout, že obsahují generalizující složku. Za podmět *matka* nebo *Skoti* bychom mohli dosadit *každý* nebo *všichni* členové skupiny jsou tací (všechny matky se starají o děti, všichni Skoti jsou lakomí).

U stereotypů se velmi často vyskytují adjektiva jako *pravdivý, normální, průměrný, typický*. Typického Angličana si většinou představíme jako elegantně oblečeného muže s fajfkou v jedné ruce a deštníkem v druhé, i přesto že víme, že z daleka ne všichni Angličané vypadají takto. Některé osoby naopak nesou velmi slabý či vůbec žádný nádech stereotypu.

⁵⁷ Heslo stereotypizacja: DOROSZEWSKI, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. Dostupné online: <<https://sjp.pwn.pl/sjp/stereotypizacja;2524153.html>> [cit. 1. 5. 2018].

⁵⁸ BARTMIŃSKI, J.: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 90.

Autorky publikace *Co na srdci, to na jazyku* (2005) dávají do opozice *macechu*⁵⁹, u které pocítujeme velmi silně negativní konotace, a *tchána*⁶⁰, u něhož naopak jednoznačně jazykově zakotvený stereotyp postrádáme. Výraznost stereotypu a míra ukotvenosti je vázána na konkrétní jazykové a kulturní společenství.

2.2.7 Vybrané typy stereotypů: stereotypy národností

Jelikož se diplomová práce bude věnovat Polákům, zaměří se tato kapitola na stereotypy národností čili na jazykově ustálená tvrzení a způsob myšlení o národnostech. Studium těchto stereotypů je badatelsky velmi populární, zabývá se jím např. publikace T. Walas *Stereotypes and Nations* nebo J. Bartmiński ve výše zmíněné stati *Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania*.

Při hodnocení jiných národností či etnik se velmi často setkáváme s opozicemi my-oni a vlastní-cizí. Tyto stereotypy se mohou měnit v průběhu dějin na základě konfliktů či kladných vztahů s tou či onou národností. J. Bartmiński (2007) rozlišuje dvě skupiny národnostních stereotypů. První stereotypy jsou silně zlexikalizované, vžitě (př. *Czerkies, Kozak, Cygan, Mongol, Arab, Grek, Turek, Tatar*⁶¹) a podnítily vznik názvů obecných (př. *cygan* „*klamca*“, *cyganić* „*klamać*“, *mongol* „*ktoś małomówny*“⁶²). Druhá skupina obsahuje nové stereotypy národností, se kterými jsme v současném kontaktu.

Některé postavy či národnosti jsou z pohledu jiných národnostních skupin vnímány rozdílně. Vliv na to mají například sousedské vztahy či historické události (srov. negativní označení typu *Němčour, Rusák*), dále pak opozice my-oni nebo vlastní-cizí.

Téměř v každé národnostní skupině nalezneme totožné stereotypy, které mohou být prisuzovány rozdílným národnostním, etnickým, či sociálním skupinám. Jako příklad uveďme, že Francouzi používají přirovnání, které v překladu zní: *pít jak Polák*, zatímco v Polsku *pić jak szewc*, v Čechách najdeme *pít jako Dán*, stejně tak na Slovensku *piť ako Dán*.

---

⁵⁹ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 88.

⁶⁰ Tamtéž, s. 88.

⁶¹ BARTMIŃSKI, J.: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 99.

⁶² Tamtéž, s. 99.

Je zajímavé, že vnímání konkrétního národa zvenčí cizíma očima a zevnitř pohledem členů tohoto společenství, se může diametrálně lišit. V této souvislosti používáme dva pojmy, které budou vysvětleny v následující kapitole.

2.2.8 Autostereotypy a heterostereotypy

Autostereotypy jsou speciální formy stereotypů, které si vytvářejí členové určitého společenství sami o sobě. Ti si uvědomují příslušnost k dané skupině. Tento druh stereotypů je většinou idealizovaným obrazem skupiny, do které člen patří. Velmi řídké je ironizování či kritizování vlastního společenství.

Naopak heterostereotypy jsou postoje, které si členové společenství vytvářejí o členech jiných skupin. Jsou často velmi kritické a přísné, vyznačují se nedůvěrou ke všemu cizímu.

Heterostereotypy i autostereotypy jsou vytvářeny spontánně a předávány za pomoci tradic a ústního podání. Vyvíjejí se v průběhu času na základě naší zkušenosti. Empirické studie např. uvádějí, že obraz Rusů ve vědomí Američanů byl v průběhu druhé světové války pozitivní, ale po ní se tento heterostereotyp změnil ve velmi negativní. Je zajímavé, že oba druhy stereotypů jsou poměrně stabilní a starší generace je předávají těm mladším.

Zkoumat heterostereotypy a autostereotypy začali poprvé američtí sociologové, kulturní antropologové a psychologové, a to kvůli rasovým problémům v Americe. Dnes můžeme uvažovat o autostereotypech či heterostereotypech určité sociální vrstvy (např. studenti, dělníci), ale centrem zájmu stále zůstávají studie v oblastech národnostních a etnických (Nešpor. R., Sociologická encyklopedie).

Tyto dva pojmy vysvětluje J. Bartmiński (2007) na národnosti *Polák*. Jako zdroj použil anketu prováděnou v Lublinu v roce 1990 a 2000 pro potřeby studie *Słownictwo aksjologiczne języka polskiego*. Tři nejdůležitější autostereotypy Poláků (tedy jak sami sebe vnímají) jsou patriotismus, odvaha a pohostinnost. Dále se objevovaly vlastnosti jako čest, hrdost, lpění na svobodě či romantismus. V anketě se také vyskytovaly charakteristiky Poláků jako opilců nebo obchodníků. V oblasti zaměstnání studie mluví o pracovitosti, ale též lenosti. Je nutné dodat, že tyto autostereotypy se zároveň shodují s heterostereotypy, pomocí kterých jiné národnosti vnímají Poláky (*np. dla Francuzów Polak jest „pijany“ i „brudny“*,

dla Czechów – „patetyczny“, dla Niemców – „nacjonalistyczny“ i „niegospodarny“, dla Rosjan – to „katolik“, „obludny“ i „buntowniczy“⁶³).

V následující kapitole budou na základě tří statí představeny konkrétní stereotypy, prostřednictvím kterých vnímají Češi Poláky.

2.2.9 Stereotyp Poláka očima Čechů

Stereotypům Poláka z pohledu Čecha se věnovalo hned několik lingvistů. Například A. Měšťan ve své stati *The Czech stereotype of Czechs compared with the Czech stereotype of Poles* z roku 1995 napsal, že autostereotypy různých členů národů o sobě samých jsou vesměs kladné. Například Češi o sobě tvrdí, že jsou neúplatní demokraté, váží si svobody, jsou tolerantní, tvořiví a pracovití. Z negativních stereotypů nejčastěji zmiňují, že nejsou jednotní, zbytečně napodobují vše, co je cizí, mají malé sebevědomí. Za negativní vlastnost považují i to, že se v zahraničí velmi rychle přizpůsobují, umí se podbízet tomu, kdo má moc. Podle autora jsou negativní stereotypy projevem sebelítosti dané národnosti. Další národnosti jako třeba Poláci zmiňují podobné negativní autostereotypy, ve skutečnosti ale tyto vlastnosti mají dokazovat dobrotu jejich národa (např. rychlá asimilace v zahraničí, přebírání cizích návyků atd.). Autor uvedl, že většina evropských národů o sobě říká, že jsou demokratičtí, mírumilovní, pracovití, zruční, tolerantní, skromní a za hlavní považují svobodu. A. Měšťan výše jmenované charakteristiky nepovažuje za stereotypy v pravém slova smyslu, ale nazval je *popular stereotypes*⁶⁴, které jsou platné ve většině evropských společenství. Rozdíl mezi autostereotypy Čechů a Poláků vidí autor ve větším výskytu vychvalování sebe sama u Čechů.

Čechy vyzdvihované stereotypy Poláků můžeme rozdělit do několika skupin. A. Měšťan upozorňuje, že česká inteligence vnímá Poláky rozdělené na tzv. lidovou vrstvu a zástupce inteligence. Na každou z těchto dvou skupin je nahlíženo rozdílně. První z nich nese mnoho negativních konotací postav, jako je např. podomní prodejce, člen mafie, pašerák, vekslák. S nimi jsou spojená adjektiva jako např. špinavý, neslušný, protivný, nedbalý, necivilizovaný a arogantní. Mezi Čechy prý převládá mínění, že tzv. polská lidová vrstva nemá Čechy ráda. Jiné stereotypy najdeme u polské inteligence, kterou Češi považují

⁶³ BARTMIŃSKI, J.: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 99.

⁶⁴ MEŠŤAN, A.: *The Czech stereotype of Czechs compared with the Czech stereotypes of Poles*. In: WALAS, T. (ed.): *Stereotypes and Nations*. Krakov: International Cultural Centre, 1995. s. 38.

za nadměrně sebevědomou, troufalou, nekriticky podporující aristokracii a katolictví a zároveň za tu, která k Čechům chová malou úctu. Autor zmiňuje stereotypní vidění zástupců českých lidových vrstev, kteří nerozlišují mezi polskou inteligencí a masami. Poláci jsou pro ně ti, co neradi tvrdě pracují. Chápu je jako podomní prodejce, již nabízejí zboží nízké kvality, či zlodějíčky, kteří se snaží dělat vše proto, aby Čechům uškodili. Samozřejmě ukázka těchto negativních vlastností se příliš neliší od stereotypů navzájem zmiňovaných mezi jinými sousedícími národy (Měšťan, 1995).

A. Měšťan (1995) klade velký důraz na vtipy s tematikou jazyků sousedících národů. Anekdoty považuje za důležitou součást stereotypů. Jazyky svých sousedů vnímají členové národu jako disharmonické, a je jedno, jestli jsou si dva jazyky blízké jako francouzština a němčina, nebo úplně odlišné jako slovenština a maďarština. Ve středověku Poláci považovali češtinu za vyspělý jazyk, ke kterému se chtěli přiblížit, což dokazují mnohé české výpůjčky do polštiny. Naopak máme k dispozici mnohé historické prameny (např. u Jana Blahoslava), které považují polštinu za ošklivý jazyk, autoři si stěžovali např. na výskyt polských nosovek. Postupem času přišla Čechům směšná „ušišlanost“ polštiny, kterou zapříčiňují měkké konsonanty. Polština je někdy Čechy považována za primitivní a archaickou a často je uváděno, že polský jazyk u Čechů vyvolává smích. Samozřejmě tento stereotyp funguje i obráceně (Měšťan, 1995).

Dalším, kdo se věnoval stereotypům Poláků a Čechů, byl A. Kroh, jenž se ve své stati *The Pole and the Czech: two brothers* také z roku 1995 zaměřil na to, jak společná historie dvou národů ovlivnila v průběhu věků stereotypy druhé národnosti. Je zřejmé, a A. Kroh to ve svém díle potvrzuje, že historické události hrají velmi důležitou a značnou roli ve formování či proměně stereotypů národností v průběhu staletí. Například během tzv. sedmidenní války o Těšínsko mezi tehdejším Československem a Polskem byli Češi vnímáni jako nenasytní a Poláci jako proradní (Kroh, 1995).

Jako poslední bude uvedena práce J. Hlouškové, která v roce 1995 napsala článek *Poles in the eyes of Czechs*. V něm se lze dočíst, že autorka zmiňuje dva hlavní stereotypy týkající se Poláků. Prvním z nich, vyskytující se především v literatuře, je kladný obraz Poláka-romantického rytíře bojujícího proti přesile ve jménu Boha. Tento obraz se během času transformoval do aktivního Poláka, který se bije za svou svobodu v době komunismu. Jako druhý uvádí negativní obraz Poláka-veksláka, jenž se chce obohatit na prodeji západní měny. Podle autorky se v české společnosti vyskytují další marginální stereotypy, jako je např. obraz Poláka-katolíka, který se ale v dnešní době vyskytuje čím dál častěji. J. Hloušková se na konci své stati zaměřila na soudobé novinové články, jež podle

ní vytvářely spíše negativní obraz Poláka. Polská národnost je v nich zmiňována v souvislosti s různým porušováním zákona (Hloušková, 1995). V současnosti se objevují převážně negativní konotace týkající se nekvalitních polských potravin.

2.2.10 Definice prototypu

Druhým termínem, který bude v této teoretické části vysvětlen, je prototyp. Podle polské lingvistky R. Grzegorzczukové je prototyp *zjawisko uznane przez mówiących za typowe, tworzące centrum kategorii o rozmytych granicach*⁶⁵. Prototyp je tedy nejlepším příkladem dané kategorie a stereotyp je soubor charakteristik, které odpovídají prototypu. Vlastnosti náležící prototypu jsou *cechy gatunkowe, cechy konstatające istnienie i sposób istnienia klasy okazowej*⁶⁶. Naopak vlastnosti přisuzované stereotypu jsou ty, které vycházejí z *wyobrażeń, przekonań, utrwalonych społecznie i/lub językowo obrazów prototypu*⁶⁷. J. Tambor (2008) upozorňuje, že čím více se pojem nachází dál od prototypu (od centra), tím častěji budeme používat slovo „ale“. Jako příklad uvádí slepici, která je sice ptákem, jenž zobe zrní, má křídla, peří, klade vejce, vydává ptačí zvuky, ale nelétá. Proto není součástí centra, kterým je např. vrabec, jehož považujeme za typický prototyp ptáka. Prototypy můžeme popsat díky naší znalosti o skutečnosti, zatímco stereotyp je vytvořen na základě našeho začleňování a působení ve společenském životě, což vede k přenosu a příjmu úsudků dané skupiny osob. Další kapitola vysvětlí rozdíly mezi prototypovým a logickým pojetím významu.

2.2.11 Prototypové a logické pojetí významu

Toto téma rozebírají autorky publikace *Co na srdci, to na jazyku* (2005). Z hlediska strukturalismu chápeme význam prototypu jako soubor vlastností, které postačují k tomu, aby mohl být předmět na jejich základě plně definován a identifikován. Prototyp je z perspektivy kognitivní lingvistiky budován pomocí konotací. Ve strukturalistickém pojetí jsou konotace chápány jako dodatečné významové elementy.

---

⁶⁵ GRZEGORCZYKOWA, R.: *O rozumieniu prototypu i stereotypu we współczesnych teoriach semantycznych*. In: *Język i Kultura*, č. 12, 1998. s. 109.

⁶⁶ TAMBOR, J.: Stereotyp i prototyp – znaczenia terminów. In: *Postscriptum Polonistyczne*, č. 1, 2008. s. 25.

⁶⁷ Tamtéž, s. 25.

Klasická (logická) definice je nezbytná v souvislosti s tzv. objektivními jazyky a styly (např. pro popis terminologie), zatímco prototypová vyhovuje popisu běžného, přirozeného, „naivního“ obrazu světa, a vůbec jazyků a stylů vymezovaných jako subjektivní⁶⁸.

Podle odlišných přístupů k realitě je možné uvažovat o dvojím způsobu kategorizace. Kognitivní lingvisté dávají do protikladu kategorie přirozené, které vycházejí z přirozeného pohledu na svět a nemají mezi sebou ostré hranice, a kategorie logické (vědecké). *S přirozenou kategorizací je spjata prototypové pojetí významu, kdežto ve vědeckých kategoriích zaujímá centrální pozici pojem⁶⁹.*

Prototypy jsou velmi subjektivní, zařazují věc do jazykového obrazu světa konkrétního společenství. V prototypu je zahrnut subjektivní a přirozený přístup ke světu a dále hodnotící a emocionální aspekt. Toto pojetí se uplatňuje v tzv. *antropocentrických stylech jazyka⁷⁰*. Prototypové pojetí vychází z folkloru, frazeologie, běžné komunikace, anekdot, publicistiky (např. z reklam).

Na druhé straně pojmy jsou součástí vědeckého prostředí, *jejich status a příslušnost ke kategorii je možno stanovit na základě verifikovaných důkazů⁷¹*. Mají informativní povahu, vyznačují se jednoznačností, významovou přesností a na rozdíl od prototypů jsou založeny na objektivním přístupu ke světu (Vaňková a kol., 2005).

2.2.12 Společné vlastnosti prototypu a stereotypu

Prototypové i stereotypové charakteristiky jsou upevněny i v našem jazyce. J. Tambor (2008) opět využívá pro příklad obraz ptáka. V českém jazyce používáme slovní spojení, která odkazují k létání (např. *z ptačí perspektivy*), dále přirovnání k ptačí (ne)svobodě (např. *volný jako pták* a naopak *cítit se jako pták v kleci*) či přirovnání spojená s jídlem (např. *jíst jako vrabec*).

Stereotypy i prototypy jsou konstrukty pojmově-jazykové. Oba závisí na prostředí a na pozorované skupině osob. Mají subjektivní charakter a vznikají v lidském vědomí. Po delší době jejich existence v jazyku se mohou dostat do podvědomí uživatelů. Vždy jsou ale svázané s lidským chápáním skutečnosti. Oba koncepty jsou přijaty lidmi a začleněny

⁶⁸ VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. s. 82-83.

⁶⁹ Tamtéž, s. 83.

⁷⁰ Tamtéž, s. 83.

⁷¹ Tamtéž, s. 83.

do jejich konkrétního jazyka. J. Tambor (2008) dále uvádí, že chápání a užívání prototypů i stereotypů konkrétního jedince se může lišit od většinově přijímaných prototypů a stereotypů. Lingvistka to přisuzuje buď přejímání těchto konceptů z jiných skupin, nebo snaze o „odstereotypizování“ určitého vžitého (většinou negativního) hodnocení v dané skupině.

2.3 Didaktika cizích jazyků

Tento poslední oddíl teoretické části se zaměří na didaktiku čili teorii vzdělávání jako součásti pedagogiky, přičemž didaktika cizích jazyků vychází z didaktiky obecné. Zabývá se metodami a formami výuky cizích jazyků a má dvě vrstvy: teoretickou a praktickou.

2.3.1 Metody výuky cizích jazyků v českém prostředí

V této kapitole se čtenář seznámí s metodami výuky cizích jazyků v českém prostředí. O této problematice vyšlo už mnoho publikací a odborných článků, jako jsou například obecně zaměřené práce R. Choděry *Didaktika cizích jazyků*, *Didaktika cizích jazyků jako vědní obor* či *Metodika výuky cizích jazyků na vysokých školách*. Už čtrnáct let se v České republice každoročně koná mezinárodní konference týkající se výuky cizích jazyků. Tato symposia zaštiťuje Ústav jazykové a odborné přípravy Karlovy univerzity. Poslední konference z června roku 2018 nesla název *Současné výzvy ve výuce a testování cizích jazyků včetně češtiny pro cizince*.

Podle Maňáka a Ševce (2003) je výuková metoda *uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků směřujících k dosažení daných výchovně-vzdělávacích cílů*⁷². Metody se rozdělují podle různých kritérií, například podle etap vyučovacího procesu, charakteru specifické činnosti, způsobu prezentace, způsobu interakce žáka s pedagogem atd.

Metody, které jsou využívány pro výuku cizích jazyků, se od ostatních metod liší tím, že zde je jazyk zároveň cílem, obsahem i prostředkem výuky.

K. Haüslarová a M. Nováková seznamují ve svém článku *Metody cizojazyčné výuky* z roku 2008 čtenáře s vývojem metod výuky cizích jazyků z českého pohledu. Podle autorek byla výuka cizích jazyků v českém jazykovém prostředí ještě poměrně nedávno závislá na politické situaci a režimu. Probíhala izolovaně od západního světa, proto se k nám „západní“ metody dostávaly až se značným zpožděním.

Do 80. let u nás převažovala tradiční tzv. gramaticko-překladová metoda, která zažila svůj rozkvět od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Cílem je naučit se číst literaturu v originálním jazyce. Tento přístup klade velký důraz na psaný projev, gramatický systém a využívání mateřského jazyka pro potřeby výuky. Jedna z hlavních postupů procvičování

---

⁷² MAŇÁK, J. – ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 23.

látky je překlad z a do cílového jazyka. Gramaticko-překládová metoda klade na učitele menší požadavky než jiné metody, protože ho nenutí stále mluvit v cizím jazyce. Nevýhoda tohoto přístupu je to, že neodlišuje jazykové kompetence od schopností manipulovat s jazykem podle určitého vzoru.

Kvůli kritice gramaticko-překládové metody vznikla například tzv. metoda přímá, která se objevila na konci 19. století. Představitelé této myšlenky naopak kladli důraz na mluvenou formu cizího jazyka, výklad v cizím jazyce a na používání jazyka v každodenních situacích. Překlad nahradili názornými ukázkami. Tuto metodu někdy nazýváme jako tzv. Berlitzovu, a to podle M. Berlitze, zakladatele jazykových škol vyučujících podle tohoto přístupu.

V Evropě i Americe se v šedesátých letech minulého století začaly používat dvě metody, a to tzv. audiolingvální a audioorální. Obě kladou důraz na mluvený jazyk a drilová cvičení, ve vyučovacím procesu mateřský jazyk nevyužívají. Podobně jako u gramaticko-překládové metody je využíván neautentický jazyk, který je upravený pro potřeby výuky. Další nevýhody těchto metod spatřují autorky N. Orlová a J. Pavlíková (2013) v pasivitě studentů, v nedostatku učitelovy iniciativy nebo např. v nedostatku pozornosti věnované obsahové a sdělovací součásti promluvy.

Výše jmenované metody jsou založeny na určité teorii jazyka a na teorii osvojování jazyka. Avšak ne všechny metody byly založeny na obou těchto teoriích zároveň. Například teprve až audiolingvální přístup byl vytvořen na základě lingvistiky a psycholingvistiky. I přesto však výzkumy, které byly prováděny v šedesátých letech, nepotvrdily výraznější efektivitu právě této myšlenky.

Až v sedmdesátých letech byla vytvořena tzv. komunikativní metoda, která kladla důraz na vytvoření komunikačních kompetencí studenta, to znamená, že student získá znalost jazykových prostředků i řečových dovedností. Tato myšlenka pojímá jazyk nejen z pohledu jeho struktur (př. gramatických), ale také ve smyslu jeho funkcí. Komunikativní přístup považuje za důležité, aby žáci uměli cizí jazyk využívat v reálném čase a v každodenních situacích. Stejně jako u některých výše jmenovaných metod, i tato vylučuje používání mateřského jazyka z vyučovacího procesu. Výuka je rozdělena na čtyři jazykové dovednosti: čtení, psaní, mluvení a poslech. Komunikativní metoda jako první klade důraz jak na přesnost (stejně jako dřívější metody), tak na plynulost vyjadřování. Změnila se i úloha pedagoga, který získal nové role (např. facilitátor, monitor, poradce, sociální pracovník, model jazyka,

manažer skupinových reakcí atd.). Učitel tedy pouze nepředává informace a neopravuje chyby, ale stává se rovnocenným účastníkem komunikace ve skupině.

V 80. letech minulého století se kladl velký důraz na osvojování jazyka, které bylo založeno pouze na komunikaci. Tato metoda měla své výhody i nevýhody, ale důležité je, že podnítila diskuzi o efektnějších výukových metodách v učení cizích jazyků. Lingvisté začali hledat ideální metodu výuky cizích jazyků, která by byla založená na kognitivní psychologii. Avšak toto hledání skončilo doposud neúspěšně a lingvisté začali mluvit o tzv. postkomunikativní éře. Tento přístup se vyznačuje značným eklektismem vyučujících, kteří si vybírají jednotlivé dílčí části z různých metod a přístupů, a to na základě aktuálních potřeb.

I přesto, že byl český vývoj výuky cizích jazyků z politických důvodů dlouho izolovaný, česká pedagogická obec se s komunikativním přístupem seznámila v době, kdy byly popsány kladné, ale i záporné stránky této metody, proto bylo pro české pedagogy jednodušší se negativním stránkám vyvarovat.

Výukové metody se stále velmi rychle vyvíjejí. Z moderních výukových metod je třeba zmínit jednu, a tou je v současné době velmi populární metoda e-learning založená na online přístupu k moderním a interaktivním výukovým materiálům (Häuslerová, Nováková, 2008).

2.3.2 Tzv. glottodydaktyka polonistyczna aneb didaktika cizích jazyků v Polsku

V této kapitole budou představeny přístupy k výuce cizích jazyků v polském jazykovém prostředí a dále polská jazyková politika. I přesto, že glottodydaktyka slavila v roce 2014 čtyřicet let od svého vzniku a patří mezi mladší součásti aplikované lingvistiky, bylo o ní už mnohé napsáno. Tomuto tématu se věnoval např. W. T., Miodunka, A. Dąbrowska, U. Dobesz a mnozí další.

Mezi prvními se touto disciplínou začal zabývat L. Zabrocki nebo F. Grucza. Druhý jmenovaný v roce 1974 napsal článek o vztahu glottodydaktyky a lingvistiky. On ji však chápal ještě jako učení se cizích, ale i mateřských jazyků (Miodunka, 2010). Jednu z prvních ucelených publikací věnujících se glottodydaktyce napsal W. T. Miodunka a v roce 2016 ji publikoval pod názvem *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*. Dnes tento polský termín znamená nauku, která se zabývá zkoumáním procesu

studia cizích jazyků. Propojuje několik disciplín, jako je například lingvistika, pedagogika, psychologie, věda o kultuře a literatuře, filozofie nebo sociologie. Faktory, které proces výuky cizího jazyka ovlivňují, jsou například vlastnosti a znaky jazykového systému cizího jazyka, věk studentů, jejich očekávání a edukační potřeby, úroveň znalosti cizího jazyka (pokud jsou nějaké), schopnosti a kvality učitele, organizace procesu učení a jeho vnější souvislosti, učebnice, studijní materiály atd. Glottodydaktycký proces začíná seznámením se s cizím kódem učeného jazyka. Kowalikova (2009) tvrdí, že oproti učení se mateřskému jazyku, zde musíme jako studenti cizího jazyka začít se sférou langue (jazykový systém), až poté s parole (řeč). Student se musí nejdříve seznámit s jazykovým systémem, pravidly a normami a také s tím, jaké možnosti komunikace a textové produkce daný jazyk nabízí. *Można przyjąć w nauczaniu języka jako obcego zasady, iż wiedza o nim musi wyprzedzać posługiwanie się nim*⁷³. V glottodydaktyckém procesu máme co dočinění s tzv. analyticko-syntetickým modelem učení. Cílem didaktického procesu je, aby student na základě procvičování mluvení, poslechu, psaní a čtení v cizím jazyce získal jazykově-komunikační kompetenci a dále kompetenci produkce textů. Jazykově-komunikační kompetence je rozdělena na dvě složky: jazyková schopnost a správnost. Didaktici radí, aby se studenti učili jazyk každodenních situací. Postupem času se u nich formují jazykové a hodnotové znalosti. Důležité je, aby měl student polštiny kontakty s rodilými mluvčími, jelikož simulace hraných situací není autentická, a tudíž nemá takovou hodnotu jako kontakt s někým, jehož mateřským jazykem je právě polština (Kowalikova, 2010).

V padesátých letech vznikly první instituce, které cizince učily polskému jazyku. Jmenujme například Instytut Języka i Kultury Polskiej „Polonicum“ na Varšavské univerzitě, Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców na univerzitě v Lodži nebo projekt Szkoła Letnia Języka i Kultury Polskiej na Jagellonské univerzitě v Krakově. V dnešní době se díky globalizaci polština jako cizí jazyk vyučuje hlavně v zahraničí, nejvíce v zemích Evropské unie. Pro potřeby výuky byly napsány mnohé publikace určené cizincům, o učebnicích přímo určených Čechům bude řeč v jedné z dalších kapitol (Miodunka, 2010).

O prosazování polštiny doma i v zahraničí se stará tzv. jazyková politika (angl. language policy), což je konkrétní plán činností a cílů týkajících se jazyka daného státu.

---

⁷³ KOWALIKOWA, J.: Dydaktyka języka ojczystego a glottodydaktyka. Podwójny wymiar edukacji językowej. In: *Lingvaria* 1, 2009. s. 222. Dostupné online: <<http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/5e1f2fbb-a83e-46ba-891c-80c34afae647>> [cit. 31. 5. 2018].

Tento plán byl v případě Polska schválen institucí s názvem Rada Języka Polskiego. Jazyková politika Polska je součástí tzv. veřejných politik (např. vedle politiky zdravotní, energetické atd.), protože existují právní předpisy, politické nástroje či organizační složky zabývající se právě polským jazykem. Některé požadavky jazykové politiky Polska byly již splněny. Lze zmínit například zákon o polském jazyce z roku 1999, zákon o menšinových a etnických skupinách a o regionálním jazyce z roku 2005 dotýkající se menšinových, etnických a regionálních jazyků, př. kašubštiny (Lisek, 2011). Dále od roku 2004 fungovala Państwowa Komisja Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, která byla v roce 2016 nahrazena novou institucí s názvem Państwowa Komisja do spraw Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, jež má na starosti certifikování polštiny jako cizího jazyka. Další instituce, které se zabývají jazykovou politikou zaměřující se na oblasti mimo Polsko, jsou například Ministerstwo Spraw Zagranicznych, univerzity (i zahraniční) vyučující polský jazyk či kulturu a v neposlední řadě organizace Stowarzyszenie BRISTOL Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego atd. (Pisarek, 2012).

Nejdůležitější cíle polské jazykové politiky podle W. Pisarka a jeho článku *Polityka językowa Rzeczypospolitej Polskiej, państwa członkowskiego Unii Europejskiej* jsou: zachování životnosti polštiny ve všech odvětvích společenského života, polština má mít status prvního jazyka v Polsku, péče o dobrou úroveň polského jazyka užívaného v médiích, veřejných institucích, ve školách, v církvi, dále modifikování metod a programu výuky polštiny na školách, podpora polštiny v zahraničí, rozšiřování jiných cizích jazyků v Polsku, zajištění podmínek pro zachování a rozvoj menšinových jazyků, podněcování zájmu o polský jazyk, péče o mateřský jazyk a jeho bohatost, funkčnost a zachování jeho autonomie, dále vzdělávání nových nositelů polského jazyka a zajištění jejich vysoké úrovně komunikace ve všech sférách společenského života a nakonec rozvoj národní polské společnosti, která taktéž zahrnuje národnostní a etnické menšiny (Pisarek, 2012).

V návaznosti na polskou jazykovou politiku W. T. Miodunka (2010) popsal aktuální stav polonistické glottodydaktyky. Uvedl, že tato disciplína se nachází stále ve fázi intenzivního rozvoje, čemuž přispěl vstup Polska do Evropské unie v roce 2004 a s tím spojený již zmiňovaný vznik systému certifikace polštiny jako cizího jazyka. Výhody dnešní glottodydaktyky jsou podle W. T. Miodunki (2010) možnost odvolávat se na evropské standardy, možnost tvoření edukačních programů, vzdělávání lektorů polštiny, tendence publikování odborných prací na toto téma, doktorská studia a také integrace polonistů

v zahraničí. Za slabé stránky dnešní glottodydaktyky považuje nejednotnost jazykové politiky Polska v rámci výuky polštiny jako cizího jazyka, některými jazykovědci přisuzovanou malou důležitost aplikované lingvistiky a dále např. názor, že výuka polštiny jako cizího jazyka na akademické půdě je bez glottodydaktyky možná atd.

V následující kapitole bude podrobněji popsána role pedagoga ve výuce cizího jazyka, konkrétně polštiny.

2.3.3 Nároky na učitele a vliv češtiny na studium polštiny jako cizího jazyka

Tato kapitola bude zaměřena na roli učitele v procesu výuky cizího jazyka, budou popsány vlastnosti a schopnosti, které by měl pedagog cizího jazyka mít. Dále nás bude zajímat vliv mateřského jazyka, v našem případě češtiny, na tento proces. Budou vyjmenovány případy, ve kterých je používání mateřského jazyka kladně hodnocené a ve kterých naopak nikoliv.

Podle K. Krawczyk a jejího článku *Pomocnik czy nieprzyjaciel? O roli języka ojczystego uczniów w nauczaniu języka polskiego jako obcego (na przykładzie czeskich studentów)* z roku 2014 by dobrý učitel cizího jazyka měl mít pedagogické, interakční a jazykové dovednosti. Měl by se umět vcítit do pozice svých žáků. Výhodou je, pokud pedagog navíc dobře ovládá mateřský jazyk svých žáků, studoval ho například na vysoké škole. Ale existují i případy, kdy učitelova dobrá znalost jazyka svých studentů naopak škodí. Studenti mohou zlenivět, jsou pasivní a ztratí motivaci se cizí jazyk naučit. Pasivním se může stát i lektor, který místo, aby např. vysvětloval slovíčka v cizím jazyce, je naopak jednoduše přeloží do mateřského jazyka žáků. Výuka cizího jazyka by měla být prezentovaná na běžných komunikačních situacích, které mohou žáka v každodenním životě potkat. Pokud učitel používá mateřský jazyk studentů, vede to k tvoření umělých situací, se kterými se studenti mimo výuku jen těžko setkají. K. Krawczyk (2014) ve své stati podává ještě jeden důvod, proč by nebylo dobré, aby vyučující na kurzu vyšší úrovně mluvil se svými žáky jejich mateřským jazykem. Podle autorky to může působit tak, že učitel nedokáže ocenit jazykové znalosti cizího jazyka svých žáků, kteří se mohou cítit dokonce uraženi z důvodu podceňování jejich dovedností ze strany učitele. Autorka čerpá ze svých zkušeností výuky polštiny v České republice. Tvrdí, že není dobré pro výuku polštiny využívat češtinu, z toho důvodu, že student, jenž má možnost mluvit svým mateřským jazykem, ve kterém si je jistý, se nebude snažit mluvit jazykem cizím, což mu může zpočátku působit velké obtíže. Studenti též mohou

nabýt dojmu, že čeština s polštinou jsou si tak blízké, že nebude problém, když budou používat češtinu i v komunikaci s Poláky, protože se vždy nějak dorozumí. K. Krawczyk (2014) uvádí, že použití češtiny hodnotí kladně v případech vysvětlování polské gramatiky či jazykových termínů (např. názvy slovních druhů, pádů atd.), za které si budou moct žáci dosadit české ekvivalenty, které ale v polském jazykovém prostředí nebudou fungovat, protože pro ně Poláci mají vlastní výrazy.

Autorka ve své stati (2014) zmiňuje potřebu jazykových učebnic, které jsou napsány pro potřeby konkrétního jazykového společenství, protože dva lidé z různých jazykových prostředí mají různé znalosti o struktuře jazyka na základě jejich mateřského jazyka. Jako příklad je možné uvést studenta z Čech, který zná sedm pádů (stejně jako Polák), ale maďarský student už takovou strukturu jazyka znát nemusí, protože v maďarštině se rozdělení do sedmi pádů nepoužívá. K. Krawczyk (2014) podává dva příklady učebnic, které vznikly výlučně pro českého studenta. Hovoří o jazykových příručkách *Czy Czechów jest trzech?* a *Coraz bliżej Polski* autorem K. Pösingerové a A. Seretny. Tyto učebnice budou společně s dalšími jazykovými příručkami podrobeny analýze v praktické části této diplomové práci.

Důležité je, aby učitel kladl důraz na zrádná slova, která se v češtině i polštině píšou stejně, ale mají odlišný význam. Na tato slova se studenti zpravidla nezaměřují, protože si myslí, že daný termín znamená totéž co v mateřském jazyce. Dalším bodem, na nějž by se měl učitel zaměřit, je například valence sloves, která se u některých spojení v českém a polském jazyce liší (např. *myśleć o kimś, o czymś / myśleć na kogoś, na coś*⁷⁴). Autorka klade důraz na snahu odvolávat se na české reálie pomocí polštiny. Studenti mluví o tom, o čem ví víc než učitel, což jim dává větší jistotu během projevu. Učitel by měl zároveň do svých hodin zařazovat polské reálie, které žákům pomohou ve zlepšování jejich jazykových dovedností (Krawczyk, 2014).

K. Krawczyk (2014) ve své studii zmiňuje statistiku *The American Council on the Teaching of Foreign Language*, podle které by měl být 90-100 % času výuky využíván učený jazyk. Zbylá procenta času by měla být vyplněna mateřským jazykem studentů, a to ve výše zmíněných případech.

---

⁷⁴ KRAWCZYK, K.: Pomocnik czy nieprzyjaciel? O roli języka ojczystego uczniów w nauczaniu języka polskiego jako obcego (na przykładzie czeskich studentów). In: BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. s. 250.

Práce pedagoga před hodinou výuky cizího jazyka by měla spočívat v přípravě programu lekce, ve výběru cvičení z učebnice či jiných didaktických materiálů. Lektor by si měl všechna plánovaná cvičení a aktivity sám před hodinou projít, aby se seznámil s možnými úskalími, která by mohla studentům dělat problém. Nezbytná je i práce se slovníky. Během výuky je nutné, aby učitel využíval mimiku, gesta, pantomimu, měnil hlas (např. při důrazu na důležitý jev), pokud to jde, používal i internacionalismy, ilustrace či nákresy na tabuli. Učitel se musí během celé doby trvání výuky stále ujistovat, že vysvětlená látka je studentům jasná a že nepotřebují dalšího dovysvětlení. Důležité je, aby si žáci zvykli na to, že pokud se chtějí na něco zeptat, mělo by to probíhat v učeném jazyce a pokud žák použije svůj rodný jazyk, měl by být připraven na to, že učitel bude jeho otázku ignorovat či ho vyzve, aby ji vyslovil v polštině. U studentů s vyšší úrovní je možné vysvětlovat všechna slovíčka nebo nejasné pasáže pomocí polských definic, parafrází nebo kontextu (Krawczyk, 2014).

2.3.4 Polonistika v českých zemích z historické perspektivy

Tato kapitola čtenáře seznámí s vývojem polonistiky v českém prostředí od 20. let 20. století do začátku 21. století. Tento vývoj zmapovaly především dvě publikace trojice autorek M. Benešová, R. Rusin Dybalska a L. Zakopalová. Knihy nesou název *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií a 90 let pražské polonistiky – dějiny a současnost*.

První katedra (tehdy ještě tzv. stolice) samostatné polonistiky byla založena na Karlově univerzitě v Praze na podzim roku 1923 jako součást tzv. Slovanského semináře (uskupení samostatných kateder zaměřených na slovanské jazyky včetně bohemistiky). Do této doby se polonistika vyvíjela v rámci slavistiky. Ta si v té době kladla za cíl vychovat kvalifikované středoškolské učitele jednotlivých slovanských jazyků. Prvním vedoucím této samostatné katedry se po dlouhých jednáních stal profesor M. Szykowski, který se zaměřoval hlavně na moderní polskou literaturu a kulturu a dříve působil na Jagellonské univerzitě v Krakově. Profesorova první přednáška, která se konala 13. října 1923 a nesla název *O vzájemných stycích česko-polských v dějinách i písemnictví* napověděla, jakým směrem se bude katedra ubírat (Benešová, Rusin Dybalska, Zakopalová, 2014). M. Szykowski se snažil orientovat *polonistiku jako filologickou disciplínu soustředící se na literaturu (nejen tu starší, jak velela předchozí tradice) a jazyk, s širším ukotvením v reáliích polského prostoru, polské kulturní*

*tradici, ale i vzájemných česko-polských vztazích*⁷⁵. Celkové zaměření katedry bylo převážně literární. Sám M. Szykowski vedl pouze literární kurzy a na jazyk se vůbec nespécializoval, tvrdil, že výuku polštiny plně zajistí lektorát. Ten se však spíše než na živý jazyk zaměřoval na vybrané kapitoly např. z historické mluvnice, hláskosloví, dialektologie či čtení prozaických a poetických textů. Další překážkou pro efektivní studium polštiny byla výuka v mateřském jazyce. Tato tzv. gramaticko-překladová metoda výuky polštiny se na Karlově univerzitě udržela až do 30. let 20. století. Teoreticky zaměřené jazykovědné kurzy se na katedře objevily až po roce 1945 (Benešová, Rusin Dybalska, Zakopalová, 2013).

Uzavření československých vysokých škol a nástup války pozastavil vývoj polonistiky, který mohl být opět obnoven až v květnu roku 1945. Nastala však nová společensko-politická situace, jež měla vliv i na polonistiku u nás.

Poválečná léta zaznamenala zvýšený zájem o slavistiku (včetně polonistiky). Po druhé světové válce se polonistika začala rozvíjet i na jiných českých univerzitách, a to v Brně, dále v Ostravě, kde se polonistická studia zaměřovala hlavně na učitelství, a na Palackého univerzitě v Olomouci. Na Filozofické fakultě v Praze v této době učil M. Szykowski, K. Krejčí, I. Šaunová, T. Bešta a další. Po roce 1947, kdy byla podepsána dohoda o československo-polské kulturní spolupráci, na univerzitě působili v rámci univerzitní výměny i polští pedagogové jako např. A. Siczkowski (Benešová, Rusin Dybalska, Zakopalová, 2013).

Zlomovým bodem byl tzv. únorový převrat. Na univerzitě začaly probíhat čistky studentů i pedagogů, a to na základě jejich politicko-kádrového profilu. Polonistika byla pod neustálým tlakem marxistické doktríny, protože byla chápána jako vhodná půda pro podporu a propagandu sovětského bloku (dříve slovanské vzájemnosti). Kombinovatelnost oboru s jinými předměty byla omezována (polštinu bylo možné studovat pouze s češtinou nebo ruštinou), studijní plány měly pevné nastavení, studenti museli plnit povinné předměty společného základu (př. marxismus-leninismus, ruštinu, obranu státu, tělesnou výchovu). Úroveň vysokého školství rychle upadala, a to například z důvodů zrušení klasických titulů (PhDr.) nebo kvůli jmenování profesorů a docentů na politickou objednávku. Tyto a mnohé jiné důvody vedly k poklesu počtu studentů. Zasluhou nového vedoucího katedry K. Krejčího a pedagogů, k nimž se připojil např. O. Bartoš či L. Řeháček, se na polonistice udržovala

---

⁷⁵ BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. s. 9.

dobrá úroveň výuky. V 50. letech dokonce vznikala díla, která jsou i dnes ceněna pro svou kvalitu, i přesto, že byla více či méně ovlivněna marxistickou metodou. K. Krejčí v roce 1953 vydal *Dějiny polské literatury* hodnotné zvláště pro svou faktografickou stránku, I. Šaunová o pět let později napsala doposud chybějící jazykovou učebnici *Jazyk polský* určenou pro studium na vysoké škole. V témže roce K. Krejčího obviněného z protistátní činnosti vystřídal ve vedení O. Bartoš. Je nutné zmínit i velmi silnou generaci v 50. a 60. letech vystudovaných polonistů, ze kterých se stali významní překladatelé (př. V. Dvořáčková, E. Sojka, H. Teigová-Stachová aj.). V roce 1966 vyšel v platnost zákon o demokratizaci univerzit, což v praxi znamenalo, že se začal opět používat titul PhDr. a dříve propuštění pedagogové byli rehabilitováni (Benešová, Rusin Dybalska, Zakopalová, 2013).

Normalizace však navrátila univerzitu do dob padesátých. Byly rušeny některé obory a znovu propouštěni mnozí učitelé. Zatímco dějiny literatury a historie byly v této době nejvíce degradovány marxistickou ideologií, lingvisticky zaměřená polonistika byla na vzestupu. 80. léta znamenala pro polonistická studia další propad z důvodu snahy centrálně řídit studium. Do pedagogického kolektivu se v těchto letech zařadila K. Pösingerová nebo J. Vitoň (Benešová, Rusin Dybalska, Zakopalová, 2013).

Sametová revoluce v roce 1989 podnítila organizační změny i na pražské polonistice. Po roce 1989 byla polonistická studia založena i v menších městech, jako je třeba Opava, Pardubice a další. Na začátku 90. let se vyskytoval názor, že by se Katedra slavistiky mohla sloučit s Ústavem východoevropských studií, což se stalo v roce 2001 (nově jako Ústav slavistických a východoevropských studií). Obměnila se i skupina pedagogů a na Filozofické fakultě začal pracovat P. Poslední, R. Dybalska, P. Kaleta nebo J. Linka. Po čase se ukázalo, že organizace tolika jazyků v rámci jednoho oboru nebyla vůbec lehká (vedle polštiny si studenti mohli vybrat i z jazyků jako např. bulharština, chorvatština, makedonština, lužická srbština, slovinština). Z tohoto důvodu se ústav rozdělil na tři oddělení: Seminář Východoevropských studií, Seminář jihovýchodoevropských studií a na Seminář středoevropských studií, součástí posledního jmenovaného byla i polonistika (Rusin Dybalska, 2015).

Další vývoj nejen pražské polonistiky bude popsán v medailoncích jednotlivých univerzit, které vyučují polštinu v České republice.

2.3.5 Polonistika v České republice v současnosti

Polonistika se v České republice vyučuje hned na několika univerzitách, a to v Brně, Hradci Králové, Praze, Ostravě, Opavě, Olomouci a Pardubicích. Následující oddíly se budou soustředit na přiblížení výuky polštiny na konkrétních českých vysokých školách.

2.3.5.1 Brno

Historii brněnské polonistiky shrnuje ve svém článku *Historia, współczesność i przyszłość brneńskiej polonistyki, czyli od filologii do studiów polskoznawczych* z roku 2014 R. Madecki, v současnosti vedoucí Semináře západoslovanských jazyků a literatur. Polonistika na brněnské univerzitě se rozvíjela jako součást širšího pojetí slavistiky. K počátkům polonistických studií řadíme jména, jako je např. V. Vondrák, B. Havránek, R. Jakobson nebo J. Hrabák. Ve třicátých letech stále více rostl zájem o polskou výuku, proto byla v roce 1932 do Brna povolána zkušební komise polského jazyka. Od této chvíle si polonistickou část mohl student vybrat jako jeden z předmětů, ze kterých bude dělat státní závěrečné zkoušky. Polonistika se rozvíjela jako součást slavistických studií až do let 1949-1950, kdy došlo k reformě studií. Poválečné tendence volaly po rozdělení slavistiky na dílčí jazyky. K tomu došlo záhy, když se Seminář slovanské filologie rozdělil na tři nové katedry – slavistiku, český jazyk a literaturu a ruský jazyk a literaturu. Katedra slavistiky později zanikla, protože byla sloučena s Katedrou ruské a sovětské literatury. Na toto rozhodnutí měla samozřejmě vliv politická situace padesátých let. V této době bylo možné studovat polonistiku pouze v propojení s jinou filologií (nejčastěji s bohemistikou nebo rusistikou). V padesátých letech zde učili lektori jako například M. Kolaja, J. Kurz či A. Kellner. V období normalizace hrozil oboru dokonce zánik, protože chyběli jak studenti, tak vysokoškolská pracovníci, přestaly se udržovat styky s polskými univerzitami a v knihovnách chyběly odborné publikace. O udržování polonistiky na univerzitě se zasloužili J. Kristýnek, J. Pelikán nebo I. Hrabětová. Tento stav trval až do roku 1989. Naopak devadesátá léta byla znakem modernizace a přerodu brněnské polonistiky. Byly otevřeny nové obory, a to se zaměřením na hospodářskou situaci, cestovní ruch a služby nebo na filologicko-teritoriální studium. Od akademického roku 2014-2015 je možné studovat dvouobor Polský jazyk a literatura společně s ekonomii. Kurzy polštiny byly na univerzitě zpřístupněny i nepolonistům. Byly obnoveny kontakty se zahraničními školami, na brněnské univerzitě učí i polští lektori (např. z Varšavy, Krakova, Vratislavi atd.). V dnešní době je na brněnské polonistice kladen velký důraz na praxi a propojování polonistických znalostí

s jinými oblastmi zájmu (např. s ekonomikou). V současnosti zde působí kromě R. Madeckého např. K. Krawczyk, M. Przybylski nebo R. Putzlacher-Buchtová (Madecki, 2014).

2.3.5.2 Hradec Králové

Na Univerzitě Hradec Králové⁷⁶ můžeme nalézt na Pedagogické fakultě na Katedře slavistiky rovněž Kabinet polonistiky. Katedra se dále skládá z oddělení rusistiky a kabinetu sorabistiky. Akademičtí pracovníci zajišťují v rámci celoživotního vzdělávání neučitelský studijní obor s názvem Polský jazyk, který trvá šest semestrů. Student by si za tu dobu měl osvojit základy polské gramatiky, získat povědomí o polské historii, literatuře a kultuře. V roce 2002 byl do nabídky taktéž přidán čtyřsemestrální studijní program s názvem Polský jazyk ve státní správě. Na katedře má polonistika pouze malé zastoupení, většina programu je zaměřena na rusistiku. Kromě českých, slovenských a ruských univerzit tato katedra spolupracuje i se Slezskou univerzitou v Katovicích a Jagellonskou univerzitou v Krakově. Vedoucí katedry je momentálně J. Kostincová.

2.3.5.3 Olomouc

Na Palackého univerzitě v Olomouci se polština začala vyučovat již v roce 1947. S olomouckou polonistikou je spojena celá řada významných jmen, jako je např. J. Bečka, K. Oliva, J. Dambrovský, E. Lotko, H. Jechová a další. Od začátků výuky polštiny na této univerzitě spolupracovali i polští lektori, namátkou např. A. Kiermut, K. Kardyni-Pelikánová, A. Trębska, A. Spyt a mnozí další. Polonistika na Olomoucké univerzitě se vyučuje v rámci Katedry slavistiky. Dříve byla polonistika koncipovaná spíše jako učitelské studium, dnes jsou obory zaměřeny na filologii, hospodářsko-právní a turistickou oblast. Na magisterské úrovni jsou studia polštiny mimo jiné specializována na překladatelství. V současné době na polonistice působí např. J. Jeništa, A. Arkhanhelská, M. Sobotková. Vedoucí polské sekce je I. Dobrotová (Sobotková a kol., 2014).

---

⁷⁶ Informace čerpány z webových stránek: Katedra slavistiky na Univerzitě Hradec Králové. Dostupné online: <<https://www.uhk.cz/cs-CZ/PDF/Katedry/Katedra-ruskeho-jazyka-a-literatury/Zakladni-informace#UHK-Article>> [cit. 19. 5. 2018].

2.3.5.4 Opava

Na Slezské univerzitě v Opavě⁷⁷ lze polštinu studovat na Fakultě veřejných politik na Ústavu střeoevropských studií. Do roku 2011 měli studenti možnost zvolit si obor Střeoevropská studia, který byl zaměřen na historicko-politický a kulturní kontext střeoevropského prostoru. Po vzniku nového ústavu byla doplněna možnost studia doktorského studijního programu s názvem Moderní dějiny střední Evropy. Důraz je kladen na historický, kulturní, sociální a politický vývoj v rámci střeoevropského regionu. Akademičtí pracovníci se mimo jiné angažují ve výzkumu *moderních československých a českých dějin se zaměřením na problematiku politických represí ve 20. století, migraci či postavení národnostních menšin ve střední Evropě*⁷⁸. Magisterský obor se zaměřuje na veřejnou politiku a veřejnou správu ve střeoevropském prostoru. Vedoucím ústavu je v současnosti D. Janák, dále zde působí např. V. Baar, I. Halász, M. Myśliwiec, I. Paluš a další.

2.3.5.5 Ostrava

Polonistika na Ostravské univerzitě⁷⁹ je už od 50. let 20. století zaměřená na učitelství polštiny na základních a středních školách v rámci Pedagogické fakulty. Od roku 1990 je Katedrou slavistiky zajišťován filologicky zaměřený studijní program Polský jazyk a literatura. Další obory jsou orientované na polštinu ve sféře podnikání nebo na překladatelskou praxi. Doktorandská studia jsou koncipována filologicky. Katedra slavistiky je rozdělena na polskou a ruskou část. Studium polštiny se zaměřuje na výuku polského jazyka, historie i literatury. Ostravské polonistické oddělení se *soustřeďuje také na problém jazykové konfrontace polštiny a češtiny, dějiny polského jazyka na Těšínsku, národnostní politiku a specifika výuky žáků v dvojjazyčném polsko-českém prostředí*⁸⁰. Na katedře v polské sekci působí např. M. Balowski, J. Raclavská, M. Pančíková, E. Mrhačová. Vedoucím katedry je J. Muryc.

---

⁷⁷ Informace čerpány z webových stránek: Ústav střeoevropských studií na Slezské univerzitě. Dostupné online: <<https://www.slu.cz/fvp/cz/uses/o-nas>> [cit. 19. 5. 2018].

⁷⁸ Ústav střeoevropských studií na Slezské univerzitě. Dostupné online: <<https://www.slu.cz/fvp/cz/uses/o-nas>> [cit. 19. 5. 2018].

⁷⁹ Informace čerpány z webových stránek: Katedra slavistiky na Ostravské univerzitě. Dostupné online: <<https://ff.osu.cz/ksl/>> [cit. 19. 5. 2018].

⁸⁰ Polonistika v ČR (Ostrava). Dostupné online: <<http://www.polonistika.cz/index.php?ido=3&t=polonistika-v-cr>> [cit. 19. 5. 2018].

2.3.5.6 Pardubice

Polonistika se na Univerzitě Pardubice⁸¹ vyučuje na Filozofické fakultě na Katedře literární kultury a slavistiky. Bakalářské studium je zaměřeno historicky-literárně a orientuje se na slavistická studia zemí nacházejících se v Evropské unii (rozděleno je na polskou, slovinskou a chorvatsko-bulharskou specializaci). *Studijní program Historicko-literární studia poskytuje teoretické poznatky a praktické dovednosti z oborů kulturní dějiny, literární věda a sociologie kultury*⁸². Studium tohoto oboru se zaměřuje na obchodní a turistickou sféru. Magisterská studia se orientují na kulturní a historickou slavistiku, student se seznámí s filologií, literárními studii a kulturními dějinami. Nabízeny jsou zde stejně jako na bakalářském stupni čtyři jazyky – polština, slovinština, chorvatština a bulharština. Vedoucím katedry je momentálně M. Kouba, dále zde působí G. Gańczarczyk nebo P. Poslední.

2.3.5.7 Praha

Na Karlově univerzitě až do roku 2006 fungovala polonistika⁸³ v rámci slavistiky. V tomto roce se novým ředitelem Ústavu slavistických a východoevropských studií stal R. Chmel a v březnu toho samého roku se ústav rozdělil na tři oddělené semináře: Seminář středoevropských studií, Seminář východoevropských studií a Seminář jihovýchodoevropských studií. Filologická studia byla nahrazena tzv. areálovými studii. Polonistika, slovakistika a hungaristika byly zahrnuty pod Středoevropská studia. *Oproti filologickým oborům byl nový obor Středoevropská studia koncipován jako areálové studium, které vedle jazykové výuky, jazykovědy a literární vědy klade důraz i na historický vývoj areálu středovýchodní Evropy*⁸⁴.

V roce 2011 vyšlo v platnost rozhodnutí děkana a Akademického senátu o zrušení Ústavu slavistický a východoevropských studií. Obory se rozdělily do tří pracovišť, a to na Katedru středoevropských studií, Katedru jihoslovanských a balkanistických studií

---

⁸¹ Informace čerpány z webových stránek: Katedra literární kultury a slavistiky na Univerzitě Pardubice. Dostupné online: < <http://klks.upce.cz/> > [cit. 20. 5.2018].

⁸² Katedra literární kultury a slavistiky na Univerzitě Pardubice. Dostupné online: < <http://klks.upce.cz/> > [cit. 20. 5.2018].

⁸³ Informace čerpány z webových stránek: Katedra středoevropských studií na Karlově univerzitě. Dostupné online: < <http://kses.ff.cuni.cz/cs/> > [cit. 20. 5. 2018].

⁸⁴ Katedra středoevropských studií na Karlově univerzitě. Dostupné online: < <http://kses.ff.cuni.cz/cs/> > [cit. 20. 5. 2018].

a Ústav východoevropských studií. Katedra středoevropských studií je rozdělena do čtyř částí, a to na hungaristiku, slovakistiku, polonistiku a od roku 2015 na romistiku.

V rámci Katedry středoevropských studií si student zvolí specializaci vybraného jazyka (maďarština, polština, slovenština). Ve srovnání se středoevropskými studii na jiných českých univerzitách klade studium tohoto oboru důraz na *kulturní dimenzi středovýchodní Evropy. Skládá se z integrovaného studia jazyků, mezikulturní komunikace (včetně odborného a uměleckého překladu), literární tvorby, společenského a národnostního vývoje regionu*⁸⁵. Vedoucím katedry je momentálně M. Sloboda. Polonistika je zajišťována pedagogy R. Rusin Dybalskou, M. Benešovou, M. M. Nowakowskou či P. Kaletou.

---

⁸⁵ Navazující magisterské studium. Dostupné online: <<http://kses.ff.cuni.cz/cs/uchazec/navazujici-magisterske-studium/stredoevropska-studia/>> [cit. 20. 5. 2018].

3 Praktická část

Praktická část této diplomové práce bude rozdělena do několika oddílů. V prvním budou představeny jazykové příručky z obecného hlediska. Čtenář se dále seznámí s hlavními zásadami, podle kterých by měly být jazykové učebnice vytvářeny, aby plnily co nejlépe svůj účel. Další oddíl bude věnován dvanácti konkrétním učebnicím a příručkám, které budou sloužit jako primární zdroj pro analýzu této práce. Třetí a nejrozšířenější oddíl bude pojednávat o konkrétních zkoumaných tématech, které by měly v závěru práce vytvořit celistvý obraz Poláka a Polska. Práce se bude věnovat například polské rodině a roli jejích jednotlivých členů, vlastnostem připisovaným Polákům, předmětem zájmu dále bude oblast zobrazovaných zaměstnání, kultury a trávení volného času. Jedna z kapitol se zaměří na polská jména a příjmení objevující se ve vybraných jazykových příručkách, další kapitola bude například pojednávat o historických událostech zobrazovaných v učebnicích atd. V závěrečné části bude vytvořen prototyp Poláka a Polska na základě analyzovaných tematických okruhů.

3.1 Jazykové příručky

Jazyková učebnice neboli příručka je publikace, která by nám jako studentům měla napomoci s procesem učení vybraného cizího jazyka. Jazykové učebnice lze rozdělit do dvou kategorií, a to na příručky pro samouky či učebnice sloužící jako výukový materiál pro kurzy cizího jazyka nebo pro výuku ve veřejném školství. Kowalikowa (2009) ve své stati jmenuje univerzální zásady, kterými by se každá jazyková příručka měla řídit. První z nich je dostupnost širokému okruhu veřejnosti, dále funkční vypracování jazykové teorie, která bude aplikována v praxi (procvičování), autorka klade důraz na širokou škálu cvičení, vyznačení sebevzdělávací části, rozdělení výukových materiálů na menší jednotky a grafické zdůraznění důležitých informací.

Diplomová práce bude vycházet celkem z dvanácti jazykových příruček⁸⁶ určených výhradně českému (v jednom případě slovenskému) příjemci, který se chce naučit polsky. Tituly budou řazeny podle roku vzniku prvního vydání, a to od nejstarší po nejmladší. Všechny učebnice si kladou za cíl naučit studenta konverzačním frázím, které lze využít v běžných situacích živé polštiny. Dalším cílem autorů příruček bylo seznámit čtenáře

---

⁸⁶ Kapitola 3.1.1.5 Polština pro posluchače kursů polštiny a 3.1.1.6 Polština pro Čechy zahrnuje v případě první zmíněné učebnice dva díly a v případě druhé tři díly, proto je kapitol pouze 9 a ne 12.

s co nejvíce polskými reáliemi z oblasti hospodářství, politiky či kultury a hlavně napomoci vzájemnému sblížení, přátelství a spolupráci mezi našimi národy.

Jedny z prvních kontaktů českých studentů polštiny s tímto jazykem se uskuteční na kurzech či v prvních ročnících jejich studia. Jazykové příručky jsou tedy většinou jedním z prvních zdrojů, díky kterým se studentům polského jazyka formuje jejich obraz Poláků a Polska. V učebnicích nalezneme kromě gramatiky a cvičení různého druhu obrovské množství informací týkajících se polských reálií, ale také zcela běžných skutečností z každodenního života našich sousedů. Obraz Polska a Poláků obsažený v učebnicích pro cizince by se neměl odlišovat od reality, ale na druhé straně musí být natolik pozitivní, aby studenty navnadil pro bližší seznámení se s polštinou, Polskem a Poláky. Právě těmto skutečnostem se bude tato diplomová práce věnovat.

V polském prostředí se tímto tématem zabývalo několik lingvistů, jako je například R. Piętkowa v teoretické stati *Językowy obraz świata i stereotypy a nauczanie języka obcego*, dále A. Dąbrowska v díle *Czy istnieje w podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców wyraźny obraz Polski i Polaków? (Próba znalezienia stereotypów)*, M. Brzezowska ve stati *Autostereotyp Polaków w wybranych podręcznikach* a další. Tato diplomová práce se pokusí o rozšíření povědomí o obrazu Poláků a polských reálií ve vybraných učebnicích, které budou představeny v následující kapitole.

3.1.1 Představení jazykových příruček

3.1.1.1 Učím se polsky

Nejstarší jazyková příručka, kterou budeme v této diplomové práci analyzovat, je učebnice *Učím se polsky*⁸⁷, jež napsal F. Karas, a vydala ji Česká grafická unie v roce 1945 v Praze. Dílo bylo hotovo už v roce 1941. Cenzoři ho schválili, ale dříve, než mohla být kniha publikována, vyšel v platnost zákaz publikace v nebo o slovanských jazycích. Proto mohla být v nezměněné podobě publikována až těsně po válce. V roce 1947 se na pultech objevilo druhé vydání. Látka je v učebnici probírána na základě minikapitol, ve kterých najdeme krátký text, za ním nová slovíčka, která se v něm vyskytují, následují otázky k textu a cvičení na překlad. Tyto oddíly jsou prokládány výkladem výslovnosti, gramatiky atd. Učebnice

---

⁸⁷ KARAS, F.: *Učím se polsky. Pro praktickou potřebu i jako úvod do polského písemnictví*. Praha: Česká grafická unie, 1945.

je rozdělená do dvou velkých oddílů, které pravděpodobně vymezují náročnost. Například v oddílu I. jsou mluvnické jevy vysvětlovány česky s polskými příklady. Od oddílu II. už jsou tyto části kompletně v polštině.

3.1.1.2 Konverzační příručka polštiny

*Konverzační příručka polštiny*⁸⁸ trojice autorů F. Buffy, A. Sobierajské a Z. Sobierajského je první jazykovou učebnicí určenou široké slovenské veřejnosti. Byla publikována ve vydavatelství Osveta v Martině na Slovensku v roce 1957 a ještě jednou hned o rok později. Autoři v předmluvě uvádějí, že k sepsání této knihy je dovedla nepřítomnost žádné polské jazykové učebnice. F. Buffy hodnotí vysokou úroveň publikace hlavně díky přítomnosti autorů polských textů A. Sobierajské a Z. Sobierajského, kteří působili na Univerzitě Komenského v Bratislavě. V učebnici můžeme nalézt konverzační fráze z různých oblastí lidského života. Výuka postupuje od nejjednodušších témat po složitější (např. odborná). Na konec tohoto oddílu autoři zařadili seznam pojmů, které se v polštině a slovenštině vyslovují stejně, ale mají jiný význam. Další část je zaměřena na tvarosloví. V knize je do třetí části zahrnutý i polsko-slovenský slovníček zaměřený na slovní zásobu běžných, každodenních situací. Na začátku příručky jsou stručně vysvětlena pravidla výslovnosti a pravopisu polského jazyka. Autoři využívají k vysvětlení jazykových jevů porovnání se slovenštinou. Učebnice je určena samoukům.

3.1.1.3 Jazyk polský

Praktická příručka s názvem *Jazyk polský*⁸⁹ autorky I. Šaunové byla vydána v roce 1958 ve Státním pedagogickém nakladatelství v Praze. Kniha je určena studentům vysokých škol, pro potřeby jazykových kurzů i pro samouky. Prvotně je ale publikace věnovaná pedagogům, kteří chtějí docílit toho, aby se student naučil hovorovému jazyku, aby rozuměl knižnímu a literárnímu jazyku a aby si prakticky osvojil polštinu slovem i písmem. Do probírané mluvnice v učebnici je zahrnuto hláskosloví, nauka o slově a jeho významu, o tvoření slov, větná skladba, pravopis. Autorka v počátečních lekcích využívá pro vysvětlení pojmů českého názvosloví, v následujících kapitolách pak i polského. Učebnice je rozdělena do třiceti osmi lekcí, z nichž každá lekce má čtyři části, a to úvodní text, mluvnický materiál, dodatkový text

⁸⁸ BUFFA, F. – SOBIERAJSKA, A. – SOBIERAJSKI, Z.: *Konverzační příručka polštiny*. Martin: Osveta, 1958.

⁸⁹ ŠAUNOVÁ, I.: *Jazyk polský. Příručka pro vysoké školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

a cvičení, která ověří studentovy nabyté znalosti. K lekcím je připojen seznam sloves, jež působí Čechům zvláštní potíže, a klíč ke cvičením. Další část učebnice obsahuje výběr poetických i prozaických textů polské literatury, na kterých má být studentovi demonstrován živý polský jazyk. V příručce nalezneme i seznam jazykových i odborných slovníků, dále mluvnických příruček a jazykovědných časopisů, které mohou studentovi pomoci rozšířit vědomosti. Na samý konec je zařazen polsko-český slovníček použité slovní zásoby.

3.1.1.4 Polština pro samouky

V roce 1963 vyšla poprvé ve Státním pedagogickém nakladatelství v Praze *Polština pro samouky*⁹⁰ trojice autorů M. Kopeckého, M. Kulošové a K. Olivy. Učebnice byla publikována ještě v roce 1964, 1971, 1985. Jak název napovídá, trojice doporučuje učebnici těm, kteří se budou učit polštinu sami bez učitele. Kniha klade důraz na vysvětlení rozdílů mezi češtinou a polštinou pomocí komparativního přístupu. Kvůli omezenému rozsahu publikace je důraz kladen na hovorovou polštinu, ne na mluvnici. Učebnice je rozdělena do třiceti lekcí. Ty jsou rozčleněny na několik částí, a to text, mluvnický výklad, cvičení. Autoři koncipovali texty tak, aby studentovi co nejvíce přiblížili politickou, hospodářskou či kulturní situaci v Polsku. Mluvnický výklad obsahuje nejdůležitější problematiku polského jazyka, autoři sem zahrnuli živé jazykové jevy. V přiloženém sešitu nalezneme klíč ke cvičením, polsko-český a česko-polský slovníček. Učebnice je doplněna gramofonovými nahrávkami některých cvičení.

3.1.1.5 Polština pro posluchače kursů polštiny

Učebnice s názvem *Polština pro posluchače kursů polštiny*⁹¹ vznikla v roce 1968 pro účely jazykových kurzů v Polském kulturním středisku v Praze. Trojicí autorů jsou T. Bešta, V. Juřina a A. Měšťan. Knihu recenzovala M. Honowská z Jagellonské univerzity v Krakově a K. Krejčí. Tato učebnice má dva díly, první obsahuje lekce 1-15, druhý⁹² 16-30. V prvním dílu najdeme základy fonetiky a dále kapitoly zaměřené na podstatná jména,

---

⁹⁰ KOPECKÝ, M. – KULOŠOVÁ, M. – OLIVA, K.: *Polština pro samouky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

⁹¹ BEŠTA, T. – JUŘINA, V. – MĚŠŤAN, A.: *Polština pro posluchače kursů polštiny pořádaných Polským kulturním střediskem v Praze* (část 1). Praha: 1968.

⁹² BEŠTA, T. – JUŘINA, V. – MĚŠŤAN, A.: *Polština pro posluchače kursů polštiny pořádaných Polským kulturním střediskem v Praze* (část 2). Praha: 1968.

přídavná jména a slovesa. Do druhého dílu jsou zařazeny výklady o slovesech, zájmenech, číslovkách, příslovcích, předložkách, spojkách a větné skladbě. Kapitoly učebnice mají podobnou strukturu, na začátku je text (či dva různé texty), následuje nová slovní zásoba, dále výklad mluvnických jevů, za ním jsou zařazena cvičení i překlad do češtiny i polštiny a na samém konci kapitoly je fragment prozaického či básnického polského textu.

3.1.1.6 Polština pro Čechy

Univerzita Karlova v Praze publikovala v roce 1976 učebnici s názvem *Polština pro Čechy I*⁹³ autora T. Bešty. Tato publikace měla prvotně sloužit jako skript pro posluchače Filozofické fakulty (především polonisty a studenty ostatních slavistických oborů). Učebnice vyšla kvůli potřebě nových a nezastaralých podkladů pro výuku polštiny. T. Bešta zdůrazňuje, že u nás chyběla učebnice zaměřená filologicky, předcházející knihy se specializovaly

na širokou veřejnost. Příručka si klade za cíl seznámit studenty s polským hláskoslovím, základy polské mluvnice, živou slovní zásobou a konverzačními tématy. Zaměřuje se na realie Polské lidové republiky. Tato příručka je součástí celku skládajícího se ze tří na sebe navazujících učebnic. První díl je složen z deseti lekcí, jejichž náplň je vždy stejná. Obsahuje tyto části – cvičný text, mluvnický výklad, lexikální zásobu, cvičení a literární texty (básnické i prozaické ukázky z polské literatury). *Polština pro Čechy II*⁹⁴ byla vydána v roce 1980 a zahrnuje kapitoly 11-19. Třetí a zároveň poslední díl *Polština pro Čechy III*⁹⁵ byl publikován roku 1986 a najdeme v něm kapitoly 20-30. Třicátá kapitola obsahuje bibliografii základních pramenů ke studiu polštiny. Nalezneme zde odkazy na další učebnice polštiny, slovníky, publikace týkající se stylistiky, dialektologie, dějin polštiny, pravopisu, mluvnice, fonetiky a dále například důležité polské jazykovědné časopisy. Tento díl je ze všech tří nejobsáhlejší.

---

⁹³ BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy I*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

⁹⁴ BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy II*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

⁹⁵ BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy III*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

3.1.1.7 Czy Czechów jest trzech?

Dvojice K. Pösingerová a A. Seretny jsou autorkami učebnice pro Čechy nazvané *Czy Czechów jest trzech?*⁹⁶ vydané v roce 1992 nákladem Jagellonské univerzity v Krakově, kde působila druhá jmenovaná. Kniha vznikla ve spolupráci s Karlovou univerzitou v Praze, na které učila K. Pösingerová. Jedná se o první jazykovou příručku dvoudílné série. Autorky chtěly při tvorbě učebnice vytvořit průvodce při odkrývání tajemných zákoutí cizího jazyka, v tomto případě polštiny. České veřejnosti představují současný polský jazyk. Vycházejí z konfrontačního hlediska, tedy kladou důraz zvláště na jevy, které jsou v českém a polském jazyce odlišné. Učebnice se zaměřuje na konverzační témata, jež doprovázejí morfologické, syntaktické a lexikální jevy. Kniha je rozdělena do deseti oddílů, první je zaměřen na problematiku výslovnosti polštiny. Zbýlých devět kapitol má stejnou strukturu, jsou rozděleny do částí A-H. Část A tvoří úvodní text, B konverzace, C další lexikální jevy, D situační cvičení, E se věnuje gramatice, F slouží procvičování gramatiky vysvětlené v předešlé části, G jsou kontrolní cvičení a H doplňující text, který tematicky navazuje na text úvodní. Autorky uvádějí, že není nutné, aby studenti postupovali krok po kroku, cílem by mělo být jedno, a to *naučit se jazykově správně komunikovat o základních věcech, které nás provázejí každý den*⁹⁷. Učebnice je vhodná pro studium na vysoké škole, ale i jako podklad v jazykových kurzech pro začátečníky a středně pokročilé. Učebnici doplňují magnetofonové nahrávky některých textů a polsko-český slovník pojmů užitých v učebnici.

3.1.1.8 Základy polské mluvnice

Příručka *Základy polské mluvnice*⁹⁸ T. Bešty vyšla v Praze v roce 1994. V předmluvě autora se dozvíme, že jeho kniha je určena širší veřejnosti. T. Bešta uvádí, že podnětem pro napsání této publikace byla situace, kdy v České republice byla pro výuku polského jazyka k dispozici pouze téměř padesát let stará učebnice. Jeho kniha si dává za cíl nahradit podle autora zastaralé příručky. Českého zájemce o polštinu seznámí s hláskoslovím, základy tvarosloví a větné skladby. Pro potřeby učebnice vychází ze současného polského jazyka a částečně uplatňuje porovnávací česko-polské hledisko. Poprvé jsou připojeny *poznámky o percepci a realizaci polských jazykových jevů u Čechů*⁹⁹. K výkladům je připojen

⁹⁶ PÖSINGEROVÁ, K. - SERETNY, A.: *Czy Czechów jest trzech? Učebnice polského jazyka pro Čechy*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1992.

⁹⁷ Tamtéž, s. 12.

⁹⁸ BEŠTA, T.: *Základy polské mluvnice*. Praha: Polský institut v Praze, 1994.

⁹⁹ Tamtéž, předmluva.

česko-polský slovníček důležitých lingvistických pojmů. Autor zařadil i základní bibliografii pomocnou pro studium polského jazyka. T. Bešta zdůrazňuje, že odbornost výkladů je omezená z důvodů cílení mluvnické na širokou veřejnost. Vydání knihy podpořil Polský institut v Praze.

3.1.1.9 Coraz bliżej Polski

Pokračování učebnice *Czy Czechów jest trzech?* dvojice K. Pösingerová a A. Seretny se nazývá *Coraz bliżej Polski*¹⁰⁰. Kniha vyšla v Praze i Krakově v roce 1997 opět za spolupráce Jagellonské a Karlovy univerzity. I tento díl je zaměřen na českého studenta, obě autorky vycházely z konfrontačního hlediska. Opět je kladen důraz na rysy, které jsou odlišné v češtině a polštině. Učebnice je rozdělena do devíti lekcí. Ty jsou koncipovány podobným způsobem jako předešlý díl na části A-F. Část A se věnuje úvodnímu textu, B slovní zásobě, C situačním cvičením, D gramatice, E gramatickým a lexikálním cvičením a závěrečná část F doplňujícím textům. Za těmito devíti kapitolami najdeme překladatelská cvičení do češtiny i do polštiny. Před polsko-českým slovníčkem výrazů vyskytujících se v učebnici, jsou zařazeny tabulky, ve kterých najdeme váhové jednotky, délkové a časové míry, názvy interpunkčních znamének a oddíl věnovaný zeměpisu. Stejně jako první díl této učebnice je i tento vhodný pro výuku na vysokých školách i jazykových kurzech. Učebnice je určena pro středně pokročilé až pokročilé studenty.

---

¹⁰⁰ PÖSINGEROVÁ, K. - SERETNY, A.: *Coraz bliżej Polski. Učebnice polského jazyka pro Čechy* (část 2). Praha-Kraków: Katedra slavistiky FF UK, Instytut Polonijny Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997.

3.2 Obraz Poláků a Polska

3.2.1 Rodina a role jednotlivých členů

Rodiny prezentované v učebnicích vybraných pro účely této diplomové práce se většinou skládají ze čtyř nebo pěti členů – matka, otec a dvě / tři děti. Výjimku tvoří zmínka v učebnici *Jazyk polský: Dobra matka kocha swych pięcioro dzieci* (JazPol, 179). Děti jsou buď ještě příliš malé a nechodí do školy, nebo jsou již školou povinné. Například pan Dobrowolski má s manželkou Wandou tři děti: pětiletou Janeczku, šestnáctiletého Tadeusza a Janusza, který studuje v Gdaňsku polytechnickou školu (JazPol, 42), a manželé Kowalscy mají dvě děti (JazPol, 177). Ve většině rodin se vyskytují jak dcery, tak synové, ale výjimečně nalezneme i příklad rodiny, ve které se nacházejí pouze děti stejného pohlaví:

Mam dwoje dzieci: córkę i syna (KonPrir, 47).

Naše rodina není početná, mám jen matku, sestru a bratra. Otec zemřel již před válkou (JazPol, 158).

Mám otce, matku a dvě sestry (JazPol, 100).

Rodinný život Poláků je zobrazován velmi idylicky. Životu v rodině jsou připisovány nejvyšší hodnoty. Pokud do této statistiky nebudeme zahrnovat literární texty, ani jedna učebnice nezmiňovala, že by některé manželství bylo rozvedené nebo se potýkalo s vážnými problémy.

Role muže a ženy jsou striktně odděleny. Můžeme mluvit o představě tradičního manželství, kdy je žena většinou doma a stará se o chod domácnosti, muž pracuje a zaopatřuje rodinu po stránce finanční a děti pomáhají matce a chodí do školy:

Cała rodzina pracuje. Ojciec odchodzi codziennie oprócz niedzieli do biura, matka musi utrzymywać dom w porządku i prowadzić gospodarstwo domowe (UčsePol, 45).

Tatůš pracuje w cukrowni, mamusia szyje a ja pomagam matce (UčsePol, 26).

V několika málo případech se setkáme s rodinou, ve které je zaměstnaná i žena, jež je zároveň matkou od rodiny. Jednou z nich je manželka pana Čermáka, o které její manžel říká, že *pracuje zawodowo, a więc właściwie pracuje jakby na dwie zmiany. Kiedy wraca do domu, gotuje, sprząta, pierze, prasuje itd.* (ProČechyII, 120).

Poláci rádi tráví čas v rodinném kruhu mezi blízkými. Rodina se schází nejčastěji na večeři, když se otec s matkou vrátí z práce a děti ze školy:

Wieczorem matka woła nas wszystkich na kolację, którą gotuje po powrocie z pracy. Jest to najbardziej przyjemna chwila z całego dnia, ponieważ cała rodzina jest wtedy razem (PolproSam, 164).

3.2.1.1 Role ženy

Nejdůležitější role ženy je být matkou od rodiny. Ženy často nepracují, zůstávají v domácnosti a dbají na její bezproblémový chod. Jsou zobrazovány v situacích, kdy vykonávají domácí práce nebo se starají o děti: *Codziennie gotuje ona obiad, sprząta, szyje i pielęgnuje dzieci* (UčsePol, 34).

Ženy zůstávají doma s dětmi i v situaci, když jejich muž jede například na návštěvu za svým známým do Polska jako v sérii učebnic *Polština pro Čechy*. Postavy žen byly v učebnicích poměrně upozaďovány, nedostávalo se jim mnoho prostoru a plnily vedlejší role, hlavní slovo patřilo mužům.

Když pomineme roli matky, plní ženy i další důležité úlohy. Především musí být dobrými hospodyněmi: *Jestem gospodynią domową* (KonPrír, 51). Žena je také zárukou pořádku a řádu v domácnosti. To dokazuje i pan Wiśniewski, který svému příteli Červenému říká, že když není jeho žena doma, má v bytě vždy nepořádek. Pan Červený mu přitakává, že u něj to není jiné (ProPosluchII, 5).

Dále se podrobněji seznámíme s konkrétními zmiňovanými rolemi žen, jako je vaření, nakupování a péče o dítě.

Vaření

Vaření je jednou ze tří nejčastěji zmiňovaných ženských činností, které se v učebnicích objevovaly. Správná polská žena musí být dobrou kuchařkou. Během dne připravuje snídani, svačiny, oběd a večeři. Ve všední dny vaří obědy i pro své děti a manžela, který se na obědovou pauzu vrací zpět domů z práce: *W ciągu dnia matka jest w domu, gotuje dla nas obiad* (PolproSam, 47). Pan Domański si obědy své manželky velmi chválí: *Owszem, jadam rzeczywiście przeważnie w domu i przyznam się panu, że kuchnia domowa*

mi najbardziej odpowiada (ProPosluchI, 124). Ženě nedělá problém ani to, když musí pro jednoho člena rodiny vařit odlišná jídla z důvodu nemoci či jiných zdravotních komplikací: *Matka gotuje dla siostry specjalne potrawy* (PolproSam, 30).

Nakupování

Nákupy patří mezi další povinnosti, které žena v domácnosti musí zvládnout. Je v nakupování velmi obratná, ví přesně, kde co najde a v jakém obchodě potřebnou věc sežene. Jelikož zná situaci na trhu, ví, že na ni požadované zboží nemusí zbýt. Proto například paní Wesołowska chodí na nákupy v pátek brzo ráno (CzyCzechów, 121). Nechá si od svých sousedek doporučit, v jakém obchodě je zrovna k dostání kvalitní zboží:

C: Ryniakowa mówila, że w tym małym sklepie na rogu jest piękna wołowina, a kolejka nieduża.

W: Oj, to muszę tam szybko iść! Zdąży?

C: Na pewno pani zdąży! Mięso drogie, to ludzie nie kupują tak dużo (CzyCzechów, 121-122).

Nakupování je výhradní rolí žen. Ty nemají rády, když si nemohou nakoupit samy to, co přesně potřebují, a musí tímto úkolem pověřit například svého muže. *Nákupy si vyřizují nejraději sama. Muži většinou nemají pro tyto povinnosti smysl* (ProČechyII, 124). Špatně to dopadne i ve chvíli, kdy nemocná paní Domańska pošle pro nákup svého manžela, kterého z mužské solidarity doprovodí pan Čermák. *Nie lubiła, by robił to za nią mąż, bo zwykle albo coś zapomniał kupić, albo wszystko pomylił* (ProČechyII, 120). Zlé tušení paní Domańskiej se do puntíku vyplní: *Szkoda tylko, że mąż nie załatwił wszystkiego, o co prosiłam. Jak zwykle, znowu o pewnych rzeczach zapomniał. Nie kupił wątroby, nie przyniósł tartej bułki, w wędliniarni nie kupił kielbasy, mówi, że nie ma śmietanki, a sąsiadka mówiła, że rano była, i zapomniał o szamponie do włosów. Jak ja je teraz umyję? Zawsze mówię, że mężczyźni do robienia zakupów się nie nadają, zwłaszcza intelektualiści* (ProČechyII, 122). Zajímavé je, že svěřit nákup jiné ženě už není takový problém, jako kdyby měl jít nakoupit muž:

Mama wysłała córkę do sklepu, żeby kupiła masło (CorazBlízej, 112).

W: Kupi mi pani pół kilo sera? Będzie na naleśniki.

C: Oczywiście. Jak wróce, to wpadnę do pani na herbatkę (CzyCzechów, 122).

Co se týká nákupů oblečení či jiného druhů zboží, než jsou potraviny, doprovází ženu někdy i její muž, partner či známý. Ženy jsou totiž proslulé svou dobrou orientací v obchodních domech a celkově umí velmi dobře poradit, co koupit. To se může týkat výběru vhodného oblečení na dovolenou (PolproSam, 101), dárků pro rodinu známého (JazPol, 131-132) atd. Tuto schopnost oceňují hlavně muži, kteří se v nákupech neorientují zdaleka tak dobře. Například paní Dobrowolska nabízí hostu panu Sokolnickému, že ho provede po CDT (Centralny Dom Towarowy). Projde s ním celý nákupní dům od shora až do přízemí a pomůže mu nakoupit dárky pro členy jeho rodiny (JazPol, 131-132). Také pan Nawrocki navrhuje svému příteli Kováři, že mu jeho žena s výběrem dárků pomůže:

Kovář: Dobrze, że pan mnie przypomniał w ten sposób, że trzeba będzie coś kupić dla żony.

Nawrocki: Wie pan, w tych sprawach najlepiej panu poradzi moja żona. Orientuje się doskonale, co i gdzie można dostać. Zna wszystkie domy towarowe, sklepy z odzieżą i bielizną, może pana zaprowadzić do Cepelii i Galluxu (ProPosluchII, 166).

Ženy, jak již bylo zmíněno výše, nakupují nejradši samy, ale i přesto si kvůli této skutečnosti někdy povzdechnou. Například by uvítaly, kdyby jim jejich muž s nákupy pomohl: *Manžel má štěstí, ten má trafiku hned za rohem. Má z toho radost, ale já už méně. Byla bych radši, kdyby nekouřil a kdyby mi občas pomohl s taškou. Víte, ono se řekne, že nákupy, to nic není, ale my ženy dobře víme, co to znamená (ProČechyII, 125).* Dále jim vadí velké vzdálenosti mezi obchody: *Samoobsluha s potravinami, řeznictví a mlékárna jsou blízko, ale do drogerie mám pěkný kus cesty. To mi dost vadí, protože každou chvíli něco potřebuji (ProČechyII, 125).* A každá varšavská hospodyňka dokáže bez rozmyslu vyjmenovat hned několik obchodů, které v okolí jejího domu chybí (ProPosluchII, 162).

Nezbytné nákupy potravin a spotřebního zboží si ženy někdy zpříjemní nákupem oblečení či módních doplňků pro sebe či své blízké: *Matka koupila své dceři nový klobouk (UčsePol, 102), Sestra si koupila patery nové šaty (ProČechyIII, 113), Zrobiłaś duże zakupy w sklepie odzieżowym (CorazBlíže, 186) a dále Matka koupila šálu a rukavičky (PolproSam, 171).* Nejlépe si však ženy odůvodní nákupy oblečení před plánovanou dovolenou: *Ewa ma kilka sukienek, ale są już stare, więc chce sobie kupić nową sukienkę.*

Do tego potrzebuje też nową torebkę i nowe pantofelki (PolproSam, 101). Svému příteli pořídí novou kravatu, košili, ponožky a kufr (PolproSam, 102).

Péče o dítě

Třetí ženská role, která zde bude podrobněji popsána, je možná ta nejdůležitější – péče o dítě. Jak již bylo zmiňováno výše, polská dospělá žena je v učebnicích vnímána především jako matka svých několika dětí. S její postavou je spojována добрota, laskavost, láska atd.

Matkám je věnováno i velké množství literárních textů. Zmiňme fragment z díla *Miasto mojej matki* J. Kaden-Bandrowského. Tento úryvek se objevuje hned ve dvou učebnicích, v příručce *Polština pro posluchače kursů polštiny I* navíc hned na úplném začátku první lekce. Autor zde velmi pěkně popisuje své pocity, když uslyší slovo matka¹⁰¹:

Ale matka?

Matka nie ma czasu wyjść z domu, bo ty tam jesteś z rodzeństwem. Trzeba was karmić, pilnować, ubierać, trzeba przygotować, sporządzić to wszystko, czego codziennie potrzebujesz, a co ci się wydaje tak łatwe do zdobycia i do sporządzenia, jak powietrze, którym oddychasz. Wydaje się to łatwym, bo matka nigdy nie wypomina, że podaje ci te wszystkie rzeczy z wdzięczną radością.

Matka nie ma czasu wyjść z domu i żadnej drogi własnej nie ma, gdyż ty z rodzeństwem stoisz na wszystkich jej drogach, a ona ci ze wszystkich wszystko swoje oddaje. Własnego talentu, zabawy, nauki zanedbuje, abyś ty miał każdej chwili, ile ci tylko trzeba (ProposluhI, 1-2; ProČechyI, 196-197).

V těchto odstavcích je vlastně shrnuta role polské matky, pro kterou jsou děti to nejpřednější na světě a pro niž jsou veškeré jiné zájmy druhořadé. S rolí ženy-matky, jež miluje své děti, se setkáváme v učebnicích velmi často, zde je několik příkladů:

Dobrá matka miluje své dítě nad vlastní život (UčsePol, 76).

Matka sobie nieraz dużo odmawia, byle dla dzieci było (UčsePol, 123).

Każda matka szczerze kocha swe dzieci (PolMluv, 285).

Dobra matka kocha swych pięcioro dzieci (JazPol, 179).

---

¹⁰¹ Autor v tomto fragmentu píše i o pocitech chovaných k otci, ty budou ale zmiňovány až v oddílu věnovaném roli otce.

Jelikož se muži Poláci starají o rodinu po finanční stránce, ženy Polky musí pečovat například o nemocné děti a dále čekají, až se jejich potomci vrátí ze školy. Se svými dětmi tráví poměrně hodně času, během kterého je muž na služební cestě nebo, jak již bylo zmiňováno výše, u přátel na delší návštěvě:

Dobré matky opatrují v noci nemocné dítě (UčsePol, 35).

Także matka czeka codziennie na Franiusia. Chłopiec musi jej od razu opowiadać, co było w szkole nowego (UčsePol, 37).

Matka (wieźć) dziecko w wózku (ProPosluchII, 17).

O tom, jak v Polské lidové republice vypadala sociální politika, pojednává učebnice *Polština pro Čechy III* zaměřená na náročnější témata. Právě sociální tematikou se zabývá ve 24. lekci, kde popisuje i ochranu mateřství, matky a jejího dítěte. Zmíněny jsou zákony, které matce nedovolují do prvního roku jejího dítěte vykonávat noční směny ani přesčas. Během tohoto období s ní nemůže být rozvázán pracovní vztah. Po narození prvního dítěte jde matka na dovolenou, která může trvat až 16 týdnů (po narození dalších dětí se toto období prodlužuje), a zároveň po tuto dobu dostává finanční podporu v podobě 100 % jejích předešlých příjmů. Žena má nárok na tříletou mateřskou dovolenou. Během prvních dvou let obdrží podle autorů učebnice poměrně vysokou finanční podporu od státu (ProČechyIII, 131).

Další vlastnosti žen

Mezi další vlastnosti, které už nesouvisí s ženinou rolí v rodině, bychom mohli zařadit smysl pro módu: *Są bardziej towarzyskie, bezpośrednio, mają lepszy gust, potrafią się ciekawiej ubrać (CzyCzechów, 76)*. S tím souvisí i jejich vlohy pro nakupování a vkus:

Kovář: Tak, tylko ja się absolutnie nie znam na modzie.

Nawrocki: Nie szkodzi, moja żona mogłaby z mody pisać pracę habilitacyjną (ProPosluchII, 166).

Ženy zobrazované v učebnicích dbají o svůj vzhled a váhu:

P. D.: I owszem, ale pojedziemy taksówką, bo Jadzia zniszczyłaby nowy kapelusz, nieprawdaż?

P. Jadzia: Zresztą nie tylko chodzi o kapelusz, ale i o suknię. Nie lubię moknąć (JazPol, 113).

Jidáte rád polévky? Ano. Jen ženy se jim vyhýbají kvůli štíhlé linii (ProPosluchI, 128).

Ženám se líbí muži v uniformách: *Do przedziału weszła młoda, ładna studentka. Inżynier Krzyż natychmiast przestał się interesować wojskiem. Widać jednak było, że dziewczyna zwraca uwagę raczej na sierżanta Ogonowskiego – wiadomo, urok munduru!* (ProPosluchI, 180).

Negativní vlastnosti, které jsou ženám připisovány, je nervozita a špatné naladění: *Oj, daj mi spokój! Mam tyle kłopotów w pracy!* (CzyCzechów, 187) a *Zauważyłam też, że Polki są bardzo nerwowe i często histeryzują przed egzaminem* (CzyCzechów, 76). Zmiňováno je i pomlouvání: *Często plotkują, co jest zapewne dużą wadą* (CzyCzechów, 76), komplex méněcennosti nebo rozhazovačnost peněz (CzyCzechów, 76).

3.2.1.2 Role muže

Oproti ženě, která rodinu zaopatřuje po stránce sociální a psychické, je rolí muže postarat se o svou manželku a děti po stránce finanční. Často je jediným, kdo do domácího rozpočtu přináší peníze, proto je důležité, aby měl dobrou práci. Je zajímavé, že i když je mužům v analyzovaných učebnicích věnován hlavní zájem a vystupují zde daleko častěji než ženy, jejich role v rodině nejsou tolik specifikovány.

I zde bude uveden fragment díla *Miasto mojej matki* J. Kaden-Bandrowského, ve kterém nalezneme i popis otce: *Ojciec to duma, tarcza, sława i obrona – od najwcześniejszych lat* (ProPosluchI, 1; ProČechyI, 196). Dílo dále čtenáře nabádá, aby byl na svého otce pyšný v každé situaci, nezáleží na tom, zda je jeho otec lékařem, listonošem nebo dokonce králem či prezidentem, vždy to bude především otec, kterého je potřeba ctít a brát si z něj příklad (ProPosluchI, 1; ProČechyI, 196). Tuto radu nacházíme i v jině učebnici: *Czci ojca i matkę!* (JazPol, 24).

Otec v rodině plní úlohu autority – co řekne, to platí: *Zrób wszystko, co ci rozkazał ojciec!* (JazPol, 152) a na jiném místě v básni E. Szymborskiej: *Tylko ojciec był zawsze jednaki, / zawsze silny i zawsze miał rację* (ProČechyIII, 153). Avšak někdy tuto úlohu převzeme žena a spořádaný muž se jí chtě nechtě musí podřídít. Zde je řeč o nedobrovolném převzetí ženiny role nakupování: *Powiem panu, że nie czuję się zbyt zadowolony, kiedy muszę iść na zakupy zamiast żony* (ProČechyII, 120). Chosení po obchodech nemá jednak rád a navíc si myslí, že ženy obecně mají pro nakupování daleko lepší předpoklady: *Wydaje*

mi się, że zakupy to sprawa, z którą kobiety radzą sobie znacznie lepiej (ProČechyII, 120). Z jeho reakce můžeme mít dojem, že pan Domański vnímá nákupy jako výlučně ženskou a pro muže nepřístojnou činnost. Dokonce se svého známého Čermáka ptá, jestli byl někdy postaven před úkol jít nakupovat stejně jako on.

I přesto, že role péče o děti připadá hlavně ženě, o svou rodinu má taktéž starost i muž, který není ve své kůži, když jsou rodinní členové nemocní a musí se o ně starat on sám: *Proč jste dnes tak smutný? Jste snad nemocen nebo unaven? Nikoli, jsem úplně zdrav, ale moje děti jsou churavy a leží již týden v posteli. Včera byl u nás lékař a nařídil, aby zůstaly ještě dva týdny doma. Také moje sestra není zdráva, máme doma malou nemocnici. Jsem zvědav, jak dlouho ještě nebudu moci pracovat. Teď chápu, proč jste ve špatné náladě. Člověk nemůže být veselý, když má starosti* (JazPol, 133).

Je zmiňováno, že muži nosí svým ženám různé dárky, nejčastěji květiny: *Koupil jsem manželce kytici květin* (PolproSam, 111). Muži nezapomínají ani na upomínky přivezené z Polska, kde byli na návštěvě nebo za prací. Například pan Čermák chce své ženě přivést z Varšavy vlněný svetr nebo kabelku a dětem panenku, korále a album (ProPosluchII, 46).

Je obecně známo, že muži mívají na starosti technické věci a mají slabost pro automobily. Tento fakt je zmiňován v učebnici *Polština pro posluchače kursů polštiny II*. Wiktor si koupil nové osobní auto a se svým známým Krzysztofem vedou nekonečné debaty na téma spotřeby, opravy a údržby vozu. Wiktor mluví o autu s velkou pýchou a *uważa swój wóz niemal za członka rodziny* (ProPosluchII, 174), což nese s nelibostí jeho žena, která tvrdí, že když se s autem něco stane, je to s Wiktorem k nevydržení, protože nesnese, když mu někdo začne radit (ProPosluchII, 175).

Jak vyplývá z příkladů uvedených výše, muž-otec je především hlava rodiny, stará se o zabezpečení manželky i dětí.

3.2.1.3 Role dětí

Jak již bylo zmíněno v úvodu, rodiny představené v učebnicích mají nejčastěji dvě až tři děti. Vyšší počet dětí je spíše výjimkou, ale ojediněle se také objevuje. Děti se pohybují od předškolního do vysokoškolského věku: *Młodsze dzieci chodzą do szkoły, starsze do swych zajęć* (UčsePol, 45). Jejich nejdůležitější role je chodit do školy a vzdělávat se. Dále jsou velmi často zobrazovány při trávení volného času či pomoci matce v domácnosti.

To shrnuje učebnice *Učím se polsky: My dzieci także pilnie pracujemy. Przed południem jesteśmy w szkole, po południu uczymy się i piszemy zadania. Jeżeli mamy dosyć czasu, to z bratem rysujemy. Wieczorem czytamy książki, siostry znów śpiewają* (UčsePol, 34). Děti jsou ve všech případech vychovávány tak, aby k svým blízkým pociťovali lásku a úctu:

My dzieci będziemy miały sposobność pokazać tatusiowi, jak go kochamy (UčsePol, 31).

Dziękuję Bogu, że mi dał tak dobrego ojca i matkę (UčsePol, 34).

Moi bracia bardzo się kochają (JazPol, 196)

Úloha dívek spočívá v tom, že mají být postupně připravovány na svou budoucí roli matky a hospodyně. Velmi často jsou zachycovány, jak pomáhají matce v domácnosti:

Mama wysłała córkę do sklepu, żeby kupiła masło (CorazBlízej, 112).

Halina bude pomáhat matce (PolproSam, 93).

Sestra bude šít (PolproSam, 93).

Volný čas tráví dívky nejčastěji malováním: *Hanka maluje ptaki* (PolproSam, 29), hraním na hudební nástroje: *córka pańska gra na fortepianie* (ProČechyII, 167), zpěvem: *W domu pomaga matce i ciągle śpiewa* (PolproSam, 38) nebo sportem: *córka Małgosia odziedziczyła po mamusi zainteresowanie tenisem, a prócz tego z zapalem uprawia gimnastykę* (ProČechyII, 143). Přednost dávají lyceu a gymnáziu před technickými obory: *Dziewczęta wprowadzie mniej interesują się techniką niż chłopcy, ale i tu zauważyć można wyraźne zmiany, coraz ich więcej bowiem zapisuje się na studia, których przedmiotem są nauki ścisłe* (ProČechyII, 53-54) a jinde: *Sestra chodí do gymnasia* (ProPosluchI, 101). Například jediná dcera pana Domaňského se zaměřuje na humanistické vědy a chce se stát učitelkou (ProČechyII, 54).

Chlapci se oproti dívkám zaměřují spíše na technické obory: *Mój syn chodzi do technikum, a córka do liceum* (ProPosluchI, 101) a na jiném místě: *U chłopców ta sprawa przedstawia się jednoznacznie: zdecydowanie większość pragnie stać się inżynierami, technikami, lekarzami itd.* (ProČechyII, 54). Toto tvrzení dokazuje i fakt, že jeden syn pana Domaňského chce být inženýrem architektem a druhý by rád pracoval ve strojírenství (ProČechyII, 54). Chlapci tráví čas podobně jako dívky – hrou na hudební nástroj: syn pana Domaňského umí hrát na housle (ProČechyII, 167) nebo například sportem: *Starszy syn, Andrzej, jest zapalonym lekkoatletą i narciarzem* (ProČechyII, 143). Cyklistiku a motoristické

sporty má rád nejmladší syn pana Domaňského Bolek (ProČechyII, 143). Není výjimkou, že chlapci také pomáhají matce v domácnosti: *Musíme matce pomáhat v kuchyni i v zahradě; včera jsem pomáhal mýti nádobí.* (UčsePol, 38).

Z uvedených příkladů vyplývá, že role dívek a chlapců se až na výjimky neliší. Úlohou dětí je vzdělávat se a pomáhat v domácnosti.

3.2.1.4 Ostatní členové rodiny

Prarodiče

Prarodiče jsou představitelé starší generace. Staří lidé se někdy dostávají do polemik s mladší generací, která se chová a žije úplně odlišně, což prarodiče nedokážou pochopit. Starší lidé si často myslí, že za jejich mladých let bylo vše lepší, že mladí si neváží toho, co mají:

Stárnutí je nemilá věc. Mladí lidé to těžko chápou, ale starší dobře vědí, co to znamená (ProPosluchI, 129).

V mládí si svého zdraví málo vážíme. Ve zralém věku, a zvláště ve stáří, chápeme, co zdraví znamená (ProPosluchI, 129).

Młodzi ludzie bywają mniej rozważni, niż są ludzie w starszym wieku (PolMluv, 312).

Prarodiče jsou zachycováni v rolích vypravěčů, kteří povídají svým vnoučatům o tom, jak se žilo dříve. Staré časy hodnotí pozitivněji než moderní uspěchanou dobu:

Czasem opowiada nam dziadek o starych czasach i tatuś podaje wiadomości ze świata (UčsePol, 34).

Babička mi vypravovala o starých krásných časech, kdy žili poctiví lidé (UčsePol, 38).

Babcia amerykańska opowiada wnuczce, że w jej czasach nie było samochodów, kina i telewizji.

- *To co wyście robili, babciu? – pyta dziewczynka.*

- *Žyliśmy, moje dziecko.* (ProPosluchI, 117).

V jazykové příručce *Učím se polsky* jsou prarodiče chápáni jako postarší lidé bez síly, a dávání do kontrastu se svými dětmi: *Strýc je mladý, babička už ne* (UčsePol, 11), *Dziadek jest słaby, ojciec silny* (UčsePol, 12), *Babcia jest słaba, mamusia silna* (UčsePol, 13). V porovnání s mladší generací působí starší lidé vystresovaně a nervózně, zvlášť když je čeká něco nového. Lze je možné uvést příklad babičky, která se svou vnučkou jede poprvé v životě vlakem na Moravu a stále se dívky ptá, zda něco nezapomněly, zda jim neodjede vlak a zda mají lístky: *Bardzo się denerwuję, to moja pierwsza podróż na Morawy* (CzyCzechów, 207). Prarodiče bydlí buď na vesnici, nebo u svých dětí stejně jako tchán pana Domaňského (ProČechyII, 98).

Teta a strýc

Ve vybraných učebnicích se častěji objevuje postava tety než strýce. Ta plní částečně stejné role jako matka – je ženou v domácnosti: *Teta je stále doma* (PolproSam, 20), stará se o vaření a nákupy: *Teta koupila k obědu čtyři řízky* (PolproSam, 124) nebo pomáhá v domácnosti matce a věnuje se ručním pracím: *Ciotka jest też w domu. Szyje sukienkę dla siostry* (PolproSam, 30) a *Matka variła oběd a teta něco šila* (PolproSam, 46). Postava tety je vnímána kladně: *Ciocia ma dobre serce* (UčsePol, 12). V učebnici *Jazyk polský* jezdí rodina za tetou na vesnici: *Rodiče jsou nyní s dětmi u tety na venkově* (JazPol, 114).

Zmínky o strýci jsou v učebnicích velmi vzácné. V příručce *Učím se polsky* je strýc zobrazen stejně jako prarodiče v roli vypravěče: *Strýc z Lodže rád vypravoval o starých, lepších časech; o svém mládí, o svých četných zkušenostech (doświadczenie) a zvláště o lovech na divoká zvířata: na silné medvědy, časté vlky a lišky* (UčsePol, 160). V další části této učebnice je strýc vykreslen jako majetný člověk, který si ale na své bohatství vydělal díky pracovitosti: *Strýc je velmi pracovitý, proto má bohatství* (UčsePol, 11).

3.2.1.5 Prostředí domova

Představa každého polského dítěte o tom, jak vypadá dům, je následující: *Jeśli poprosić dziecko, żeby narysowało dom, zawsze będzie nieduży, zwieńczony stromym dachem, koniecznie z kominem i ulatującym dymem. Będzie miał okna, w oknach będą firaneczki i kwiaty w doniczkach. Otoczony płotem, na płocie siedzący kot, gdzieś na pewno pojawi się pies, a wszystko będzie oświetlało promieniste, złote i uśmiechnięte słońce...*

(CorazBlíže, 91). Takto si dítě představuje šťastný a ideální dům. Každá z nakreslených věcí nese jistou symboliku. Dým kouřící z komína představuje teplo domova uzavřené mezi čtyřmi stěnami, květina a záclonky mají estetickou symboliku, plot je hranice mezi naším a okolním světem, usmívající se slunce značí pohodu, veselost a radost ze života, zvířata jako pes a kočka jsou člověku blízcí přátelé (CorazBlíže, 91). Podobně popisují svůj domov manželé z učebnice *Coraz bliżej Polski: Dom to życie rodzinne, odpoczynek, obiad z córkami, ciche słuchanie muzyki, również praca – ale w skupieniu, we własnym pokoju, wśród bliskich, w wyciszeniu, bez pośpiechu* (CorazBlíže, 92). Je to pro ně útočiště, soukromí, tedy místo, kde tráví čas pouze s těmi, které mají rádi, a kde odpočívají od práce. Doma nemají ani připojený telefon, který by jim podle jejich slov narušoval soukromý život (CorazBlíže, 92). Paní v rozhovoru popisuje svůj domov jednoduše: *mój własny fotel, zapach mojej sypialni, mój mąż, mój pies, moje dzieci...* (CorazBlíže, 92). Podle jejich slov rodinné zázemí netvoří drahý nábytek a vybavení ani množství peněz investovaných do vzhledu jejich bytu. Důležité je podle ní to, aby se jim žilo dobře, aby bydlení splňovalo jejich potřeby, požadavky, životní styl a jejich individualitu. Taktéž si myslí, že podle toho, jak vypadá domov, lze poznat charakter člověka (CorazBlíže, 92). Domov je pro Poláky symbolem rodiny, bezpečí a klidu. Je jedno, jak velké bydlení mají, ale spíše jim záleží na tom, aby v něm panovala příjemná a poklidná atmosféra: *Żyjemy w zgodzie. Miło nam w domu* (PolproSam, 30).

V učebnicích se vyskytoval i druhý případ, který odsuzovala paní, která si myslí, že na drahém nábytku a vybavení nezáleží. Žena pana Wiśniewského se snaží to mít v bytě pěkné, a proto se zdá, že je náročnější než její muž, kterému cit pro estetiku příliš neříká. Je rád, že mají byt, a to mu stačí. Jeho žena by to ale doma chtěla mít moderní a zároveň útulné, a z toho důvodu naléhá na muže, aby si pořídili nové vybavení. Muž si sice stěžuje příteli panu Červenému, který ho chápe, protože řeší doma stejnou situaci, ale nakonec sám přiznává, že má jeho manželka pravdu:

Wiśniewski: Tylko żona ciągle narzeka. Zresztą chciałaby teraz robić wielkie zakupy. Chce mieć nowy dywan, firanki, jakieś nowoczesne naczynia, odkurzacz i kto wie co jeszcze.

Červený: To samo u nas. Ale co robić, trzeba przyznać, że jest to potrzebne (ProPosluchII, 6).

Jak bylo již také zmiňováno, žena je tou, která odpovídá za pořádek v celém domu, a pokud je něco v nepořádku, je na vině ona: *Czy zechciałaby mi pani powiedzieć, czemu tu taki bałagan?* (PolMluv, 230).

Učebnice *Coraz bliżej Polski* nabízí i několik statistických údajů z roku 1993. V té době měli Poláci možnost využít na koupi bytu či domu hypotéky, které ale nebyly příliš oblíbené, a to hlavně kvůli vysoké inflaci. Poláci nejčastěji kupovali byty s rozlohou okolo 55 m² nebo rodinné domky pro jednu generaci. Statistiky uvádí, že 20 % domovů ve městě a 40 % na vesnici v té době nemělo centrální ohřívání (CorazBliżej, 119). V Polsku se kolem roku 1993 málo stavělo a ceny nemovitostí rostly. Pokud byla realizována výstavba domů, bylo to většinou na periferii města, kde ale neexistovala občanská vybavenost (CorazBliżej, 119).

V žádné učebnici nebyly zmiňovány neshody mezi sousedy. Právě naopak: *Żyjemy z sąsiadami w zgodzie* (PolproSam, 47). Pravidlo dobrého souseda zní: *Dobrym sąsiadem jest więc ten, którego się najmniej słyszy* (CorazBliżej, 120).

3.2.2 Vlastnosti připisované Polákům

Některé vlastnosti byly zmiňovány již v oddílu rolí muže, ženy a dětí (př. starost o děti, rodinu, úcta k rodičům atd.). V této kapitole budou uvedeny další vlastnosti týkající se všech Poláků bez rozdílu pohlaví. Ty budou rozděleny do dvou kategorií, a to na pozitivně a negativně vnímané.

3.2.2.1 Pozitivní vlastnosti

Pozitivní vlastnosti mají v učebnicích jasnou převahu. Je to celkem logické, každý národ se snaží o sobě vytvořit obraz co nejkladnější a není běžné, že by se snažil zahltit respondenta svými negativními vlastnostmi, i když, jak poznáme dále, i záporné vlastnosti se v učebnicích objevují.

Jistě bychom v učebnicích našli mnohem více příkladů pozitivních vlastností, ale diplomová práce se zaměří na tyto nejčastěji se vyskytující a nejvýraznější: pohostinnost, srdečnost a skromnost, ochota pomoci, pracovitost, dále kulturní život Poláků, důraz na vzdělání, patriotismus a hrdinství, ambice Poláků a dochvilnost.

Pohostinnost

Pohostinnost je jedna z nejvýraznějších pozitivních vlastností, které bychom mohli v učebnicích najít.

Pohostinnost se projevuje například ve velmi častých pozváních hosta k sobě domů na návštěvu, obvykle na večeři. Paní Dobrowolska ihned po seznámení pozve přítele svého manžela pana Sokolnického k nim na večeři (JazPol, 43) a pan Domański zve na večeři pana Wiśniewského, se kterým si v jídelně během oběda nestačil říci vše důležité (ProČechyI, 138). Další příklady pozvání na večeři vidíme na těchto ukázkách:

Dovoluji si vás pozvat k nám na večeři. Přijďte určitě (ProPosluchI, 128).

Stanislave, pozvi strýce na večeři, ať přijde, bude-li moci (UčsePol, 190).

Večeře je spojena ve většině případů s bohatým občerstvením. Jelikož je žena tou, která se stará o vaření, připadá jí role kuchařky a dobré hostitelky, jež dbá o to, aby měl host stále co jíst a pít:

Proszę wziąć (sobie) (KonPrír, 101).

Może dolać panu (pani) więcej? (KonPrír, 101).

Może chcielibyście lampkę wina albo kieliszek wódki (KonPrír, 101).

A może pan pozwoli jeszcze jedno jajko? (JazPol, 51).

Jeźte a pijte, přátelé, máme všeho dost (UčsePol, 177).

Nie częstować nie mogłam, bo gości należy traktować, jak gdyby od paru dni nic nie mieli w ustach (ProPosluchI, 130).

Pozvání domů se nemusí týkat pouze krátkodobé návštěvy: *Niechaj państwo przyjadą do nas na wakacje* (PolMluv, 291). V jazykových příručkách se setkáváme s nabídkou ubytování, aby host, který do města přijel, nemusel hledat pokoj v hotelu. Poláci tuto pozvánku cítí téměř jako povinnost a jistý projev slušnosti: *Pozwoliłem sobie zabrać pana do nas, bo jakby to wyglądało, gdyby taki miły gość, którego zaprosiliśmy do Warszawy, miał zamieszkać gdzie indziej niż u nas* (ProČechyII, 97) nebo *Zabieram więc pana do siebie. U nas pan zamieszka i proszę nam pozwolić, byśmy się mogli panem zaopiekować w czasie pańskiego pobytu w Warszawie* (ProPosluchI, 140).

Pohostinnost sami Poláci berou jako samozřejmost a očekávají ji i od svých přátel Poláků, kteří bydlí v jiném městě a mohli by jim pomoci s vyřešením ubytování. Přespání

v hotelu volí teprve tehdy, když v místě plánovaného pobytu nemají žádného známého: *Nie mając w mieście tym nikogo znajomego, gdzie by ewentualnie mogli zamieszkać, rozpoczęli swe poszukiwania hotelu zaraz na dworcu...* (ProPosluchII, 62).

Tuto vlastnost mají Poláci v krvi, přiznávají, že by pro ně nebyl sebemenší problém přijmout k sobě neohlášeného hosta v jakoukoliv denní či noční hodinu: *A tu najchętniej przyjmujemy każdego gościa, nawet najbardziej niespodziewanego, tłum przyjaciół w środku nocy, jeśli zapędzą się w nasze okolice...* (CorazBlízej, 92). I přesto by však měla být dodržována určitá pravidla slušného chování: *Zwłaszcza zaś nie „najeżdża się“ ich i nie „okupuje“ domu przez kilka dni* (CorazBlízej, 120).

Polská pohostinnost může některým jiným národům, v našem případě Čechům, působit až rozpaky, protože s touto vlastností se v takové míře běžně nesetkávají: *Kiedy ich przepraszam, że zabieram im czas i sprawiam wydatki, powiadają, że w Polsce każdy by postępował tak samo, i że bracia Czesi przecież na gościnność jak najbardziej zasługują itd., itd. Ciągłe mię też pytają, czy mi czego nie brak, cobym jeszcze chciał obejrzeć, gdzie być lub jakie książki kupić* (ProČechyI, 211). Ale jejich pohostinnosti si velmi váží: *Państwo Domańscy otaczają mię troskliwą opieką* (ProČechyI, 210) a dále: *To bardzo gościnni, mili i serdeczni ludzie. Typowi Polacy* (ProČechyI, 210).

Z učebnic je patrné, že Polákům dělá velkou radost, když se mohou o někoho starat a snést mu „modré z nebe“. Bylo by pro ně velkým zklamáním, kdyby nesplnili hostovo očekávání z návštěvy jejich města, proto se někdy chovají až nad rámec svých i hostových možností, aby potom nikdo nemohl říct, že návštěvu zanedbali:

Krystyna: No tak, ale jeszcze pozostaje filharmonia, jakiś kabaret literacki, może jakiś ciekawy odczyt czy inna impreza w Pałacu Kultury i Nauki...

Jiří: Krystyna, zlituj się, przecież myśmy przyjechali na tydzień i chcemy wrócić żywi...

Krystyna: Jak nie chcesz, dobra. Ale żebyście później nie mówili, że jesteśmy niegościnni.

Jiří: Nikt tego nie powie, ręczę ci. Już teraz wszyscy z naszej grupy mówią, jaka ta Krystyna kulturalna. (ProPosluchII, 157).

A pohostinností se velmi úzce pojí polská otevřenost, kterou si Poláci předávají z generace na generaci: *W polskiej tradycji domy zawsze były otwarte – w takich się wychowaliśmy, takie powinniśmy pokazywać naszym dzieciom, takich je uczyć. Otwarte dla wszystkich, z którymi chcemy się dzielić naszymi radościami i smutkami, którzy myślą*

i żyją tak jak my. Czy są bogaci, ci biedni – będą umieli docenić naszą otwartość, bo w ich pamięci zapisał się zapach pieczonego drożdżowego ciasta, świeżo pastowanych podłóg, zakurzonego strychu, czy suszonej po praniu bielizny - Podświadome sygnały domowości, różnie żywe, jak kojarzenie Bożego Narodzenia z aromatem jedliny i świerku... (CorazBlízej, 93). S touto vlastností se pojí i tradice, kdy je u vánočního stolu připraveno vždy o jedno místo navíc, než je lidí u stolu. Dříve to bylo místo, které patřilo zemřelým, dnes je určeno pocestným.

Srdečnost a skromnost

Srdečnost jako další z důležitých vlastností Poláků se projevuje především v radosti ze setkání dvou přátel:

Zawsze się cieszę, kiedy pana spotykam (PoIMluv284).

Ojciec powitał ich serdecznie (CorazBlízej, 166).

Kdybyste věděl, jak jsem rád, že vás potkávám (ProPosluchII, 50).

Setkání s vámi je pro mne vždy radostnou událostí (ProPosluchII, 50).

Cieszę się bardzo, że cię spotkałem (ProPosluchII, 51).

Powitawszy serdecznie miłego gościa (ProČechyI, 108).

Serdeczne przyjęcie (ProČechyI, 209).

Skromnost se projevila nejvíce v rozhovorech Poláka, který hostí svého přítele z ciziny. Tomu na jeho přání vysvětluje polské reálie a snaží se mu objasnit vše, na co se ho návštěva zeptá, avšak vždy hosta upozorní na to, že jeho informace nemusí být komplexní a omlouvá se za svou případnou neznalost: *Bardzo chętnie, tylko nie wiem, która z tych dziedzin pana w tej chwili interesuje i jak szczegółowe wiadomości chciałby pan uzyskać, bo jeśli na przykład chodzi o takie zagadnienia gospodarki narodowej jak rolnictwo, przemysł, leśnictwo, finanse itd., to raczej nie będę mógł pana we wszystkim zadowolić, zwłaszcza gdyby panu chodziło o ściśle dane. Chętnie służę panu wszystkim, co o tych sprawach wiem, ale z góry się zastrzegam, że informacje moje będą bardzo ogólne, ponieważ jako nie fachowiec bliżej tych rzeczy nie znam* (ProČechyIII, 194). Hostitel je někdy až příliš skromný. Na mnoha příkladech si však jako čtenáři uvědomíme, že se jednalo pouze

o Polákovu přehnanou skromnost, protože dokáže poskytnout cenné informace z historie i současného stavu daného tématu, velmi dobře si pamatuje data i názvy organizací atd.: *Mam na myśli nasz Radiowy Uniwersytet Ludowy oraz Wszechnicę Radiową. Z tego wszystkiego, co przewiduje przygotowany w r. 1973 „Program rozwoju radia i telewizji w latach 1976-1990“ jest jeszcze dużo do zrobienia, ale miejmy nadzieję, że ustalone zadania zostaną pomyślnie wykonane* (ProČechyIII, 166-167).

Ochota pomoci

Ochota pomoci se propojuje s polskou pohostinností popsanou výše. Touha Poláků po pomoci ostatním, hlavně hostům z cizí země, je velmi výrazná. O tom, že nedovolí hostu, aby si zamluvil hotel, a pozvou ho k sobě domů, již byla řeč. V této části se zaměříme na ochotu pomoci v jiných situacích, jako je třeba provedení hosta po polských městech: *Zwiedziwszy dokładnie Warszawę i zapoznawszy się z jej życiem pan Čermák postanowił odwiedzić teraz inne miasta polskie. O życzeniu tym wiedział już pan Domański, a ponieważ miał właśnie urlop, zaproponował więc panu Čermákowi swe towarzystwo w jego podróży po Polsce* (ProPosluchII, 62). I v případě, že Polák nemůže doprovodit danou osobu sám, nabídne své kontakty na přátele, které by mohla osoba v daném městě kontaktovat a poprosit o případnou pomoc: *Dam pani adres przyjaciela – artyści malarza, któremu z pewnością będzie miło, jeżeli go pani odwiedzi* (ProPosluchI, 112). I tento druh pomoci je přijímán velmi pozitivně: *Będę panu bardzo wdzięczna za podanie mi adresu swego praskiego przyjaciela. Zawsze jest miło i dobrze mieć za granicą kogoś znajomego* (ProPosluchI, 112).

Poláci nabízejí svou pomoc i v jiných případech spojených s každodenním životem. Například pan Dobrowolski nabídne svému dávnému příteli, že mu pomůže s vyřízením jeho povinností ve Varšavě, které se týkají opravy bot, ušití obleku atd. (JazPol, 51). Ochotná pomoc najít doktora přichází i ve chvíli, kdy panu Čermákovi není dobře (ProČechyII, 21-22). Velkou ochotu ze strany pana Domaňského lze spatřovat i ve všech rozhovorech s jeho hostem. Na jakékoliv otázky svého přítele se snaží pan Domaňski přesně a fundovaně odpovědět: *Jego gospodarz również tym razem chętnie przyszedł mu z pomocą i starał się wszystko wyjaśnić* (ProČechyII, 187).

S pomocí při nákupu dárků pro rodinu hosta se muži většinou obrazejí na své manželky, které se v nakupování vyznají daleko lépe než oni sami. Tak to bylo i v případě pana Nawrockého:

Kovář: Miejmy tylko nadzieję, że nie będzie remanentów, bo zbliża się koniec kwartału.

Nawrocki: Wszystko jest możliwe, ale żona na pewno znajdzie sposób, żeby pan jednak coś ładnego dla żony kupił (ProPosluchII, 166).

A i v rodině Dobrowolských se hosta ujímá paní Dobrowolska, aby ho provedla po nákupním domě, kde mu ukáže všechna oddělení, která ho zajímají, a pomůže mu vybrat vhodný dárek pro členy jeho rodiny (JazPol, 131-132).

Ochota pomoci je zobrazena nejen ve vztahu cizince a Poláka, ale i v kontaktu dvou Poláků, konkrétně v rozhovoru pana Sokolnického s ředitelem polského ministerstva. Jejich konverzace je zářným příkladem, jak by měl v ideálním případě vypadat hovor tohoto typu:

Dr S.: Dzień dobry! Z góry przepraszam, że zabiorę panu chwilę czasu, ale mam pewną sprawę, której bez waszej pomocy nie mógłbym załatwić.

Kierownik: Z przyjemnością pomogę panu, o ile to będzie w mojej pomocy. Czym mogę służyć? (JazPol, 185).

Na konci jejich rozhovoru ještě přichází ujištění ředitele, že bude-li pan Sokolnicki cokoliv potřebovat, může se na něj bez obav obrátit:

Kierownik: Do widzenia! Gdyby pan jeszcze potrzebował jakichś informacji, proszę się zwrócić natychmiast do mnie (JazPol, 185).

I v jiných kontaktech s úředními osobami spatřujeme velkou dávku ochoty až úslužnosti: *Vašemu prání rádi vyhovíme. Możecie zwołać kohokoliv z nas (ProPosluchII, 65).*

Velmi ochotní jsou i lidé na ulici, kterých se cizinec ptá na cestu či jiné informace týkající se navštěvovaného města. Ola Nowakowa dostala stipendium na Jagellonské univerzitě a jelikož se ve městě zatím příliš nevyzná, ptá se kolemjdoucích, zda nevědí, kde je ul. Gołębia. Všichni jí rádi cestu vysvětlí (CzyCzechów, 77-78).

Pracovitost

Další vlastností, kterou se Poláci v učebnicích mohou pyšnit, je pracovitost. Ta je ozdobou každého člověka: *Praca nie jest karą, ale największą chwałą człowieka* (UčsePol, 28). Některá tvrzení týkající se pracovitosti musíme brát s rezervou, protože většina učebnic vznikala za socialismu, a tudíž sloužily k podpoře obrazu pracujících vrstev společnosti, pro které byla práce jednou z nejdůležitějších životních úloh: *Życ to pracować* (PolMluv, 294), *Kto pracuje, ten jest nasz brat, jak szeroki świat* (ProČechyII, 128) či *Praca to nasz herbowy znak stwierdzający nasze prawo do życia* (ProČechyIII, 295). Práce by měla člověka bavit a přinášet mu radost:

Všude bylo vidět radost z práce (ProČechyIII, 174).

Dali jsme se s chutí do práce (ProPosluchII, 145).

Budeme vždy trpěliví, a pracovití, poněvadž práce je největším štěstím člověka (UčsePol, 30).

Pracovitost souvisí s Polskem o to víc, protože po druhé světové válce bylo velmi zničeno a např. Varšava musela být vybudována téměř celá znovu. Poláci jsou na svou pracovitost značně hrdí a v učebnicích je často zmiňováno, že na obnově země se podílel celý národ, který prostřednictvím své pracovitosti ukazuje světu velikost své země:

Wielkość kraju nie zależy od jego obszaru, jego posiadłości, ale od pracy i charakteru jego mieszkańców (UčsePol, 19).

Chcemy całe życie pracować nad tym, aby ojczyzna nasza była szczęśliwa i bogata (UčsePol, 28).

Nadludzka niemal praca całego narodu (ProČechy, 228).

Pracować dla dobra narodu (PolMluv, 279).

K pracovitosti se připojují další kladné vlastnosti Poláků, jako je například obětavost, píle a výdrž:

Na novém místě pracoval stejně dobře a obětavě (ProPosluchII, 145).

V poslední době pracoval dlouho do noci (ProPosluchII, 145).

Przez cały dzień pracował bez wytchnienia, odpoczywał dopiero wieczorami, w niedzielę jeździł z dziećmi za miasto (PolMluv, 314).

Dniem i nocą pracowano przy odbudowywaniu Starówki (JazPol, 283).

Naopak lenost je hodnocena jako velmi negativní jev: *Pořádný muž a žena nenávidí zahálku (UčsePol, 142).*

Kulturní život

Poláci jsou v učebnicích představováni jako velmi kulturní národ. Vyznají se v historii, navštěvují divadla: *Wczoraj byłem na Weselu Wyspiańskiego w Teatrze Narodowym (PolMluv, 296)*, chodí na koncerty: *Dziś idziemy na koncert a w sobotę do teatru (ProČechyII, 166)* a do klubů: *Jasne, a po koncercie pójdziemy do klubu potańczyć (CzyCzechów, 191)*, do muzeí, galerií: *W zimie chodzę na wystawy malarskie – jestem zapalonym amatorem nowoczesnego malarstwa i rzeźby (ProPosluchI, 190)*, knihoven. To dosvědčuje např. *Konverzačná príručka poľštiny*, ve které nalezneme mnoho okruhů týkajících se kulturních akcí a života Poláků. Například pan Domański z učebnice *Polština pro Čechy III* se velmi dobře orientuje ve všech odvětvích kultury. Dokáže odpovědět na otázky týkající se kulturního života Poláků pokládané jeho zvidavým hostem: *Dziękuję panu bardzo serdecznie za niezmiernie cenne dla mnie informacje i chociaż wiem, że pana zamęczam swoimi pytaniami, proszę jeszcze o kilka słów o bibliotekach polskich (ProČechyIII, 61).*

Velký důraz kladou Poláci na čtení knih: *Wiedział, że kultura polska ma wspaniałe tradycje. Znał stosunkowo dobrze poezję oraz prozę polską i zaliczał je do najpiękniejszych na świecie (ProČechyII, 166)*. Kniha je podle Poláků *skuteczna broń w walce o szczęśliwe jutro, ona przyspiesza duchowe, kulturalne i polityczne wyzwolenie, przeoruje duszę (JazPol, 225)*. Díky tomu je kniha častokrát darovaným předmětem (JazPol, 157). O oblíbenosti knih svědčí i situace, kdy si pán z příručky *Jazyk polský* během jedné návštěvy knihkupectví koupí devět knih (JazPol, 157).

Poláci se nezajímají pouze o svou kulturu, ale vyznají se i v kulturách jiných národů. Zvláštní pozornost věnují českému umění: jdou do kina na český film a během své návštěvy by rádi viděli i film indické produkce (JazPol, 113) a děti pana Domaňského umí hrát

na hudební nástroje skladby českých autorů Dvořáka a Smetany: Slovanské tance a Prodanou nevěstu (ProČechyII, 167).

Důraz na vzdělání

Důraz na vzdělání je další z kladných vlastností, které se u Poláků v učebnicích vyskytovaly. *Obecnie 90 proc. rodziców chciałoby, aby ich dziecko kształciło się i wybrało taki kierunek nauki, który zapewni mu życiowy sukces. Jedna trzecia pragnie, aby ich dzieci ukończyły studia wyższe* (CorazBlízej, 223). Budoucnost patří mladým a vzdělaným lidem: *Młodzież wykształcona ma być w przyszłości natchnieniem narodu, przewodniczką na szlaku wiedzy i postępu* (ProPosluchII, 38). Poláci stejně jako Češi během své historie zažili, že jejich vysoké školy byly nacisty uzavřené, a proto na nich nebylo možné studovat. Z tohoto důvodu nabádají budoucí generace k tomu, aby si vzdělání vážili a neopovrhovali jím:

Naród, który pozwoli oderwać swoją młodzież od nauki i wytracić, zostanie w tyle w wielkim wyścigu narodów i nigdy tego opóźnienia nie odrobi (ProPosluchII, 38).

Twój kolega nie chce iść na studia, woli od razu podjąć pracę. Próbujesz go przekonać, że powinien studiować (CorazBlízej, 27).

Stejně tak nabádá matka svého syna, který se nechce učit. Vysvětluje mu, že vzdělání není samozřejmost a dává mu příklad dospělých, kteří chodí po práci do večerních či nedělních škol: *Wszyscy, wszyscy uczą się teraz, mój drogi Henryku. Pomyśl – no o tych robotnikach, którzy idą do szkoły wieczornej po całym dniu krwawej pracy; o tych kobietach, o tych dzieciach, chodzących do szkoły niedzielnej po tygodniu ciężkich, często ponad siły trudów; o tych żołnierzach, którzy chwytają za książki, za kajety, ledwo wróciwszy z mozolnych ćwiczeń; pomyśl o dzieciach niewidomych, niemych, które, mimo kalectwa, do nauki się garną; pomyśl wreszcie o więźniach, bo i ci nawet uczą się czytać i pisać* (UčsePol, 162). Po druhé světové válce jsou zbraně obranně vyměněny za knihy a nastává doba zaměřená na vzdělanost obyvatel: *Książki twoje są twoją bronią, twoja klasa jest twoim regimentem, polem bitwy jest ziemia cała, a zwycięstwem jest cywilizacja ludzkości* (UčsePol, 162).

Patriotismus a hrdinství

Poláci jsou jinými národy vnímáni jako velcí patrioti, což se potvrzuje i v ukázkách z učebnic. Obecně jsou Poláci hrdí na svůj národ, na svou vlast: *Kocham ojczystą ziemię (rodny kraj)* (UčsePol, 23).

Poláci se mohou pyšnit svými předky, kteří hrdě bojovali za svou zemi. *Základy polské mluvnice* zmiňují období trojího dělení Polska. Poláci jsou hrdí na *ludzi, którzy z bronią w rękę usiłują odzyskać utraconą wolność i niepodległość* (PolMluv, 83).

Zvláště citlivé a velmi často zmiňované je téma druhé světové války a události spojené přímo s Polskem, jako bylo například Varšavské povstání:

W obronie stolicy stanęli żołnierze, cywile, studenci i kobiety (PolMluv, 80).

Obrońcy miasta trzymali się bohatersko (PolMluv, 285).

Nasi bronili się ze wszystkich sił, można by rzec, do ostatniego tchu (PolMluv, 313).

Úctu Poláci chovají nejen k tomu, kdo bojoval ve válce či povstání, ale i k lidem spojeným s uměním, kulturou, literaturou atd. Snad v každé učebnici nalezneme jméno nejznámějšího polského skladatele Chopina nebo spisovatele Mickiewicze.

Hrdost na své předky, kteří něco důležitého pro svou zemi dokázali, Poláci projevují tak, že po nich pojmenovávají ulice, náměstí, univerzity, ale dokonce i lodě. Na nich najdeme jména jako Mickiewicz, Kołłątaj, Curie-Skłodowska, Chopin a další (KonPrír, 21).

Ambice

V učebnici *Coraz bliżej Polski* v kapitole nazvané *Jacy jesteśmy* je úvodní text, který se jmenuje *Ambitni Polacy*. Ambiciózní Polák je ten, který *brawurą i brakiem rozsądku nadrabiał poczucie niższości wobec innych narodów* (CorazBliżej, 221). V době vzniku článku Poláci touží po úspěchu bez komplexů a snaží se překonat sami sebe. Ještě v roce 1991 z průzkumů vycházelo, že si Poláci o sobě myslí, že jsou méně pragmatičtí než západní Evropané, nenacházeli u sebe vlastnosti, které by jim pomáhaly v dosažení úspěchu, pociťovali u sebe nedostatek individualismu a necenili si práce. Průzkumy dále ukazují, že se tyto nedostatky rok od roku zlepšují a Poláci už nechtějí být těmi, které by západní země litovaly, ale k nimž by naopak vzhlížely (CorazBliżej, 221).

Tento obrat od Poláků nesebevědomých k ambiciózním je demonstrován na řadě známých osobností, které se odvážily vystoupit z davu a sklidily za to obrovské úspěchy. Mezi nimi je grafik a reklamní producent Andrzej Pałowski, scénárista Cezary Harasimowicz, režisér Roman Polański, herec Bogusław Linda, režisérka Agnieszka Holland a mnozí další (CorazBlízej, 222).

Článek udává, že od devadesátých let rostl počet těch, kteří svým úspěšným známým a sousedům přestali závidět. Podle profesora Bialeckého *świadomość konkurowania z innymi (...) jest w pewnym sensie miarą patriotyzmu* (CorazBlízej, 222). Vysoké ambice Poláků se odráží i ve statistikách, které tvrdí, že drtivá většina rodičů (cca 90 %) si přeje, aby se jejich děti vzdělávaly v oboru, který jim přinese životní úspěch, čemuž jsou devadesátá léta podle nich nakloněna (CorazBlízej, 223).

Dochvilnost

Dbaní na to, aby člověk chodil vždy a všude včas, je další pozitivní vlastností, která se u některých Poláků vyskytuje. Naopak jiní Poláci mají s dochvilností velký problém. O těch bude ale řeč v následující kapitole.

Dochvilnost je stavěna na roveň stejně důležitým vlastnostem, jako je pracovitost a poctivost: *O ludziach, którzy przychodzą zawsze na czas, mówimy, że są punktualni. Punktualność jest równie ważną zaletą jak pracowitość czy uczciwość* (ProPosluchI, 46). I z tohoto důvodu se paní Dobrowolska ujišťuje, zda přišla včas na sraz s panem Sokolnickým:

P. D.: Dzień dobry, panie Władysławie! Przychodzę punktualnie, prawda?

Dr S.: Faktycznie, podziwiam tę punktualność (JazPol, 131).

Poláci si uvědomují, jak těžké je chodit stále načas, ale i přesto se v učebnicích objevují důkazy, že to jde:

Chápu, že to není snadné, ale já jsem dodneška nepřišel ani jednou pozdě (JazPol, 194).

Franek wybiera się zawsze na czas do szkoły; nigdy się nie spóźnia (UčsePol, 36).

3.2.2.2 Negativní vlastnosti

Negativní vlastnosti budou zmíněny a podrobněji vysvětleny pouze tři, a to nedochvilnost, prolhanost a překupnictví, ale v další kapitole, jež na tuto volně navazuje, budou zmíněna negativa doby čili jevy, které se nedají zařadit přímo mezi vlastnosti Poláků, ale i přesto jsou hodnoceny negativně.

Nedochvilnost

V předchozí kapitole jsme se věnovali dochvilnosti, zde představíme příklady opačné vlastnosti – nedochvilnosti. Jak bylo zjištěno výše, samy postavy učebnic přiznávají, jak je těžké stále chodit včas, ale naopak hodnotí velmi negativně, když někdo přijde pozdě například na domluvenou schůzku:

Mój otec říkával: Kdo nedovede přijít přesně na schůzku nebo do divadla, nedělá nic přesně (JazPol, 268).

Otóż właśnie, jaka to szkoda, że nie zawsze potrafimy przyjść w porę, zrobić wszystko na czas. Jak to źle, że nie jesteśmy zawsze panami swego czasu (ProPosluchI, 46).

Czekałem wczoraj na ciebie całą godzinę; byłbym czekał dłużej (déle), ale nie miałem już czasu (JazPol, 90).

V některých případech platí přísloví *Kto późno chodzi, sam sobie szkodzi* (ProPosluchI, 46), protože *Ci, którzy przyszli za późno, nie znaleźli już wolnych miejsc* (PolMluv, 226) nebo jsou pro své okolí nevěrohodnou osobou:

-Mój drogi, pożycz mi Atlas, jutro ci go oddam.

-O nie, mój kochany, znam cię dobrze, albo Atlasu wcale nie zobaczę, albo otrzymam go późno (UčsePol, 97).

Niepunktualny, z takim lepiej nic nie zaczynać (UčsePol, 98).

Na otázku *Dlaczego się spóźnili?* (JazPol, 76) nalezneme v učebnicích několik výmluv:

Spóźniłem się, gdyż musiałem iść pieszo (PolMluv, 304).

Spóźnił się do pracy dlatego, że musiał czekać na tramwaj (PolMluv, 312).

Późno wstałem i spóźniłem się do szkoły. Gdybym późno nie wstał, nie spóźniłbym się do szkoły (CzyCzechów, 182).

Osoby, které nedokážou přijít včas, jsou vnímány nevěrohodně, jak už bylo zmíněno výše, dále jako ti, co jim je všechno jedno: *Spóźnia się często dlatego, że dla niego jest wszystko jedno. A to dla człowieka nieszczęście* (UčsePol, 98), jsou to osoby působící nešťastným dojmem: *Niepunktualny, z takim lepiej nic nie zaczynać. Nie da się pomóc człowiekowi z taką wadą. Jest i zostaje on biedny i nieszczęśliwy* (UčsePol, 98), ba dokonce jsou to lidé bez důvěry, které nemá nikdo rád: *Tadikovi je všechno jedno; není přesný, proto mu nikdo nedůvěřuje a nikdo ho nemá rád* (UčsePol, 99).

Prolhanost

Lhaní se v učebnicích neobjevovalo tak často jako nedochvilnost, ale i přesto bychom o něm v některých příručkách zmínku našli. Prolhanost je doménou především dětí. Tato záporná vlastnost je velmi negativně hodnocena okolím: *Nienawidzę fałszu* (JazPol, 267) a vyvolala nedůvěryhodnost či pochyby o dobrém vychování dítěte:

To dziecko łże dość często; jego wychowanie wywarło na mnie bardzo złe wrażenie (JazPol, 249).

Tvůj jazyk, dívko, často lže, proto ti nevěřím (UčsePol, 190).

Lhaní se týká i vtip s názvem *Świetna metoda wychowawcza* zařazen do učebnice *Język polský*. Vtipy a anekdoty nejčastěji tematizují výrazné rysy nebo negativní vlastnosti daného národa. Opět se zde setkáváme se lhaním u mladého chlapce. Na konci vtipu se však dozvíme, že mladík svou prolhanost zdědil po svém otci:

Ojciec: W ostatnich czasach przyłapałem cię kilka razy na kłamstwie, Jasiu! Przymknij mi, że się odzwyczaisz od tego!

Syn: Przymknę ci, tatusi, że już nigdy w życiu nie będę kłamał.

Ojciec: Dobrze, synku, wierzę ci. Ale teraz podejdź do telefonu, a gdyby ktoś pytał o mnie, to powiedz, że mnie nie ma w domu. Mam pilną robotę (JazPol, 258).

Překupnictví

V učebnici *Coraz Bliżej Polski*, která vyšla až po revoluci v roce 1997, se objevuje jedna zajímavá postava Poláka-překupníka. Tento charakter se objevuje pouze ve dvou učebnicích, ale je zajímavé tuto negativní vlastnost zmínit, protože dnes patří k jednomu

z negativně vnímaných heterostereotypů Poláků právě postava tzv. šmelináře.¹⁰² Článek je nazván *Między PRL-em a Rzeczpospolitą* a odehrává se na trhu, kde nakupuje chlapec se svou matkou. Malému chlapci je ze všech stran nabízeno nesmyslné zboží nebo na první pohled podvodné nabídky, jako je třeba řidičský průkaz bez zkoušek za tři miliony zlotých¹⁰³ (CorazBlízej, 194), další šmelinář mu nabízí mezinárodní řidičský průkaz (CorazBlízej, 195). Situace se stává absurdnější a absurdnější, protože chlapci jsou vnučovány západní marky a potvrzení, kde jeho otec pracoval za německé okupace:

-A marki mama chce?

-Jakie marki?

-Zachodnie! Stoją lepiej niż dolar! Jeden taki chce mi opylić zaświadczenie, że nasz tata za okupacji pracował u bauera, no i na takie zaświadczenie tata bierze te marki.

-Nasz tata za okupacji miał trzy lata... (CorazBlízej, 195).

Před matkou s chlapcem se objeví *niedogolony trzydziestolatek* (CorazBlízej, 195), který zachrastí brašnou a osloví je polohlasem:

-Pistolecik do samoobrony szanowna pani sobie życzy? Nieduży, damski, w takiej ładnej rączce jak panina będzie leżeć jak ulał... (CorazBlízej, 195).

Paní si s povzdechem uvědomí, že v dnešní době je těžké nalézt trh, kde by se nedařilo černému obchodu a jedním dechem připouští, že stejně tomu bylo i za minulého režimu, kdy bylo možné nelegálně obchodovat se zbožím různého druhu – od klobás, přes boty až po toaletní papír. Nakonec ale dodává, že ani jeden politický systém není bez chyb (CorazBlízej, 195).

Když se vrátíme ještě dál do roku 1942 až 1943 do textu J. Iwaszkiewicza *Ikar*, zjistíme, že postavy *handlarze papierosów, ciastek* (ProČechyI, 116) se objevují na jedné z varšavských ulic už v té době.

---

¹⁰² Tento negativní heterostereotyp byl použit v roce 2014 v české reklamě na mobilního operátora T-Mobile. Vystupuje v ní postava tzv. šmelináře, který má nápadný polský přízvuk. Českému lyžaři se snaží prodat pochybné zboží, o jehož kvalitě se Čech záhy přesvědčí – zakoupený mobilní telefon se mu okamžitě rozbije. Prodejce ale nenápadně zmizí. Tato reklama vyvolala u části polské obce nevoli (záporně tuto reklamu hodnotila i velvyslankyně G. Bernatowicz) kvůli podporování negativních stereotypů a spot byl stažen.

¹⁰³ V té době ještě neproběhla tzv. denominace zlotého (mínus čtyři nuly), ta se uskutečnila až 1. 1. 1995.

3.2.2.3 Negativa doby

Tato kapitola bude rozdělena na několik negativních fenoménů, které se v učebnicích objevily ve větší či menší míře. Nejčastějšími negativy byla problematika alkoholu a kouření a úspěchanost doby. Další zvolená témata se zdaleka neobjevovala ve všech příručkách (některé zmiňuje například jedna z nich), ale do práce jsou zahrnuty taktéž, protože zajímavě dokreslují Polsko a Poláky představované v učebnicích. Specifická je v tomto přístupu učebnice *Coraz bliżej Polski*, která do svých kapitol zahrnuje poměrně hodně kontroverzních témat a negativ dané doby (špatný přístup k postiženým, práce na černo, znečišťování životního prostředí, chudoba atd.).

Alkohol a kouření

I přesto, že v učebnicích nalezneme tvrzení: *Nikotyńa, alkohol, narkotyki niszczą zdrowie i zagrażają życiu człowieka* (CorazBliżej, 59), zvláště alkohol a cigarety se v konverzacích i životech postav objevují poměrně často.

Popularitu kouření potvrzuje i *Konverzačná příručka polštiny*, ve které nalezneme oddíl s názvem *Tytoń*, jenž zahrnuje lexikum týkající se kouření: *cygaro, papieros, ustnik do papierosów, tytoń, papierośnica, zapalki, zapalniczka* (KonPrír, 119). Navíc jsou do příručky zahrnuty konverzační fráze a nápisy týkající se kouření cigaret: *Wolno tu palić (papierosa)?* (KonPrír, 26), *dla palących, dla niepalących* (KonPrír, 32), *Palenie wzbronione!* (KonPrír, 33), *Możemy wyjść do palarni (bufetu)* (KonPrír, 54), *Może zapalicie? Może pan (pani) zapali?* (KonPrír, 102).

Z daných příkladů uvedených níže vyplývá, že Poláci kouří hlavně ve společnosti, nejčastěji po jídle: například pan Kowalski si objedná cigarety v kavárně společně se zmrzlinou (PolproSam, 165). Kouření cigaret je také spojeno s odpočinkem, se čtením novin či s čekáním na nějakého známého:

Po dobrym obiedzie zawsze smakuje papieros (PolproSam, 115).

A dla mnie proszę przynieść filiżankę czekolady z pianką i paczkę papierosów (JazPol, 113).

P. D.: Ja przejrzałbym z przyjemnością dzisiejszy numer „Życia Warszawy“. Proszę mi także przynieść kilka cygar i pudeleczko zapalek. Przypominasz sobie, Władku, że dawniej paliłem fajkę? (JazPol, 113).

Leżąc palił papierosa (JazPol, 284).

Siedział za biurkiem, opierając się poręcz fotela i palił jednego papierosa za drugim, czekając w milczeniu, aż się zbierze cały komplet (ProPosluchII, 21).

V učebnicích se objevují konkrétní značky cigaret, a to *Klubowe, Giewonty a Grunwaldy*:

Dzień dobry. Proszę 10 biletów tramwajowych, paczkę Klubowych, zapalki i Gazetę (CzyCzechów, 126).

Raději kouřil Giewonty (ProPosluchII, 36).

Czy macie „Grunwaldy“? (JazPol, 113).

Cigarety jsou výhradně mužská záležitost, explicitně není uvedeno, že by kouřila některá z ženských postav. Cigarety jsou brány jako součást společenského života Poláků. O jejich negativním vlivu na zdraví se kromě úvodní věty objevuje ještě jedno varování týkající se množství vykouřených cigaret: *Je nezdravé kouřit denně víc než 5 cigaret* (ProPosluchII, 92). Pouze v jedné z učebnic nalezneme nesouhlas s kouřením blízké osoby: *Manžel má štěstí, ten má trafiku hned za rohem. Má z toho radost, ale já už méně. Byla bych radši, kdyby nekouřil a kdyby mi občas pomohl s taškou* (ProČechyII, 125).

Alkohol stejně jako cigarety patří ke společenským zvyklostem, Poláci ho pijí během setkání s přáteli, s rodinou, na svatbách a jiných slavnostech. V Polsku má největší tradici pití vodky, ta je nejčastěji zmiňovaným druhem alkoholu v polských učebnicích.

Pití alkoholu je opět výsadou mužských postav. Pan Sokolnicki si s panem Dobrowolským k nedělnímu obědu v restauraci s chutí vypijí panáka vodky a k tomu malé pivo, zatímco paní Dobrowolska si objedná minerální vodu:

Dr S.: Ale my, Władku, napijemy się chyba po kieliszku wódki?

P. D.: Naturalnie, i zjemy zapewne po kawalku węgorza, nieprawdaż? (JazPol, 200).

Naopak pan Wiśniewski se svým přítelem panem Domańským zásadně alkohol k obědu nepije, oba si dají radši kávu:

Wiśniewski: Wie pan, ja zasadniczo wódki ani piwa przy obiedzie nie pijam. Chętnie jednak napiję się potem kawy...

Domański: Mamy, jak widzę, jednakowe upodobania. Ja też przeważnie nie pijam podczas obiadu napojów alkoholowych, lubię natomiast kawę, smakuje mi omelet (ProPosluchI, 124).

Alkohol je zmiňován i v souvislosti s řízením automobilu, protože na rozdíl od cigaret pití alkoholu pozornost řidiče negativně ovlivňuje. Obecné pravidlo zní, že *řidiči aut nepijí alkohol* (ProPosluchI, 114), ale realita vypadá poněkud odlišně:

Krzysztof: Mojemu znajomemu odebrano prawo jazdy – przy skręcaniu zapomniał, że nie ma pierwszeństwa i zderzył się z ciężarówką. Przyjechała milicja, musiał dmuchać... i było źle.

Wiktor: No tak, jak się pije... Był przynajmniej ubezpieczony? (ProPosluchII, 175).

Tuto příhodu by v nadsázce mohlo shrnout tvrzení další z postav, muže, který vše vidí až příliš černě a všechna fakta zveličuje: *Kierowcy to przeważnie alkoholicy. Wypije taki butelkę wódki i wjeżdża wprost na latarnię, kamienny płot albo na drugi samochód* (ProPosluchI, 107).

Někteří Poláci vyskytující se v učebnicích převážně v literárních textech (př. Z. Nałkowska) řeší své osobní problémy právě alkoholem, což velmi špatně nesou hlavně jejich manželky. Alkohol mění charakter a chování jejich muže, což s sebou nese další negativa jako např. hádky, problémy s penězi nebo mužovo vysedávání v hospodě. V těchto zmíněných příkladech je pití alkoholu vnímáno výlučně negativně:

Szczęśliwa jestem – mówiła swoim grubym głosem – że już sobie ten lajdak naprawdę poszedł. Przynajmniej mam spokój i nikt mi po pijanemu w mieszkaniu krzyków nie wyprawia. Kobieta to jest głupia. Po co jej iść za mąż, co ona z tym chłopem użyje? (ProPosluchI, 64).

Pił z nimi i sam się zrobił potajemny oszust. Całe życie skądś te pieniądze bierze, zawsze coś wycyгани, do domu, jak się należy, nie przyjdzie, w szynku tylko pije (ProPosluchI, 65).

Ojciec upił się zaraz z żalu i wszystko zostało po staremu (JazPol, 181).

Alkohol to zguba ludzkości (PolMluv, 297).

Alkohol je podobně jako lež tématem vyprávěných vtipů. V jedné z učebnic si čtenář přečte anekdotu s názvem *Przyczyna*, ve které se doktor domnívá, že se pacientovi klepou ruce z nadměry vypitého alkoholu:

W czasie badania lekarz każe pacjentowi wyciągnąć przed siebie ręce i trzymać je przez kilka chwil wyprostowane. Ręce pacjenta drżą silnie.

-No, no, jak dużo pił pan ostatnio?

-Prawie nic. Wszystko mi się wylewa (ProPosluchII, 96).

V učebnicích je zmíněno riziko vypěstování si závislosti na alkoholu. Možnost návyku je použita jako argument, proč dotyčnému nepůjčovat peníze:

Za sto złotych można kilka razy iść po wódkę. Przy twojej słabej woli to wystarczy, żeby wpaść w nałóg. Jak wpadniesz w nałóg, stracisz wszelkie hamulce. Stoczysz się. Nie pracujesz, więc pieniądze na wódkę będziesz zdobywał tylko nieuczciwą drogą (ProPosluchI, 107).

Uspěchanost doby

Uspěchanost doby je jedním z nejčastěji zmiňovaných negativ v analyzovaných učebnicích. Doba se stále více zrychluje a modernizuje, tím pádem se urychluje i životní tempo člověka. V této souvislosti narazíme na problém nedochvilnosti, se kterou se postavy ve společnosti setkávají čím dál častěji. Každý za něčím spěchá, ale málokdo chodí včas. Tento nešvar poukazuje i na to, že k sobě lidé navzájem ztrácejí úctu (ProČechyII, 78).

Analyzované učebnice zmiňují, jakou rychlostí nám ubíhá čas, zvláště ten, který věnujeme věcem, jež nás baví:

Dni szybko upływały (ProPosluchII, 144).

Jak ten czas szybko leci (ProPosluchI, 46).

Mijają dni, tygodnie, miesiące, lata i wieki. To niezłomne prawo przyjmujemy jako rzecz zupełnie zrozumiałą, a jeśli się czasem zastanawiamy, to tylko nad tym, jak ten czas szybko leci (ProPosluchI, 46).

W życiu ludzkim wszystko mija. Zwłaszcza zaś szybko i niepostrzeżenie mijają chwile szczęśliwe, które chcielibyśmy, aby trwały jak najdłużej. Niemal zawsze pragniemy,

aby radość, którą przeżywamy, trwała możliwie długo, by czas przyjemnie spędzany mijał jak najwolniej (ProPosluchII, 140).

Poměrně velké množství lidí v učebnicích nařiká nad nedostatkem času a uspěchaností doby: *Wszyscy ciągle narzekamy na brak czasu (ProPosluchI, 46) a Pośpiech to mój największy wróg (ProČechyI, 210).* Několik postav si stěžuje, že se kvůli nedostatku času nemůže věnovat svým koníčkům nebo přátelům:

Żałuję bardzo, że z powodu braku czasu nie mogę sam uprawiać sportu w takim stopniu, jak podczas studiów na politechnice (ProPosluchII, 76).

Bralbym chętnie lekcję języka polskiego, ale nie mam czasu (JazPol, 249).

Szkoda tylko żeśmy nie mieli czasu porozmawiać, no ale to moja dziś wina... (ProPosluchI, 124).

Čtenář může mít pocit, že nedostatek času někteří Poláci využívají jako výmluvu, proč něco neudělali nebo udělat nemohou:

Przepraszam Cię, że tak długo nie odpisałem, ale sam przecież wiesz najlepiej, jak wygląda życie studenckie. Nigdy nie ma dość czasu (CzyCzechów, 185).

Zrobiłbym to, ale nie ma czasu (PolMluv, 230).

Dziś nie przyjdę, ponieważ nie mam czasu (PolMluv, 306).

Z toho nic nebude, nemám času (UčsePol, 104).

Nemohla jsem to udělat pro nedostatek času (ProČechyIII, 213).

Czy pan wie, że przedtem nikt chyba tego chorego porządnie nie zbadał? Lekarze nie mają czasu. Zanadto się spieszą. Do mnie przyjeżdżają ludzie, dla których nikt nie miał dość czasu (CorazBliżej, 38).

Důvodem, kvůli kterému je člověk v neustálém spěchu, může být i nastřádaná a nevyřízená práce: *Pospíchejte, neboť mám málo času, musím napojiti krávy a přivéztí jetel (UčsePol, 201).* Podobně tomu bylo i v případě pana Domaňského, který se za celý den vůbec nezastavil:

Pan Domański dziś znowu ma strasznie mało czasu. Zwalilo się na niego naraz tyle spraw, że nie wyszedł, ale wybiegł niemal bez śniadania do biura. Niektóre rzeczy załatwił wprawdzie przed południem, ale najważniejsze bodaj zostawił na później. O pójściu na obiad do domu nie mogło oczywiście być mowy (ProPosluchI, 123).

Od samego rana mam urwanie głowy. Głodny jestem jak wilk, a ponieważ nie chcę tracić czasu na drogę do domu, szukam jakiej restauracji w pobliżu (ProPosluchI, 123).

Dalším důvodem ke spěchu je často zmiňovaný strach z toho, že postavám ujede vlak:

Kam tolik spěcháte? Spěchám na vlak (ProPosluchI, 34).

Kiedy śpieszymy na pociąg, droga jest każda minuta (ProPosluchI, 46).

Práce na černo

Dalším negativním fenoménem, na který je v učebnici *Coraz bliżej Polski* upozorňováno, je práce na černo (tzn. bez uzavřené smlouvy se zaměstnavatelem). Międzynarodowa Organizacja Pracy zjistila, že na světě kolem roku 1993 pracovalo na černo odhadem 300 milionů lidí (ve vyspělých zemích 15-20 %, v zemích třetího světa 25-30 %), ale zajímavé je, že podle polských úřadů, inspekcí a ministerstva v Polsku nepracoval ani jeden člověk bez smlouvy. Tyto instituce ale zároveň přiznávaly, že „*zjawisko nielegalnego zatrudnienia jest prawdopodobnie szersze niż faktyczna o nim wiedza*“ (CorazBlízej, 63).

V roce 1992 byl v Gdaňsku proveden experiment, při kterém se zjistilo, že přibližně polovina nezaměstnaných Poláků si vydělávala na černo. Nejčastěji bez smluv pracují důchodci a cizinci. Polské průzkumy prokázaly, že nejvíce si lidé vydělávají nelegálně ve Varšavě a jejím okolí a většinou se jedná o cizince z Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Litvy (CorazBlízej, 64).

Ministerstvo práce a sociální politiky dávalo každý rok nemalé peníze například na kvalifikační kurzy pro nezaměstnané, ale problém byl v tom, že práce na černo je výhodná jak pro zaměstnance, který si vydělá víc peněz, tak pro zaměstnavatele, jenž neplatí daně ani pojištění. Úřady i polská vláda se marně snažily vymyslet kontrolu pracujících na černo, ale zatím se jim to nepodařilo (CorazBlízej, 65).

Chudoba

Chudoba byla hlavním problémem poválečné doby. Toto negativum se podle článku *Coraz więcej ubóstwa* v učebnici *Coraz bliżej Polski* promítlo i do devadesátých let. *Sytuacja*

wielu rodzin jest dramatyczna, brakuje środków na zaspokojenie najpotrzebniejszych rzeczy, brakuje, co jest szczególnie groźne i niebezpieczne dla dalszej egzystencji, pieniędzy na żywność (CorazBlízej, 242). Nejhuře na tom byly rodiny, ve kterých byl někdo z dospělých bez práce. V roce 1995, kdy článek vyšel, bylo potřeba vydělat 200 zlotých ke splnění nejdůležitějších a nejnutenějších potřeb jednoho člověka. Nejhorší situace se vyskytovala u lidí žijících na vesnici nebo u rodin s malými dětmi. Studie uvádí, že v roce 1994 žila jedna pětina dětí do 14 let v rodině postižené chudobou. Obecně platilo pravidlo, že čím víc dětí, tím víc byla domácnost ohrožena nedostatkem peněz. Členové rodin ve finanční tísní trpěli často podvýživou – jedli daleko méně masa, sýru, másla, ale i zeleniny. I přesto, že by minimální mzda měla vystačit na zaopatření čtyř členů domácnosti, v Polsku vyšla přibližně na jednu pracující osobu (CorazBlízej, 243).

V učebnici se můžeme také dočíst o práci krakovského Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, tedy organizace, která se stará o lidi postižené chudobou. Lidé často čekali na pomoc v dlouhých řadách. Měli možnost zažádat o příspěvky na obědy ve vybraných jídelnách, na nákup uhlí či přikrývek na zimu. Pracovnice této organizace v článku přiznala, že pro příspěvky chodili i lidé, kteří finanční pomoc vůbec nepotřebovali. Zmínila jednu paní, která si pro peníze přišla v kožešině (CorazBlízej, 251).

Chudoba Poláků je součástí některých literárních úryvků připojených k jednotlivým kapitolám. Jedním z textů s touto tematikou je *W rodzinie brukarza* T. Konwického. Úryvek hovoří o rodině dlaždiče, kterému se narodilo čtrnáct dětí, z nichž pět umřelo během první světové války. Otec celé týdny pracuje, aby zaopatřil zbývající členy rodiny, ale sám ví, že práce je sezonní a peněz si vydělá málo. Sousedé mu poradili, aby napsal prezidentovi, jenž by mu mohl finančně pomoci. Několik měsíců rodina napjatě čekala na dopis, až se manželé jednoho zimního dne konečně dočkali. Odpověď je však nepotěší, protože jim prezident pouze pográtuluje k tolika dětem. Otec se ze zoufalství opije (JazPol, 181).

Druhým textem, který zde bude zmíněn, je fragment díla E. Orzeszkowé *Obrazek z lat głodowych*. Text sice hovoří o situaci z poloviny 19. století, ale i zde se setkáváme s tématem chudoby. Dílo pojednává o rodičích-rolnících, kteří pracují na panské půdě, a jejich dcera se musí starat o tři zbylé děti, jež doma trpí hladem. Oba texty vykreslují chudobu rodin, o které se země nedokáže náležitě postarat.

Tyto literární texty dokreslily problematiku jednoho z negativ doby – chudoby některých Poláků. Jak bylo řečeno výše, důsledkem může být podvýživa a nevhodná strava,

nesplnění základních lidských potřeb. S chudobou se potýkaly hlavně rodiny s větším počtem dětí. Dalším důsledkem chudoby může být i alkoholismus.

Předsudky vůči menšinám

Dvě učebnice se zabývají problematikou postižených osob. V Polsku zobrazovaném v jazykových příručkách obecně platí to, že zdraví obyvatelé nevědí, jak se mají chovat ke svým postiženým spoluobčanům. Učebnicoví Poláci se kontaktu s těmito lidmi snaží vyhnout, protože v nich handicapovaní budí *strach, niepokój, zażenowanie* (CorazBlíže, 244). Překážkou v komunikaci s postiženými je i to, že Poláci nevědí, jakým stylem se s nimi mohou bavit, aby je například neurazili. Pro běžnou populaci jsou postižení (nevidomí, na vozíčku, hluchoněmí) pouze *niepełnosprawni, kalecy, inwalidzi* (CorazBlíže, 244).

Statistiky hovořily o tom, že v Polsku žilo 14-17 % postižených a *w terenach ekologicznie zagrożonych jak Śląsk albo Kraków – nawet 20 proc.* (CorazBlíže, 244).

Postižení jsou podle článku veřejností vnímáni (podobně jako jiné menšiny) pouze na základě stereotypů, a ne podle jejich konkrétních schopností a kvalifikací. *Ponieważ opinie te są z reguły negatywne, często są oni dyskryminowani przez „większość“* (CorazBlíže, 244). Vypadá to, že polská společnost není připravena na ty, kteří nezapadají. *Spoleczeństwo nasze wydaje się być stworzone tylko dla ludzi sprawnych* (CorazBlíže, 244). Článek upozorňuje na to, že lidé s postižením zůstávají na okraji společnosti, mají problémy s nalezením práce a *dystans między nimi, a resztą społeczeństwa staje się coraz większym problemem* (CorazBlíže, 244). Další velké úskalí vidí autor článku v nedostačujícím bezbariérovém uzpůsobení polských měst. Postižení kvůli tomu ani nevychází ze svých domovů, protože pohybovat se po městech plných bariér pro ně znamená velké obtíže. Je nutné, aby Poláci k těmto lidem, kteří nemohou fungovat bez cizí pomoci, změnili svůj postoj. Dále je důležité, aby spolu ohledně této problematiky začala spolupracovat vláda a úřady. Handicapovaní nepotřebují lítost ani charitu, ale lidské pochopení a prostředí, které by jim pomáhalo s jejich postižením (CorazBlíže, 244).

Je zajímavé, že téma postižených, konkrétně nevidomých, se objevuje i v nejstarší z analyzovaných učebnic *Učím se polsky*. Zde najdeme text s názvem *Mali niewidomi*. Do třídy přichází na záskok učitel, který dlouhá léta učil nevidomé chlapce. Kvůli otázce, kterou mu položí jeden z žáků, zda by jim nepověděl něco o „slepých“, se učitel rozčílí:

Ślepych... ślepych... Tak mówisz: ślepych, jakbyś mówił: chorych, biednych, czy tam co...? (UčsePol, 147). Pedagog děti vyzve, aby alespoň na chvíli zavřeli oči a přemýšleli o tom, jaký by byl život bez zraku. Snaží se, aby si uvědomili, jak obrovské štěstí mají, že vidí (UčsePol, 147).

Tyto dva texty se pokouší shrnout, jaký vztah mají Poláci k postiženým lidem. Dozvídáme se, že jejich přístup k této skupině není zrovna ideální a Poláci handicapované lidi zařazují na okraj společnosti. Oba texty se snaží vyvolat debatu o tom, jak by se polská většinová společnost měla chovat ke svým spoluobčanům, kteří neměli v životě takové štěstí. První text se také dotýká důležité potřeby bezbariérových měst.

Znečištění přírody

První a jediná zmínka o problému znečišťování přírody se vyskytuje opět v učebnici *Coraz bliżej Polski*. Není to tak překvapivé, protože učebnice vznikla až v roce 1997. V poválečných letech ani v období socialismu nebylo téma ekologie předmětem zájmu politiků ani veřejnosti, proto je pochopitelné, že problematiku znečišťování přírody jiné učebnice nezmiňují. Článek z roku 1992 s názvem *Archipelag Ekoland* nabádá Poláky, aby se více zajímali o prostředí, ve kterém žijí. Autor textu dává značnou část znečištění životního prostředí za vinu průmyslu a nešetrnému zemědělství. Na jednu stranu bylo možné číst statistiky o tom, že polské zemědělství je na vysoké úrovni, na straně druhé si musíme klást otázku, jestli polští zemědělci neužívali nadměru herbicidů a insekticidů, které ničí kvalitu půdy a vody. Ředitel Zakładu Ekologii Produkcji Żywności varuje, že v Polsku jsou užívány velice toxické látky, které jsou například v Americe zakázané (CorazBliżej, 121-122).

V Polsku se v té době objevilo ekologické zemědělství, které se snaží být v souladu s přírodou. Vzniklo uskupení EKOLAND, jež sdružovalo ty, kteří využívali ekologické zemědělství. Po dokončení kurzů mohl zemědělec požádat o certifikát potvrzující ekologickou šetrnost jeho zemědělství. Autor textu odhaduje, že v roce 1992 bylo v Polsku 80-300 žadatelů, kteří se chtěli zapojit do uskupení EKOLAND, což je podle něj velmi málo. Potravinu pěstované pod touto značkou byly ale bohužel málo dostupné a poměrně drahé. Podle článku by měly potraviny z ekologického zemědělství konzumovat hlavně děti, těhotné ženy a nemocní lidé (CorazBliżej, 123).

V učebnici je zahrnuto hned několik dalších textů s ekologickou tematikou v Polsku. V nich se můžeme dočíst, že nejznečištěnější oblasti byly v okolí průmyslových továren, tradičně se hovořilo o Dolním Slezsku, o okolí Legnice, Głogowa, Štětína, Polic, Płocku, Tarnobřehu, Puław, Lodže, ale i Gdaňsku a Krakova. Text také varuje před úbytkem lesů (CorazBlízej, 144-145).

Kromě těchto článků učebnice navrhuje témata k diskuzi, která se ekologie také dotýkají: *W jaki sposób ludzie mogą aktywnie włączyć się w walkę z zanieczyszczeniem przyrody? Czy istnieje w twoim kraju Partia Zielonych?* (CorazBlízej, 142). Díky velké pozornosti, která byla tématu ekologie a znečištění polské přírody v této učebnici věnována, bylo nutné zařadit toto téma i k dalším palčivým negativům doby, jimž byl v této kapitole dán prostor.

Fronty

Posledním negativem doby, které bude v této práci uvedeno, jsou fronty na zboží. V učebnici *Polština pro posluchače kursů polštiny II* je frontám a nedostatku obchodů věnován celý článek s názvem *A klient musi czekać* (ProPosluchII, 162).

Fronty jsou z dnešního pohledu jedním ze symbolů socialistického režimu¹⁰⁴, kdy to na pultech obchodů zelo prázdnotou a některé zboží bylo nedostatkové. V článku z roku 1967 se dočteme, že fronty a nouze o obchody byly palčivým problémem Poláků: *O tym, że zarówno mieszkańcy centru, jak i odległych peryferii muszą tracić wiele czasu w kolejkach, przede wszystkim przesądza fakt, że Warszawa ma sklepów stanowczo za mało. Aktualnie jest ich ok. 4300, co oznacza, że na każdy tysiąc mieszkańców wypada ok. 295 m kw. powierzchni handlowej* (ProPosluchII, 162). Odborníci tvrdili, že tento problém může být ve Varšavě vyřešen do pěti let. Plán bylo vybudovat více obchodů i na nových sídlištích a zástavbách, aby lidé z periferií nemuseli dojíždět na nákupy až do centra města (ProPosluchII, 162).

Fronty vnímají negativně i sami obyvatelé měst nebo jejich hosté. Hospodyně, které chodí pravidelně na nákupy, musí počítat se zdržením kvůli čekání ve frontě:

Kovář: A jednak widzi się u was kolejki przed sklepami.

---

¹⁰⁴ Ku příkladu obálka knihy *My, właściciele Teksasu. Reportaże z PRL-u* polské reportérky M. Szejnert zobrazuje fotografii zavřeného obchodu. Za výlohou je vidět obrovský dav lidí čekajících na otevření.

Nawrocki: Tak, to prawda, ale to głównie dlatego, że jest za mało sklepów (ProPosluchII, 166).

C: Ryniakowa mówiła, że w tym małym sklepie na rogu jest piękna wołowina, a kolejka nieduża. (CzyCzechów, 121).

W: Tak. Prawie godzinę stałam, ale dostałam i wołowe, i nawet parówki (CzyCzechów, 122).

W sklepie na placu Sikorskiego jest kolejka (CzyCzechów, 124).

3.2.3 Jména a příjmení

V učebnicích se objevovala nejrůznější jména a příjmení. Největší zastoupení měla samozřejmě ta polského původu. Nejčastějším příjmením postav bylo jednoznačně *Kowalski*, které se objevovalo celkem v sedmi učebnicích, hned za ním následovalo příjmení *Domański*, jež bychom našli v šesti učebnicích.

Dále se objevovala příjmení se zakončením -ski/-ska: *Świętochowski* (ProPosluchII), *Waryński* (KonPrír), *Polanowski* (CorazBlízej), *Tarnowski* (ProČechyIII), *Sucharski* (ProPosluchII), *Czyżewska* (CorazBlízej), *Cetkowska* (CzyCzechów), *Wodzińska* (ProPosluchII) a další. Častá byla příjmení se zakončením na -icz: *Prosółowicz* (ProČechyI), *Centkiewicz* (PolMluv), *Markiewicz* (ProČechyII), *Karłowicz* (UčsePol) a další. Setkat jsme se mohli i s koncovkami -cka/-cki: *Kubacki* (ProČechyII), *Ochocki* (ProČechyI), *Świcki* (ProČechyII), *Górecki* (CorazBlízej), *Bialecki* (CorazBlízej), *Nowicki* (JazPol), *Nowacka* (ProČechyI), *Kopecka* (JazPol), *Walicka* (ProČechyII) a další. Zřídka bychom našli i ženská příjmení zakončená na -ówna: *Nowakówna* (PolMluv), *Wróblówna* (ProPosluchI), *Pawlakówna* (CorazBlízej), *Majchrzakówna* (JazPol) atd.

V učebnicích se opakovaně vyskytovala jména známých polských osobností jako třeba panovníků: *Jagiello* (JazPol), *Poniatowski* (UčsePol), spisovatelů: *Mickiewicz* (KonPrír), *Słowacki* (ProPosluchII), *Fredro* (ProPosluchI), hudebních skladatelů: *Chopin* (JazPol), *Moniuszko* (JazPol), politiků: *Koźłtaj* (KonPrír), *Wałęsa* (CorazBlízej), vědců: *Curie-Sklodowska* (ProPosluchII), malířů: *Matejko* (ProPosluchI), režisérů: *Holland* (CorazBlízej), *Kieślowski* (CorazBlízej) atd.

Křestních jmen se v učebnicích vyskytovalo jak ženských, tak mužských nepřeberné množství. Nejčastěji bychom našli tradiční polská křestní jména jako např. *Andrzej*

(CzyCzechów), *Ewa* (PolproSam), *Kazimierz* (ProČechyIII), *Anna* (ProPosluchII), *Jan* (JazPol), *Piotr* (UčsePol), *Maria* (PolMluv) a mnohá další. Velmi oblíbené jsou zdrobněliny vytvořené od křestních jmen: *Krysia* (CzyCzechów), *Piotrek* (CzyCzechów), *Zosia* (JazPol), *Baśka* (CorazBlízej), *Jasiek* (UčsePol), *Tadzio* (ProPosluchI), *Władek* (ProPosluchII), *Edzio* (JazPol), *Karolek* (UčsePol) atd. Tato zdrobnělá jména jsou nejčastěji používána pro oslovení dětí nebo blízkých osob, kterým chtěli Poláci projevit své sympatie či přátelství.

Jelikož jsou vybrané učebnice určené českým studentům, je zřejmé, že se v nich budou vyskytovat i česká jména a příjmení. Ta byla po polských druhá nejpoužívanější. Nejčastěji zde najdeme příjmení *Čermák*, které se vyskytuje v šesti učebnicích, dále bychom se zde setkali s běžnými příjmeními, jako je *Novák* (CzyCzechów), *Nový* (CzyCzechów), *Svoboda* (ProPosluchI), *Vyskočil* (ProPosluchI), *Kříž* (ProPosluchI), *Štěrba* (ProPosluchI), *Pelikán* (ProPosluchI), *Řezáč* (ProPosluchII), *Dušek* (JazPol) atd.

Mezi českými osobnostmi, které se v učebnicích objevily, můžeme nalézt jména, jako je *Komenský* (ProČechyIII), *Marvan* (JazPol), *Trnka* (JazPol), *Palacký* (UčsePol), *Masaryk* (UčsePol), *Němcová* (UčsePol), *Vrchlický* (UčsePol) atd.

V učebnicích se objevovala i jména a příjmení jiného než polského či českého původu. Nejčastěji se jednalo o jména světových spisovatelů: *Szekspir* (CzyCzechów), *Goethe* (ProČechyII), *London* (ProPosluchI), *Diderot* (PolMluv), *Czechow* (ProPosluchII), *Petrarka* (UčsePol), hudebních skladatelů: *Bach* (CzyCzechów), *Beethoven* (CzyCzechów), *Strauss* (ProČechyIII), *Mozart* (ProPosluchII), malířů: *Brueghel* (ProČechyI), filozofů: *Aristoteles* (PolMluv), *Cicero* (PolMluv), cestovatelů: *Kolumbus* (ProPosluchII), *Vespucci* (PolMluv), herců: *Redford* (CorazBlízej), režisérů: *Spielberg* (CorazBlízej), producentů: *Disney* (CorazBlízej) atd.

Nejvíce druhů příjmení bylo použito v učebnici *Polština pro posluchače kursů polštiny II*, nejméně v knize *Konverzační příručka polštiny*, což je pochopitelné, protože v této publikaci nalezneme na rozdíl od jiných učebnic pouze obecné konverzační fráze a slovní zásobu, ne příběhové linie.

3.2.4 Kuchyně a stravování

Polská kuchyně zobrazovaná v jazykových příručkách je velmi různorodá, a to díky historickému křížování obchodních cest přes terény Polska. *Kuchnia polska od niepamiętnych*

lat odznaczała się niezwykłym bogactwem i różnorodnością (CzyCzechów, 144). V průběhu staletí do sebe polská kuchyně zakomponovala různé vlivy obchodujících národů. Z východu se do polské kuchyně dostaly sladké a tučné pokrmy, ze severu ryby a ze západu a jihu ingredience z římské kultury (CzyCzechów, 144).

Poláci jsou proslulí svou pohostinností, což se odráží i v jejich kuchyni. Na polských hostinách a slavnostech (př. svatba, narozeniny, Velikonoce, Vánoce) se stoly prohýbaly pod množstvím různorodých pokrmů: (...) *bo Polacy zawsze lubili „obfite stoły“, albowiem tak mężczyźni, jak i kobiety to wyrafinowani smakosze* (CzyCzechów, 144). Polským vánočním zvykem je například slavnostní tabule, na které bychom podle tradic našli 12 postních chodů (CzyCzechów, 144).

Denní pokrmy se skládají ze snídaně, kterou jí rodina doma, poté z tzv. druhé snídaně, což je něco jako svačina, obědu, na který Poláci chodí domů nebo do jídelny či kantýny, a večeře, při které se celá rodina sejde u jednoho stolu. Poláci nejčastěji snídají míchaná vajíčka, chleba nebo housky s máslem či marmeládou a zapijí to mlékem (PolproSam, 163). Na svačinu jedí ovoce nebo obložený chléb, tzv. *kanapku*. K obědu mají vždy teplá jídla, která buď připravuje manželka doma, nebo na ně Poláci chodí do jídelen. V Polsku jsou velmi oblíbené tzv. *mleczne bary*, kde je možné koupit levně tradiční polské pokrmy. Večeři vždy připravuje žena a jedná se o teplou či studenou variantu (JazPol, 50). Studená večeře se může skládat například z uzenin, sýru, vajec na různý způsob atd. (JazPol, 50). Teplá varianta může mít stejnou podobu jako oběd.

Polské předkrmy se nejčastěji skládají z paštik, pokrmů z vajec, ryb nebo obložených chlebů: *paszтет cielęcy, mięso zimne w galarecie* (CzyCzechów, 154), *jaja faszerowane, kanapki* (JazPol, 199), *śledź w majonezie* (PolproSam, 112) a další. Velmi oblíbenou polévkou je např. *rosół* na všechny možné způsoby jako třeba z *makaronem*, z *kury*, z *kluseczkami* (JazPol, 199), dále *barszcz czerwony z uszkami* (CzyCzechów, 167), *kapuśniak*, *zupa pomidorowa z ryżem*, *zupa jarzynowa* (JazPol, 199), *zupa ogórkowa*, *żurek*, *krupnik* (CzyCzechów, 154). Mezi Poláky jsou velmi populární masové pokrmy jako například *schab pieczony* (PolproSam, 112), *szyneł po wiedeńsku* (JazPol, 199), *befszyk*, *kaczka pieczona*, na kterou najdeme v jedné z učebnic recept (CzyCzechów, 168), a dále například *bigos* (CzyCzechów, 155). V polských jídelních lístcích nalezneme velké množství jídel z ryb připravených jak na studeno, tak na teplo: *filet z dorsza* (CzyCzechów, 155), *kanapki z pastą śledziową* (CzyCzechów, 154), *łosoś wędzony* (PolproSam, 112), *karp na czarno*, *pstrągi*

na masle, *szczupak pieczony* (JazPol, 200) a další. Alternativou pro ty, kteří nejedí maso, je velký výběr bezmasých pokrmů obsahujících nejčastěji tvaroh, houby a zeli: *gołąbki z ryżem, pierożki ze serem, z kapustą* (JazPol, 199), *kasza manna, omlot z pieczarkami, kasza jaglana zapiekana ze śliwkami* (CzyCzechów, 155). U žádného polského hlavního jídla nesmí chybět saláty (tzv. *surówki*), kterých je na výběr opět velkým množstvím, ale nejčastěji se objevují tyto: *mizeria ze śmietaną, salata zielona ze śmietaną* (JazPol, 200), *salatka z pomidorów, salatka z kapusty kiszonej* (CzyCzechów, 156) a oblíbené jsou také *ogórki kwaszone* (CzyCzechów, 155). Polská kuchyně je proslulá chutnými dezerty: *omlet z owocami* (PolproSam, 113), *naleśniki, pączki, szarlotka* (JazPol, 200), *sernik, galaretką* (CzyCzechów, 156), *piernik toruński* (CzyCzechów, 144). V jídelních lístcích se velmi často vyskytují i *kompoty* (sladký nápoj ze zavařeného sezonního ovoce) různého druhu: *kompot z jabłek, kompot z czereśni, kompot ze śliwek* (JazPol, 200), *kompot mieszany* (PolproSam, 113).

Nejčastěji zmiňovaným alkoholickým nápojem je vodka. Poláci si však velmi rádi pochutnají na kávě, kterou pijí hlavně po obědě. V učebnicích se také dočteme, že u Poláků je velmi oblíbený polský čaj: *W Polsce jest przecież bardzo mocna i dobra herbata* (PolproSam, 165).

Co se týče značek a původu potravin, Poláci kupují nejraději tuzemské jako např. *kielbasy krakowskie, sardynki marki „Bałtyk“* (JazPol, 132), ale dokážou ocenit i kvalitu potravin ze zahraničí: *ser szwajcarski* (JazPol, 132).

Poláci se jako velmi společenský národ rádi a často scházejí s přáteli nebo rodinou v různých kavárnách nebo restauracích. Zmíněna je slavná varšavská *Restauracja Pod Krokodylem: Jest to niewątpliwie najoryginalniejsza restauracja, jaką stolica kiedykolwiek posiadała. Niezwykłość jej położenia sprawia, że cieszy się dużą popularnością wśród osób, które chcą ujrzeć słynne staromiejskie podziemia* (JazPol, 195).

3.2.5 Zaměstnání

Hlavní smysl a cíl vykonávané práce je *śłużenie społeczeństwu i rodzinie oraz dążenie do zadowolenia z życia* (ProČechyII, 53). A jak se dočteme v básni J. Tuwima *Wszyscy dla wszystkich: Tak dla wspólnej korzyści / I dla dobra wspólnego / Wszyscy muszą pracować / Mój kochany kolego* (ProPosluchI, 103).

Předpokladem pro získání dobré práce je vzdělání, na které je kladen velký důraz. Rodiče si přejí, aby jejich děti získaly dobré zaměstnání: *Teraz uczą się dobrze, więc i widoki na przyszłość nie są złe* (ProČechyIII, 19). Avšak jak uvádí učebnice *Coraz bliżej Polski*, některé úspěšné světové osobnosti, jako je např. H. Ford, W. Disney, J. D. Rockefeller nebo S. Spielberg, nemají vystudované žádné vysoké školy a někteří z nich nemají ani maturitu: *Ich sukcesy dowodzą, że szkoły i uczelnie nie są nieodzowne w pragmatycznych działaniach* (CorazBliżej, 88). Důležité je, aby si člověk vybral práci, která ho bude zároveň bavit a budit v něm jistý druh vášně: *Jestem przekonany, że lubić swój zawód to połowa drogi do zadowolenia z życia* (ProČechyII, 55).

Mladí lidé mají podle pánů Domaňského a Čermáka velké možnosti, co se výběru zaměstnání týče. Přiznávají, že v jejich současnosti se mladí lidé orientují na vzdělání (střední i vyšší), které by jim mělo pomoci při hledání vhodné práce. Dívky se podle nich zaměřují na humanistické obory a exaktní vědy, většina chlapců se specifikuje na obory technické stejně jako oba dva synové pana Domaňského. Jeho dcera se chce stát učitelkou, což je zároveň nejčastěji zmiňované ženské povolání (ProČechyII, 54).

Učebnice publikovaná až po revoluci podává obecné informace týkající se zaměstnání v Polsku okolo roku 1997. Pracovní doba trvala 8 hodin a pracovní týden měl 5 dní, v sobotu se pracovalo pouze jednou v měsíci, výjimky tvořili zaměstnanci v obchodním sektoru (CorazBliżej, 74). Avšak ještě v učebnici *Polština pro posluchače kursů polštiny I* je uvedeno, že do práce se chodilo v sobotu jednou za 14 dní (ProPosluchI, 46). Všichni zaměstnanci měli nárok na dovolenou, která se vypočítávala podle odpracovaných let. Minimální dovolená byla sedmáct dní v roce, maximální dvacet šest dní (CorazBliżej, 74). Ve starší učebnici *Polština pro Čechy III* nalézáme informace, že po třech odpracovaných letech měl zaměstnanec nárok na čtrnáct dní dovolené, po šesti letech na dvacet dní a po desíti odpracovaných letech dvacet šest dní dovolené (ProČechyIII, 131-132). Během volna Poláci jezdí do zahraničí, jiní tráví volný čas v Polsku v horách nebo u moře, další na Mazurských jezerech či na vesnici (ProČechyIII, 132). Zaměstnanec mohl pracovat na plný nebo částečný úvazek či na dohodu. Výška platu se lišila v závislosti na vykonávané práci. Ženy chodily do důchodu v 60 letech, muži o pět let později. Jedním z hlavních problémů na trhu práce byla nezaměstnanost, která se v některých oblastech Polska pohybovala v desítkách procent. Úřady práce měly na starosti pomoc nezaměstnaným s hledáním nové práce a organizovaly rekvalifikační kurzy. Nezaměstnaný mohl pobírat státní podporu po dobu jednoho roku (CorazBliżej, 76).

Někteří Poláci pracují v jednom zaměstnání téměř celý život: *Oboje moi rodzice pracują już ponad trzydzieści lat w tym samym zakładzie* (ProČechyIII, 113).

Poláci si nechtějí nosit práci domů. Manželská dvojice z knihy *Coraz Bliżej Polski* nemá ráda, když jim někdo volá po práci do bytu, proto ani nemají připojený telefon. Myslí si, že co je třeba udělat v práci, neměl by člověk nechávat na doma. Domov je pro ně místem odpočinku, klidu a chvil strávených s rodinou: (...) *ale pracę i obowiązki chcielibyśmy zostawiać za progiem* (CorazBliżej, 92).

Téma zaměstnání je taktéž zakomponováno do vtipu s názvem *Nie do zastąpienia*, který demonstruje jednu z negativní pracovních vlastností. Setkáváme se s mužem, který už nebyl pět let na dovolené. Ostatní si myslí, že jeho práce je tak náročná, že ho nikdo nemůže adekvátně zastoupit, avšak zjistíme, že opak je pravdou. Muž se snaží, aby to vypadalo, že není nahraditelný:

Kolega A.: Jak to, od pięciu lat nie był kolega w ogóle na urlopie? Na miłość boską, czyż faktycznie nie można znaleźć zastępcy za was?

Kolega B.: Ależ i owszem, jest to rzecz zupełnie łatwa, ale nie chcę, aby mój dyrektor to zauważył (JazPol, 258).

Dalšími negativními vlastnostmi některých pracovníků jsou *niewłaściwy stosunek niektórych ludzi do pracy, brak odpowiednich kwalifikacji, a przede wszystkim lekceważenie obowiązków* (ProČechyII, 53). Naopak kladná vlastnost polských zaměstnanců je píle a profesionalita:

Kazik jest pilnym pracownikiem (PolproSam, 29).

Kazik jest naprawdę (fachowiec) (PolproSam,162).

Učebnice *Coraz bliżej Polski* nastoluje téma rovnoprávnosti žen a mužů v zaměstnání: *Jak wygląda sytuacja zawodowa kobiet w twoim kraju? Czy istnieje równouprawnienie w momencie selekcji kandydatów? Czy uposażenie kobiet zatrudnionych na takich samych stanowiskach jest takie samo jak zarobki mężczyzn?* (CorazBliżej, 87). O této problematice debatují i pan Čermák s panem Domańským. Je zajímavé, že tím, kdo nevěří, že by mohla být žena dobrým inženýrem, je žena pana Domańského. On si naopak myslí, že její názor je přežitek: *Żona moja ma trochę przestarzałe poglądy i nie wierzy, że kobieta może być dobrym inżynierem, ale ja zapatruję się na tę sprawę inaczej* (ProČechyII, 54). A jeho přítel

pan Čermák mu přitakává: (...) sądzę, że kobiety już dostatecznej mierze wykazały, iż są niemal we wszystkich dziedzinach naszymi równorzędnymi partnerami (ProČechyII, 54). Oba přátelé navíc obdivují, že ženy umí pracovat na tzv. dvě směny – v práci a doma: *Na przykład w naszej fabryce pracuje kilka kobiet-inżynierów. Wszystkie wywiązują się doskonale ze swych zadań służbowych, a w domu są wzorowymi gospodyniami i troskliwymi matkami. Szkoda tylko, że są wiecznie zabiegane, bo pracując, że tak powiem, na dwie zmiany, czasu mają naprawdę mało* (ProČechyII, 54).

V učebnicích se objevují zaměstnání všeho druhu¹⁰⁵. Nejčastějším povoláním mužů je lékař, dělník nebo inženýr: *Mój syn stał się inżynierem* (PolMluv, 297). Povolání lékaře se objevuje i v konkrétních podobách: *pediatrzy, stomatologowie, ginekologowie* (CorazBlíže, 50) nebo *laryngolog* (CorazBlíže, 50), *dentysta* (CorazBlíže, 116). Muži se na rozdíl od žen objevují ve vysokých a vážených pozicích. Učebnice *Polština pro samouky* uvádí dvě věty určené k překladu, které názorně ukazují stereotypně vnímané pracovní role muže a ženy: *Chirurg operuje. Ciotka szyje* (PolproSam, 46) nebo jinde: *Tatus pracuje w cukrowni, mamusia szyje a ja pomagam matce* (UčsePol, 26). Zatímco muž operuje nebo pracuje v cukrovaru, žena vykonává domácí práce. Další povolání přisuzovaná mužům jsou: *profesor* (CorazBlíže, 26), *robotnik* (CorazBlíže, 32), *kelner* (CzyCzechów, 146), *kierowca* (JazPol, 113), *chemik, fizyk, technik* (JazPol, 247), *stolarz, ogrodnik, szofer, murarz* (JazPol, 287), *bagażowy* (ProČechyI, 186), *sędzia* (ProČechyI, 216), *maszynista* (ProČechyII, 212), *górník* (KonPrír, 50), *rolnik: Ziemia i rolnicy to nasi żywiciiele* (ProČechyIII, 193) a mnohá další. Zaměstnání mužů je fyzicky (dělník, zedník, nosič, horník, rolník) i intelektuálně náročné (soudce, profesor, chemik, fyzik). Práce mužů je spojená s řízením různých dopravních prostředků (strojvůdce, řidič, šofér).

Jak bylo uvedeno v kapitole o rodinných rolích, velká část žen zůstává doma a stará se o chod domácnosti na „plný úvazek“. Když pomineme tuto úlohu, je ženám nejčastěji přisuzované povolání učitelky: *Siostra została nauczycielką* (PolMluv, 296). Toto povolání je vnímáno jako velmi náročné: *Myślę, że praca nauczyciela jest jedną z najtrudniejszych* (CorazBlíže, 114). Další zaměstnání, která v učebnicích vykonávají ženy, jsou například *kelnerka* (JazPol, 113), *sekretarka* (CorazBlíže, 88), *agronomka* (JazPol, 134), *tłumaczka*

---

¹⁰⁵ V tomto bodě je důležité uvést polské specifikum, které se týká tvoření pojmenování žen podle jejich povolání. To se v polském jazykovém prostředí neustále proměňuje. U některých typů povolání se užívá tzv. lexikální přechylování „pani“ + příslušné pojmenování pro muže (př. *pani profesor*). Polské slovníky se však ne vždy shodnou na (ne)spisovnosti přechýlených pojmenování (př. *prawniczka*). Z tohoto důvodu je v některých případech těžké bez kontextu určit, zda dané povolání vykonává muž či žena (CorazBlíže, 72-73).

(JazPol, 291), *urzędniczka* (ProČechyI, 212), *telefonistka* (ProPosluchI, 111), *kasjerka w mlecznym barze* (ProPosluchI, 111), *pielęgniarka* (ProPosluchI, 74), *kwiaciarka* (ProPosluchII, 9), *robotnica* (KonPrír, 51), *pokojówka* (PolproSam, 75) a další. Z tohoto výčtu vyplývá, že ženy pracují hlavně v administrativě (sekretářka, úřednice) a dále v zaměstnáních, která vyžadují zručnost (sestřička, květinářka) a komunikativnost (servírka, telefonistka, pokladní). Ženy nejsou zobrazovány ve vedoucích pozicích. Jednou z mála výjimek tohoto stereotypního obrazu je například žena pracující jako *specjalista w zakresie chirurgii plastycznej* (ProPosluch, 111) a *kobieta-inżynier* (ProČechyII, 54).

Zajímavé povolání, které je zařazeno pouze do učebnice *Coraz bliżej Polski*, je tzv. lovec hlav. Ti se zabývají hledáním nových pracovníků, kteří budou zaměstnáni na nejvyšších pozicích v různých firmách (ředitelé, manažeři, odborníci atd.). Lovci hlav musí být víc než třicet let, protože pro jeho práci jsou potřeba zkušenosti z různých oblastí, musí být komunikativní, intuitivní a v nejlepším případě by měl mít vystudovanou psychologii. Lovci hlav neshánějí vhodné kandidáty na danou pozici přes inzeráty, ale hledají je v řadách konkurenčních firem. Práce lovce hlav je velmi dobře placená. Obecně platí, že za jednoho rekrutovaného zaměstnance dostanou 15-30 % z jeho hrubého ročního platu (CorazBlízej, 88).

3.2.6 Jazyk

Jazyk čili polština je prostředkem, pomocí kterého se mohou postavy v učebnicích dorozumívat. Ve většině případů vede v příručkách rozhovor rodilý Polák a cizinec (nejčastěji Čech), a to vždy v polštině. Cizinci, kteří do Polska přijíždějí, už polštinu ovládají na takové úrovni, že se mohou bavit s hostitelem na nejrůznější témata. Zárným příkladem je pan Čermák ze série učebnic *Polština pro Čechy*. S panem Domaňským debatují o hospodářství, žurnalistice, sociálních i politických otázkách. Nenalezneme zmínku o tom, že by cizinec něčemu nerozuměl nebo mu konverzace v polštině dělala problém. V některých případech rodilý Polák nepozná Čecha, s nímž se baví na ulici polsky: *Aha, pan przecież jest cudzoziemcem, mimo że pan mówi doskonale po polsku* (ProPosluchI, 102).

Polština je z pohledu studentů tohoto jazyka vnímána kladně: *Język polski bardzo mi się podoba. Jest dźwięczny, harmonijny i wyrazisty* (ProPosluchI, 9) či: *Jazyk polský se mi nesmírně líbí* (UčsePol, 119), a to nejen na základě jeho vlastností, ale i díky tomu, že se jedná o jazyk našeho slovanského souseda: *Jest to język jednego z największych*

narodów słowiańskich. Bratni naród polski jest naszym północnym sąsiadem i sprzymierzeńcem. Z Polską łączą nas więzy przyjaźni i braterstwa (ProPosluchI, 9).

Výše jmenované vlastnosti polštiny patří k důvodům, proč se cizinec rozhodne tento jazyk naučit: *Dlatego właśnie uczę się polskiego. Zajęcia polonistyczne w uniwersytecie, na które uczęszczam, odbywają się dwa razy w tygodniu. W tym roku chodzę na kurs dla początkujących (ProČechyI, 67).*

Touha naučit se polský jazyk je odrazový můstek pro proniknutí do polské literatury, historie a kultury: *Studium języka polskiego sprawia mi prawdziwą przyjemność. Cieszę się, że wybrałem polonistykę za przedmiot swych studiów uniwersyteckich. Dołożę starań, abym język polski dobrze opanował. Sądzę, że tylko dobra znajomość polszczyzny umożliwi mi dokładne zapoznanie się z literaturą, historią i całą bogatą kulturą polską (ProČechyI, 67).*

Pro Poláky má polština zvlášť silný význam: *Ojczyzna jest jedna: ziemia – mowa – wiara! (JazPol, 251).* Jejich jazyk podporoval národní cítění Poláků v dobách napříč historií, kdy bylo Polsko pod vládou jiného národa:

Mowo polska! Słownikiem byłaś samotności,

Gdy samotnością kłamstwo zwalczać było trzeba,

Nabrzmiwałaś goryczą, gdy naród dojrzywał,

I gromadzisz bogactwo na drodze wielkości.

Wiekami burza dziejów targala twe zgłoski,

W błyskach postać krzepła potężnego drzewa,

Byśmy wiele spraw ludzkich mogli dziś wyśpiewać,

Innym każdą rzecz nazwać odcieniem miłości (PolMluv, 93).

3.2.7 Trávení volného času, sport, cestování

Poláci jsou velmi aktivní, co se trávení jejich volného času týče. Velmi často sportují, cestují, čtou noviny, věnují se hudbě a tanci nebo sledují televizi.

Kromě těchto aktivit, které budou popsány v jednotlivých kapitolách, chodí Poláci rádi na návštěvy, jež jsou nejčastěji spojeny s pozváním na večeri. Zvykem je, že hostitelové manželce hosté nosí květiny: *Wybieraliśmy się długo do Kowalskich, wreszcie na święta kupiłam kwiaty...* (ProPosluchI, 130).

Poláci chodí rádi do společnosti s přáteli. Zajímavé je, že nepřítomnost ženy může nahrávat k tomu, aby muži vyrazili např. za zábavou: *Moja żona wyjeżdża, więc moglibyśmy się gdzieś wybrać* (ProPosluchII, 76) nebo zašli na dobré pití, protože doma nikomu nebude vadit, když se muž vrátí ve veselé náladě: *Potem postanowili iść na miasto, żeby zjeść porządną kolację i coś wypić. Żony pana Wiśniewskiego nie ma, żona pana Červenego jest w Pradze, więc nic się nie stanie, jak obaj panowie wrócą w doskonałym humorze* (ProPosluchII, 6).

Další kapitoly se budou zabývat konkrétními aktivitami, kterým se Poláci ve svém volném čase v učebnicích věnují nejčastěji.

3.2.7.1 Četba novin

Poláci jsou vášnivými čtenáři knih i novin. V učebnicích je zdůrazňováno, že v Polsku se objevuje velké množství nejrůznějších druhů novin a časopisů, jako je například: deník *Trybuna Ludu* (CorazBlízej, 35), který bychom mohli přirovnat k našemu Rudému právu, dále *Życie Warszawy* (PolMluv, 93), což byl vedle *Trybuny Ludu* jeden z nejvlivnějších deníků. V učebnici *Czy Czechów jest trzech?* najdeme dodnes velmi populární noviny *Gazeta Wyborcza* (CzyCzechów, 126). Mezi ilustrovanými časopisy jsou zmíněny *Przekrój*, *Razem* a *Perspektywy* (ProČechyIII, 106). *Tygodnik Kulturalny*, *Literatura* a *Życie Literackie* (ProČechyIII, 106) jsou časopisy zaměřené na kulturu. Nejčtenějšími novinami určenými především ženám jsou *Przyjaciółka* se dvěma miliony výtisků a dále *Kobieta i Życie* (PolMluv, 93). Mezi časopisy pro děti učebnice zmiňují *Miś*, *Świerszczyk*, *Płomyczek*, *Płomyk* a *Młody Technik* (ProČechyIII, 107) a pro mládež *Sztandar Młodych* (ProČechyIII, 106). Poláci rádi čtou noviny po obědě a někteří si je i předplácí: *Bratr mi przedplacił nowiny* (PolproSam, 37).

3.2.7.2 Hudba a tanec

Poláci jsou hudebně i tanečně nadaní, proto těmito dvěma aktivitami rádi vyplňují svůj volný čas:

Taniec stanowił od najdawniejszych czasów ulubioną rozrywkę Polaków (JazPol, 116).

Żadna huczniejsza, weselsza zabawa nie odbywała się w Polsce bez tańców (JazPol, 116).

Mezi tradiční polské tance je zařazován *polonez* (JazPol, 116). *Oprócz poloneza tańczono w Polsce najczęściej i aż po dzień dzisiejszy tańczą krakowiaka, mazura i oberka (JazPol, 116).* Příbuzným *oberka* je tzv. *kujawiak* tančený na Kujavách (JazPol, 116). Zmíněn je i *trojak*, tradiční slezský tanec (KonPrir, 53). Učebnice *Jazyk polský* obsahuje noty s textem na *Krakowiaka* E. Wasilewského (JazPol, 123) a *Mazura* W. Pola (JazPol, 124). V učebnici nalezneme patriotické písně, mezi kterými je i polská hymna *Jeszcze Polska nie zginęła* čili *Mazurek Dąbrowskiego* (JazPol, 309).

Oblíbenost hudby dokládají některé literární texty jako například díla *Szopen wśród obcych* (ProČechyI, 55-56), *Janko Muzykant* (ProPosluchI, 21-25), *Trębacz z Samarkandy* (ProČechyII, 150-153) nebo *Grajek* (ProČechyII, 220-223). Poslechem hudby tráví Poláci nezanedbatelné množství svého volného času. Zpěv a tanec je součástí polských tradic a slavností (např. svateb): *Śpiewy i tańce przeciągały się późno w noc, a cała zabawa skończyła się nad ranem (PolMluv, 307).*

Host pan Čermák je nadšený množstvím hudebních i divadelních repertoárů, které je možné ve Varšavě zhlédnout:

Čermák: Cieszę się ogromnie, że mam okazję poznać repertuar teatralny i muzyczny Warszawy. Zaskoczyła mnie nawet jego różnorodność oraz duża ilość imprez, toteż przyznam się, że nie wiem, na co w tym tygodniu najpierw pójść (ProČechyII, 166).

Jak pan Čermák, tak pan Domański dávají přednost hudbě klasické před hudbou moderní. Tu zas mají naopak rády jejich děti, které se poslechem této hudby vymezují vůči svým rodičům:

Čermák: Kiedy słucham tych różnych zespołów, których namnożyło się u nas jak grzybów po deszczu, to mnie wprost denerwuje bezmyślne walenie w różne instrumenty. Może mam przestarzałe poglądy i upodobania, jak mówią moje dzieci, ale ja naprawdę

nie mogę grze tych zespołów doszukać się melodyjności i wdzięku, jakie najduję w muzyce, do které jsem przyzwyczajony.

Domański: Wszystko się zgadza. Nasze dzieci również twierdzą, że gra zespołów młodzieżowych, których u nas jest też sporo, jest wspaniała, ale my z żoną wolimy inną muzykę (ProČechyII, 167).

Z textů vyplývá, že Poláci jsou hudebně nadaní, protože dcera pana Domaňského hraje na *fortepianie* a syn na *skrzypcach* (ProČechyII, 167). Jejich otec si ale myslí, že jeho děti na své nástroje cvičí málo a jejich repertoár je podle něj příliš omezený. Sám hrál kdysi na housle, takže ví, že naučit se na tento hudební nástroj vyžaduje hodně píle (ProČechyII, 167).

Nejnámějším polským hudebním skladatelem je F. Chopin, kterého opět zmiňuje většina učebnic: *Szopen kochał wieś. Pieśni ludowe, śpiew ptaków, szum sosen, szmer płynącej wody budziły w nim niezliczone melodie* (ProPosluchII, 134). Poláci tohoto umělce velmi uznávají. O Polsku se mluví jako o zemi Chopina (ProČechyII, 172). Pan Domaňski se ženou dají panu Čermákovi lístky na koncert Chopinovy hudby, protože chtějí hostu představit tohoto polského velikána (ProČechyII, 168). K dalším oblíbeným hudebním kusům patří opera *Halka* od S. Moniuszki, na níž pozval pan Dobrowolski pana Sokolnického:

Dziś dyryguje Latoszewski! Mam naprawdę szczęście. Widzieć „Halkę“ w wykonaniu najlepszego zespołu operowego w Polsce i to pod batutą tak świetnego dyrygenta, to nie lada przyjemność (JazPol, 74).

Učebnice se zmiňují o dalších hudebních skladatelích, kteří se proslavili i v zahraničí: *Kotoński, Lutoslawski, Bloch, Baird, Penderecki, Górecki, Szabelski, Bacewicz, Sikorski, Kilar, Malawski, Mycielski, Palester, Spisak* (ProČechyII, 172). Velké úspěchy získaly symfonické orchestry *Filharmonia Narodowa* a *Wielka Orkiestra Polskiego Radia i TV z Katowic* (ProČechyII, 172).

Velkou roli plní *Polskie Radio*, díky kterému mohou Poláci poslouchat hudbu, zpravodajství a informace z domova i ze zahraničí (ProPosluchII, 128). Polské rádio poslouchá v zahraničí i pan Čermák s rodinou: *My w Pradze często słuchamy polskiej muzyki radiowej nadawanej z Warszawy. Przy tych programach muzycznych spędzamy mile chwile* (ProČechyIII, 167).

3.2.7.3 Sport

Poláci tráví poměrně velkou část svého volného času sportem, který je v Polsku velmi oblíbený. Poláci tvrdí, že *nie tylko śmiech, ale także sport to zdrowie* (ProČechyII, 145). To dokazuje opět rodina pana Domaňského, ve které každý člen fandí jinému sportovnímu odvětví. Paní Domaňska má ráda tenis, protože ho kdysi sama hrála. Jejím velkým vzorem je polská tenistka *Jędrzejewska* (ProČechyII, 145). Pan Domaňski pěstuje kvůli nedostatku času a svému věku pouze turistiku, ale dříve hrál fotbal a basketbal. Syn Andrzej dělá lehkou atletiku a lyžuje. *Bardzo ładnym sportem jest jazda na nartach* (PolproSam, 230). Dcera Małgosia fandí tenisu jako její matka a sama navíc cvičí gymnastiku. *Gimnastykę uprawiają niemal wszyscy – od najmniejszych dzieci szkolnych do ludzi dorosłych* (PolproSam, 230). Nejmladší syn Bolek fandí cyklistice a motoristickým sportům (ProČechyII, 143). Pan Cichocki má rád fotbal, chodí se dívat na závody v gymnastice a někdy na lehkou atletiku (ProPosluchII, 76). S panem Novotným chtějí vyrazit na národní fotbalový tým, který bude hrát proti Bulharsku (ProPosluchII, 77). Pan Cichocki jezdí každé léto na Mazury, kde se věnuje velkému množství vodních sportů: *Najbardziej lubilem sporty wodne, a z nich wioślarstwo i żeglarstwo, przy których człowiek jest na wodzie, w naturalnych warunkach, z dala od miejskiego zgiełku* (ProPosluchII, 76). Také pan Matuszewski jezdí během jara až podzimu na Zalew Zegrzyński: *Mam tam motorówkę, więc płyniemy całymi godzinami. A jak jest ciepła woda, to można się wykąpać* (ProPosluchI, 189). Vodní turistika je provozována hlavně na *Wiśle, Sanie, Bugu i Narwi, na jeziorach mazurskich, kaszubskich i jeziorach Pomorza Zachodniego* (ProČechyIII, 261). Pro pana Cichockého je největším adrenalinem *saneczkarstwo* (ProPosluchII, 77) v Zakopaném.

Pan Domaňski přiznává, že mu zdraví ani čas nedovoluje, aby kromě turistiky aktivně sportoval, ale rád se dívá na utkání či závody v televizi (ProČechyII, 144). Kvůli nedostatku času nemůže ani pan Cichocki sportovat tolik jako během studií na polytechnice (ProPosluchII, 76).

Popularitu turistiky Poláků dokazuje i oddíl věnovaný této aktivitě v konverzační příručce (KonPrír, 62-66). Pan Čermák s panem Domaňským si myslí, že *uprawianie turystyki wzmacnia zdrowie ludzi oraz wpływa na zachowanie ich dobrej kondycji fizycznej i świeżości psychicznej* (ProČechyIII, 259). Pan Domaňski svému příteli vysvětluje, jaké druhy turistiky Poláci nejčastěji provozují: *Najczęściej wyjeżdżamy do domów wczasowych, uprawiamy też turystykę wycieczkową oraz sobotnio-niedzielną. Popularna jest turystyka piesza, kolarska, narciarska, wodna i campingowa, dla bardziej zaawansowanych –*

wysokogórska (ProČechyIII, 261). U Poláků je dále oblíbená turistika spojená s myslivostí, rybolovem, jachtingem, jezdeckým, lyžařstvím a lovem. Poslední aktivita se objevuje ve větším množství učebnic. Za lovem, který má v Polsku dávnou tradici, *jeżdżą Polacy i turyści zagraniczni do Puszczy Białowieskiej, Augustowskiej i Piskiej, jak również w lasy wrocławskie, koszalińskie i zielonogórskie* (ProČechyIII, 261). Oblibu tohoto sportu dokládají i další příklady společně s anekdotou *O myśliwym*:

Dziadziusiu, ty znów się wybierasz na polowanie? (ProPosluchI, 91).

Będziesz miał jeszcze, Michasiu, czas na polowania, jak dorosniesz (ProPosluchI, 93).

Włodek wybrał się na polowanie (UčsePol, 140).

Strýc z Lodže rád vypravoval o starých, lepších časech; o svém mládí, o svých četných zkušenostech (doświadczenie) a zvláště o lovech na divoká zvířata: na silné medvědy, časté vlky a lišky (UčsePol, 160).

O myśliwym

Myśliwy wyrusza na polowanie z trzema psami. Po godzinie wraca.

-Co się stało? – pytają towarzysze. – Przyszedł pan po nowe naboje?

-Nie, po nowe psy (ProPosluchII, 95).

Je nutné zmínit, že socialistická vláda Lidového Polska využívala sport k politickým účelům a demonstraci síly a zdraví Poláků. Důraz byl kladen hlavně na mladé, kteří se účastnili tzv. spartakiád, tedy celopolských sportovních her. Byla provozována hlavně lehká atletika, plavání, lyžování, bruslení, gymnastika, střelba a další sportovní hry. Těchto spartakiád se účastnilo téměř 250 tisíc mladých lidí. Další organizací, v rámci níž mohly polské děti cvičit a soutěžit, byly *harcerskie igrzyska zimowe i letnie*, kterých se v té době účastnilo až milion dětí (JazPol, 216):

Wspaniałe stadiony i boiska oraz doskonały sprzęt sportowy świadczą o tym, że władza ludowa w Polsce troszczy się o zdrowie i tężyznę fizyczną dzieci i młodzieży, a Polska Ludowa staje się krajem mocnych i zdrowych ludzi (JazPol, 216).

V učebnicích se setkáme taktéž s příklady sportů, které nejsou mezi některými Poláky a jejich přáteli příliš populární. Jedním z nich je box: *Uprawiał wszystkie sporty, jednak boks go wcale nie interesował* (PolMluv, 307). Druhým neoblíbeným sportem byl mezi Poláky jinak velmi populární fotbal:

K: *Ja piłki nożnej nie lubię.*

N: *Ja także nie jestem zwolennikiem (PolproSam, 234).*

Organizací turistického ruchu v Polsku i zahraničí se zabývají cestovní instituce jako je *Orbis, Sport-Tourist, Almatour, Gromada* (ProČechyIII, 262).

3.2.7.4 Sledování televize

Kvality polských programů oceňují kromě Poláků i Češi. Pan Veselý svému známému Niewiarowi vypráví, že jeho bratr, který bydlí v Ostravě, často sleduje programy polské televize: *Bardzo jest z tego zadowolony i gorąco mi polecał, abym w czasie pobytu w Polsce nie omieszkał obejrzeć różnych programów i „zasięgnąć języka“ o polskiej telewizji* (ProPosluchII, 126). Polák pan Matuszewski sice rád odpočívá při sledování televize, ale přiznává, že ne vždy dávají zajímavé pořady: *Poza tym lubię posiedzieć parę godzin przed telewizorem – ale przyznam się, że nie zawsze są ciekawe programy, przynajmniej dla mnie* (ProPosluchI, 190).

Pan Niewiara mluví o nejoblíbenějších pořadech, které je možno v polské televizi sledovat. Jsou to *programy teatralne, Teatr Sensacji, tzw. Kobra* (ProPosluchII, 126). Říká, že v poslední době polská televize produkuje vlastní série filmů, které jsou promítány po dílech. Mezi Poláky je nejoblíbenější *Stawka większa niż życie* a *Czterej pancerni i pies* (ProPosluchII, 126). Pes *Szarik*, který vystupuje ve druhé filmové sérii, se stal oblíbencem polských dětí. Ekvivalentem českého Večerníčku jsou postavičky *Jacusz* a *Agatka* (ProPosluchII, 127). Dalším programem pro děti je *Bolek i Lolek*, které sleduje v Praze i pan Čermák s dětmi (ProČechyIII, 166). Pan Niewiara také zmiňuje oblíbenou televizní soutěž *Plebiscyt Archimedes*, v níž diváci hlasují o nejoblíbenějších postavách historie (ProPosluchII, 127). Také sportovní přenosy jsou v Polsku velmi sledované, *choć miłośnicy sportu u nas nieco zazdroszczą swoim południowym sąsiadom, że mogą oni częściej oglądać na swych ekranach programy sportowe* (ProPosluchII, 127). Například pan Domański sleduje v televizi různá utkání a zápasy (ProČechyII, 144).

Učebnice *Polština pro posluchače kursů polštiny II* uvádí, že v Polsku bylo v této době osm televizních studií, která se nacházela ve Varšavě, Lodži, Katovicích, Krakově, Vratislavi, Poznani, Štětíně a Gdaňsku. Podle statistik mělo 80 % obyvatel Polska dostupnost k televiznímu signálu. Každý program měl průměrnou sledovanost od 6 do 10 milionů diváků. V roce 1937 byla na nejvyšší budovu Varšavy instalována vysílací anténa, která

ale nevydržela operace za druhé světové války. V roce 1952 byl vysílán první polský televizní program. Na rok 1970 bylo naplánováno spuštění druhého programu, který by měl být aktivní pět hodin denně (ProPosluchII, 127). Od toho samého roku měli Poláci možnost sledovat barevné televizní vysílání (ProPosluchII, 128). Pro většinu obyvatel Polska barevný televizor nebyl levnou záležitostí, rodiny na něj musely dlouho šetřit: *Máte doma televizor? Ano, máme, ale i když zatím jen černobílý. Barevný je podstatně dražší. Máme v plánu si ho koupit, ale až si na něj našetříme* (ProČechyIII, 174).

Televizní vysílání mají pro Poláky velký význam, *protože umožňují sledovat události doma i ve světě, přispívají k šíření kulturních, politických a odborných znalostí a někdy poskytují dobrou zábavu* (ProČechyIII, 174).

Na filmy se Poláci rádi dívají nejen v televizi, ale i v kinech, kam chodí se svými přáteli. Zmiňovaná jsou kina *Wanda* a *Wolność* v Krakově (CzyCzechów, 187-188) nebo kino *Światowid* ve Varšavě (JazPol, 113).

3.2.7.5 Cestování

Poláci přiznávají, že za velkou výhodu považují různorodé geografické rozložení své země – mají moře, hory, nížiny, jezera i řeky. Polsko se může pyšnit krásnou a relativně neponičenou přírodou, do které lidé mohou jezdit na výlety nebo dovolené: *Otóż Polska należy do tych szczęśliwych krajów, w których przyroda nie uległa dewastacji wskutek postępu cywilizacyjnego w takim stopniu, jak w niektórych innych krajach* (ProČechyIII, 260) a jinde: *V naší zemi máme pro turistiku výborné předpoklady. Hory, řeky, jezera, lesy, historické a kulturní památky přímo volající po turistech. Krásy naší přírody skýtají vskutku nezapomenutelné zážitky* (ProČechyIII, 269).

Poláci zobrazení v učebnicích nejraději volí mezi horami a mořem. Výběr z těchto dvou variant se vyskytuje téměř v každé učebnici:

Albo pojedziemy w góry, albo nad morze (CorazBlíže, 139).

Tetičko, kde strávíte letošní prázdniny, u moře nebo na horách? (JazPol, 240).

Dr. S.: Mam obecnie czterotygodniowy urlop. W Warszawie chcę zabawić kilka dni dla załatwienia różnych sprawunków. Potem chciałbym wyjechać na tydzień nad morze, a potem jeszcze na tydzień do Zakopanego (JazPol, 51).

Chcielibyśmy skorzystać z urlopu i wyjechać nad morze. Bywaliśmy często w górach i robiliśmy dalekie wycieczki (JazPol, 267-268).

Někteří si jako svou cílovou destinaci zvolí hory: *Pojechaliśmy z (kilka, przyjaciele) na wycieczkę w góry (ProPosluchII, 130), Také v zimě jezdíme za sluncem do hor (ProPosluchI, 101), Od dawna marzyliśmy o pobycie w Tatrach (PolMluv, 299)* a jiní zase moře: *Pojedziemy w lecie do Sopotu, aby się kąpać w morzu (JazPol, 291), Gdybyśmy pojechali nad morze, spędzilibyśmy przyjemnie wakacje (JazPol, 90), Lubisz pływać i chciałbyś spędzić wakacje nad morzem (CorazBlżej, 27).* Někteří Poláci vybírají své dovolené v závislosti na ročním období: *Latem nad morze, zimą w góry (CorazBlżej, 169).*

V učebnicích jsou využívány různé druhy dopravních prostředků, ale Poláci nejčastěji a nejraději jezdí vlakem:

Całą noc ze środy na czwartek Jelski jechał pociągami (ProPosluchI, 192).

W pociągu z Krakowa do Katowic jedzie inżynier Kriż. W tym samym przedziale siedzi sierżant Ogonowski (ProPosluchI, 180).

Na peronie czekają na pociąg pociąg pociąg babcia z Marysią (CzyCzechów, 207).

Maria (podaje na stół kolacje): Dajcie już spokój z tymi samochodami. Naprawdę, najchętniej to by człowiek pojechał pociągami (ProPosluchII, 175).

Cesta letadlem není u většiny postav příliš oblíbená, udávají, že jim létání nedělá dobře:

Dziękuję za informację, ale wolę jechać pociągami; w ostatnich czasach loty mi jakoś nie służą (JazPol, 230).

Wím, że do Gdyni bych se snadno dostala letadlem, ale létání mi nesevďčí (JazPol, 240).

Latałem też kilka razy samolotem, ale przyznam się, bez specjalnego zachwytu (ProCzechyII, 212).

Polské ženy jsou ohledně cestování náročnější než jejich muži, kteří si jeden druhému navzájem stěžují, jaké mají problémy ve výběru rodinné dovolené. Žena pana Kowalského svému manželovi dokonce závidí, že může cestovat po Evropě v rámci služebních cest:

Vyskočil: Tak, ale chciałoby się pojechać gdzieś za granicę. Mnie interesują wszystkie kraje od nas na północ, żona uznaje tylko kraje na południu.

Kowalski: Mam ten samy kłopot. Podróże dużo kosztują, ale żona tego nie uznaje. Mówi, że Karkonosze, Śląsk, Tatry i Pojezierze Mazurskie zna już na wylot, że teraz czas na dłuższe wycieczki. No i zazdrości, że ja objechałem służbowo już pół Europy (ProPosluchI, 170).

V učebnicích je zmiňována polská cestovní kancelář *Orbis*, jejíž služby Poláci hojně využívají. Během turistické sezony stojí před cestovní kanceláří *ogonki klientów* (ProPosluchI, 169). *Orbis* zprostředkovává letecké spojení nejčastěji do Evropy, Severní i Jižní Ameriky a Afriky. Pánové Vyskočil a Kowalski se zamýšlejí nad tím, jak lehké je cestovat do všech koutů světa v případě, že má člověk dostatek peněz:

Vyskočil: Jak widzę, można tu dostać bilety prawie do wszystkich krajów świata. Wystarczy tylko mieć pieniądze.

Kowalski: Tak łatwe to znów nie jest, potrzebny jest paszport, wiza, no i czas (ProPosluchI, 169).

Někteří Poláci si právě kvůli penězům nemohou dovolit vyjet do zahraničí: *Nasza sytuacja materialna nie była taką, abyśmy mogli sobie pozwolić na wyjazd za granicę (PolMluv, 310).*

V cizině Poláci navštěvují nejčastěji okolní země, jako je Československo, NDR, Rumunsko, Bulharsko, SSSR nebo Jugoslávie. Ale zmíněny jsou také země západní Evropy, jako je například Francie, Británie, Západní Německo, Rakousko, Itálie, dokonce Kanada a USA (ProPosluchI, 169): *Kiedy wrócił pan ze Stanów? (CorazBlízej, 86).* Pan Domański byl se svou ženou v Maďarsku, Bulharsku a Jugoslávii, služebně navštívil Dánsko a Švédsko (ProČechyII, 188).

I Polsko je zajímavou destinací, do které jezdí množství cizinců: *Četné zástupy turistů přijíždějí do Polska (CzyCzechów, 36)* nebo *Corocznie przybywa tu ogromna ilość turystów (ProČechyI, 114).* V učebnici *Coraz bliżej Polski* se dočteme, že do Polska přijelo v roce 1994 74 milionů cizinců, což je čtyřikrát více než v roce 1990. Turisté zde strávili v průměru 1-2 dny a utratili průměrně okolo 40 dolarů. Studie dokládá, že cizinci do Polska jezdí především na nákupy (CorazBlízej, 193). Pan Kowalski uvádí, že hodně turistů je ze západní Evropy a dále hlavně ze Švédska, Dánska a Norska (ProPosluchI, 170).

3.2.8 Tradice a zvyky

Během roku slaví Poláci hned několik církevních svátků (např. Vánoce, Velikonoce, Slavnost Všech svatých, sv. Mikuláš): *Rytm roku w Polsce odmierzają katolickie święta kościelne* (CorazBlízej, 210). Je zajímavé, že v drtivé většině učebnic nebyly tyto svátky vůbec zmiňovány. Je možné, že důvodem pro zamlčení těchto původem křesťanských svátků, byl socialismus, v období něhož byly některé jazykové příručky vydávány. Důkazem může být např. *Konverzačná príručka poľštiny*, ve které se čtenář může seznámit s různými druhy gratulací, ale pouze k určitým příležitostem: *Składam wam serdeczne życzenia imieninowe (noworoczne, z okazji imienin, urodzin, Nowego Roku)* (KonPrír, 31). „Zapomenutým“ svátkům se věnuje učebnice *Coraz bliżej Polski*. V jazykových příručkách nalezneme i příklady několika rodinných slavností (např. narozeniny, jmeniny, křty, sňatky, ale i pohřby).

Podrobněji se diplomová práce bude věnovat dvěma církevním svátkům (Vánoce, Velikonoce), dále tajemnému svátku plného věštění Andrzejkám a dvěma rodinným svátkům (jmeniny a svatba).

3.2.8.1 Vánoce

Vánoční tradice popisuje ve svém článku *Pisane nocą* M. Żuławski (CorazBlízej, 197-199). Vánoce jsou jedním z církevních svátků slavených Poláky a oblíbených hlavně u polských dětí, které se ze všeho nejvíc těší na nadílku. Během vánočních svátků Poláci vzpomínají na ty, kteří s nimi už nemohou být. Těm je podle polského zvyku věnováno jedno volné a připravené místo¹⁰⁶ u večerní slavnostní tabule. Poláci mají podobné zvyky jako Češi: zdobí stromeček, pečou vánoční cukroví, zpívají koledy, chodí na půlnoční mši a jedním z hlavních jídel na štědrovečerním stole je kapr. Zmíněna je i obvyklá situace, při níž se jeden ze členů rodiny začne dusit rybí kostí (CorazBlízej, 198). Oproti českým tradicím se Poláci před štědrovečerní večeří dělí velkou oplatkou připomínající hostii a přejí si navzájem něco hezkého do nového roku. Část oplatky dávají Poláci na Štědrý den koním a kravám. Dalším polským zvykem je dávat pod ubrus na stůl trochu sena, které má symbolizovat prostředí jeslíček, v nichž se narodil Ježíšek. Mezi tradiční polská vánoční jídla patří *barszcz z uszkami*, *pierogi z ziemniakami*, *strudel*, *małopolska kutia z orzechów*, *maku*, *parzonej pszenicy i miodu* (CorazBlízej, 198). Vánoční

---

¹⁰⁶ Volné místo u štědrovečerní tabule slouží buď těm, kteří již zemřeli, nebo pocestným, kteří by zaklepali na dveře polské rodiny.

zvyky se dědí z generace na generaci: *Płynęły lata i święta podobne były jedne do drugich, ciepłe, dobre, serdeczne, moja żona śpiewała ulubioną moją kolędę „Słyszałem dzisiaj...“, był barszcz z uszkami, pierogi i kutią, zachowaliśmy tradycję ojców, bo trzeba zachować tradycję, jeśli tylko jest dobra i służy człowiekowi* (CorazBlízej, 199).

3.2.8.2 Velikonoce

Velikonoce jsou nejvýznamnější křesťanské svátky spojené s kostelními obřady, ale i lidovými tradicemi. Poláci, kteří nepatří mezi hluboce věřící, považují tento svátek podobně jako Vánoce spíše za rodinný než za církevní.

Článek *Wokół baranka* se zmiňuje o zvycích, které Poláci dodržují nebo dodržovali během Velkého týdne (CorazBlízej, 218). Na Velký čtvrtek bylo tradicí, že králové, biskupové či jiní vysoce postavení lidé vybrali dvanáct nuzných starců, kterým umyli nohy a dovolili jim, aby s nimi povečeřeli. Na Velký pátek se chodilo k hrobům předků. Krakovská tradice uváděla, že by člověk měl v tento den navštívit sedm hrobů. Na Velkou sobotu se pekly a vařily sváteční pokrmy (např. velikonoční beránek), které musel posvětit kněz. V tento den se barvily kraslice. Neděle byla nejdůležitějším dnem týdne, kdy Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Na Velikonoční pondělí připadají další zvyky jako je např. *śmigus-dyngus* čili tradice polévání vodou. V Polsku jsou na rozdíl od českého zvyku polévány hlavně dívky a ženy (CorazBlízej, 218-219).

3.2.8.3 Andrzejki

Andrzejki se slaví 29. listopadu, večer před svátkem sv. Ondřeje. Jedná se o večer plný věštění budoucnosti. Poláci znají mnoho tradic a zvyků, pomocí kterých může mladá dívka zjistit jméno budoucího manžela či zda a kdy se vdá. Nejznámějším zvykem je lití vosku nebo olova. Další tradice hovořila o tom, že aby dívka uviděla ve snu svého nastávajícího, nesměla celý den nic pít a na večer musela sníst slané sledě. Součástí věštění byla i domácí zvířata jako například kočky. Dívka si mohla vyvěstit jméno budoucího manžela pomocí kartiček, které si dala pod polštář, a jméno, jež ráno vytáhla, mělo patřit jejímu milému. To se dalo zjistit i jinými způsoby, dívka mohla například poslepu listovat kalendářem nebo vyjít před dům a zeptat se cizího člověka, jak se jmenuje, stejně se pak bude podle věštby nazývat i její budoucí muž.

Tento svátek je oblíbený hlavně u mladých dívek, které jsou zvědavé na svou budoucnost.

3.2.8.4 Jmeniny

Nejčastěji zmiňovaným rodinným svátkem slaveným Poláky jsou jmeniny: *Składam wam serdeczne życzenia imieninowe* (KonPrír, 31). Ženy jsou obdarovávány kyticí: *Za pół roku bude míti jmeniny matka. Dám jí (jej) kytici krásných květů* (UčsePol, 32). Děti dostávají hračky a něco sladkého: malá Halina dostala k svátku čokoládu a panenku (PolproSam, 38). Na rozdíl od jmenin neměly narozeniny v učebnicích zdaleka takový prostor, a proto jim nebude věnována speciální kapitola.

3.2.8.5 Svatba

Polskou tradiční svatbu z období po druhé světové válce vykresluje úryvek z díla *Na wsi wesele* M. Dąbrowské. Polské svatby jsou vždy plné dobrého tradičního jídla, zde je zmiňováno *mięso na kotlety, nogi wieprzowe i wołowe* (ProČechyII, 82), *pączki* (ProČechyII, 83), *słodkie ciasto* (ProČechyII, 84), *kiszka* (ProČechyII, 84) a pití: tradiční *herbata* (ProČechyII, 84) a *wódka z sokiem* (ProČechyII, 85). Svatba je pro rodinu velká událost, všichni se snaží a pomáhají, dívky a ženy se starají o zajištění jídla a o hosty. Svatbě předcházejí dlouhé přípravy, které trvají několik dní. Rodina nevěsty a ženicha se snaží, aby bylo doma naklizeno a vše opraveno: *Dziury się do jutra załata, przez noc się podłogę podstempluje* (ProČechyII, 83-84). Na svatbu jsou pozváni lidé ze všech koutů Polska: *Pierwszy przybyli z najdalszej strony, bo aż z Wrocławia...* (ProČechyII, 82). Polské svatby jsou plné tance a zábavy: *Gdzie tu się będzie tańczyć?* (ProČechyII, 83).

Druhým literárním textem, který hovoří o polské svatbě, tentokrát z konce 19. století, je *Ziemia Obiecana* W. S. Reymonta. Úryvek je důležitý především proto, že zmiňuje polskou svatební tradici tzv. *oczepiny*, což je zvyk, kdy nevěsta symbolicky přejde ze stavu svobodné do stavu vdané a přijme své budoucí povinnosti manželky a hospodyně. O půlnoci nevěsta dostane čepec, který je speciálně vytvořen pro tuto příležitost (ProČechyII, 197).

Polská svatba se objevuje i v učebnici *Polština pro posluchače kursů polštiny II*. Čech pan Kalina je pozván do Krakova na svatbu svého bratrance Zygmunta. Během rozhovoru

se svého druhého bratrance vyptává na svatební hosty. Jelikož přijel až z Prahy, na celé hostině zná jen ženicha a nově se seznámil s jeho bratrem (ProPosluchII, 15-16).

3.2.9 Polská města

Podle statistik v učebnici *Coraz bliżej Polski* žije v polských městech přibližně 62 % lidí, ostatní bydlí na venkově (CorazBliżej, 184).

Drtivá většina učebnic situuje příběhy svých postav do hlavního města Varšavy. Výjimkou je např. učebnice *Czy Czechów jest trzech?*, jež zasazuje své hrdiny do ulic Krakova, který je druhým nejčastěji zmiňovaným městem Polska, avšak stejně jako Varšava je zobrazen ve všech vybraných učebnicích. Na třetím místě se objevuje Trojměstí, tedy Gdaňsk, Gdyně a Sopoty. Následují ostatní velká polská města jako např. Vratislav, Poznaň, Lublin nebo Lodž.

3.2.9.1 Varšava

Varšavě, která se stala hlavním městem Polska v roce 1596 (ProPosluchII, 146), je věnována naprostá většina pozornosti. Bydlí v ní některé hlavní postavy jazykových příruček, za kterými jezdí na návštěvu jejich blízcí či přátelé. V učebnicích jsou zmiňovány nesčetné historické, ale i moderní památky hlavního města. Všechny zde nebudou vyjmenovány, ale budou zmíněny pouze ty nejdůležitější. Historicky nejatraktivnějšími místy ve Varšavě je *Zamek Królewski: Musicie pójść do Zamku Królewskiego, jeśli będziecie w Warszawie* (CorazBliżej, 113), *Łazienki* (CorazBliżej, 93), *Stare Miasto*:

Stare Miasto jest tak wspaniale odbudowane, że nikt ze zwiedzających nie chce w to uwierzyć, że jeszcze przed kilku laty były zgliszcza i ruiny tam, gdzie dziś stoją stylowe, zabytkowe kamienice z 17. i 18. stulecia z pięknymi fasadami i oryginalnymi portalami, wiernie zachowane w swym kształcie architektonicznym. Najpiękniejsze z nich okalają Rynek (JazPol, 285).

Nejčastěji zmiňovanou ulicí je beze sporu *ul. Marszałkowska*, na které se nachází např. *Pałac Kultury i Nauki* nebo *Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa* čili v padesátých letech vybudovaná obytná čtvrť, *gdzie skupia się życie społeczne i kulturalne naszego miasta. Jest to równocześnie centrum handlowe, a wszystkie lokale sklepowe są urządzone*

na wielkomięjską skalę (JazPol, 285). Ul. Marszałkowska je turisty považována za velmi imponantní:

Domański: Widzę, że Marszałkowska się panu spodobała. Jest to rzeczywiście jedna z najbardziej imponujących ulic w Warszawie (ProČechyI, 109).

Varšava popisovaná v učebnicích působí velmi moderním a pulzujícím dojmem, na ulicích panuje *wielki ruch uliczny* (ProČechyI, 109):

Warszawa jest nowoczesnym miastem bardzo ciekawym dla obcokrajowców (PolproSam, 127).

W ciągu tego czasu martwe ruiny przekształciły się w tętniące życiem miasto – stolicę Polski Ludowej (KonPrír, 18).

Warszawa – stolica Polski Ludowej – miasto dziś już milionowe, żyje pełnym życiem i jest dumą każdego Polaka. Jest dla Polaków tym, czym dla nas Czechów nasza złota Praga (ProPosluchI, 156).

Varšavské ulice jsou široké. Je na nich mnoho aut (ProPosluchI, 34).

Čermák: Widzę, że na jezdni warszawskiej bez przerwy panuje wielki ruch uliczny. Pełno taksówek, samochodów ciężarowych i autobusów. A przechodniów to bodaj więcej niż u nas. Czy to wszystko mieszkańcy Warszawy?

Domański: Wie pan, Warszawa była zawsze miastem pełnym pulsującego życia, po wojnie zaś życie to specjalnie przybrało na sile (ProČechyI, 109).

Varšava je představována jako město kultury, vzdělání a volného času. Může se pyšnit univerzitou: *Uniwersytet Warszawski* (JazPol, 292), muzei: *Muzeum Narodowe* (JazPol, 293), *Muzeum Historyczne*, *Muzeum Mickiewicza* (KonPrír, 110), *Muzeum Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych* (ProČechyIII, 59), divadly: *Teatr na Wyspie* (JazPol, 292), filharmonii: *Filharmonia Narodowa* (JazPol, 293), knihovnou: *Biblioteka Warszawska* (ProČechyI, 211).

Polské hlavní město je symbolem boje Poláků za svou svobodu během druhé světové války. Jak již bylo zmiňováno v předešlých kapitolách, Varšava byla přibližně ze dvou třetin srovnána nacisty se zemí a Poláci jsou nesmírně hrdí na to, že ji během poměrně krátké doby stihli opravit a vybudovat znovu:

Za druhé světové války Varšava byla symbolem boje polského národa za svobodu (ProPosluchII, 146).

Miasto, które nie uległo siłom najeźdźcy, tylko pragnieniu, głodowi, ciemnościom. Które walczyło po rycersku, do samego końca i nie zostało zdobyte w żadnym ze szturmów. (ProČechyIII, 43).

Odbudowa Warszawy stała się troską i punktem honoru całego narodu polskiego. Plany odbudowy stolicy uwzględniły wielki i cenny dorobek wieków, zawarty w zniszczonych zabytkach tego miasta (KonPrír, 18).

Prace przy odbudowie, dobre możliwości zarobku, napływ fachowców i nowych mieszkańców z prowincji, dawne tradycje historyczne i kulturalne – to wszystko sprawia, że Warszawa rośnie, potężnieje, no i każdemu się podoba (ProČechyI, 109).

Kończę już ten i tak zbyt długi list, życząc Drogiemu Panu jak najprzyjemniejszego pobytu w naszej pięknej stolicy, której odbudowa, jak Pan zresztą sam stwierdzi, jest wspaniałym przykładem ofiarnej pracy całego narodu (JazPol, 293).

„Zmrtvýchvstání“ Varšavy budí obdiv u cizinců, kteří se na vlastní oči přesvědčili, jak město vypadá po této obnově. Někteří obyvatelé Varšavy i turisté v učebnicích hodnotí tuto metropoli jako jednu z nejkrásnějších, jiní zase před jeho krásami upřednostňují lásku, kterou k tomuto městu chovají:

Im więcej poznaję Warszawę, tym bardziej mi się podoba. Kto na własne oczy nie oglądał, nie uwierzy może, że to bohaterskie miasto w ciągu zaledwie kilkunastu lat całkowicie dźwignęło się z ruin. To już nie marzenie, ale jak najbardziej prawdziwa rzeczywistość (ProČechyI, 211).

Dnes je jedním z nejkrásnějších měst v Evropě (ProPosluchII, 146).

W tym domu, gdzie mieszkam, urodziłem się po raz drugi dla siebie i dla tego miasta, które kocham najserdeczniej, choć znam wiele innych miast piękniejszych (JazPol, 287).

Warszawę w opinii naszego całego kraju otacza jakaś aureola pomysłności, oświaty i miłosierdzia (JazPol, 202).

Turisté, kteří se chystají na dovolenou nebo na návštěvu do Polska poprvé, touží nejdříve navštívit hlavní město, které si podle nich zaslouží nejvíce pozornosti. Potom, co turisté stráví několika dní v této metropoli a seznámí se s hlavními památkami, pokračují do jiných polských měst:

(...) pociągala go zwłaszcza Warszawa. Może dlatego, że czytał i słyszał tyle o jej bohaterskiej obronie w czasie ostatniej wojny, o ofiarnej, nadludzkiej niemal pracy nad odbudową, o uroku jej parków, zabytków i miejsc historycznych, o pięknie jej starej i nowej architektury. Miał w niej ponadto kilku szczerych przyjaciół, którzy mu byli tak bliscy jak bracie (ProČechyI, 108).

Nareszcie pewnego dnia spełniło się jego życzenie: przybył do Warszawy (ProČechyI, 108).

Nadal sądzę, że bratnia, kochana Warszawa zasługuje jak najbardziej na to, by właśnie od niej rozpocząć zwiedzanie miast polskich (ProČechyI, 108).

Varšava je zobrazována v mnoha doplňujících literárních textech. Jedním z nich je báseň K. I. Gałczyńského, jež je oslavou hlavního města. Pro představu uvedme závěrečnou strofu:

Myśli nasze wciąż o niej.

Serca nasze wciąż do niej.

Wszystko dla niej. Dla ciebie

Warszawo! (ProČechyI, 23).

3.2.9.2 Krakov

Krakov jako druhé město Polska stojí ve stínu Varšavy. V souvislosti s tímto bývalým hlavním městem je nejčastěji zmiňován jeho starý původ a dlouhá historie:

Kraków to stare miasto (CzyCzechów, 53).

Kraków jest jednym z najstarszych miast polskich (ProČechyI, 114).

Kraków, dawna stolica Polski, ma bogatą przeszłość historyczną (PolMluv, 300).

Państwo Dobrowolscy postanowili zatrzymać się w drodze do Zakopanego jeden dzień w Krakowie, chcąc pokazać dzieciom najstarsze siedlisko kultury polskiej, skarbnicę przeszłości i pamiątek narodu (JazPol, 265).

S Krakovem jsou spojovány historické památky: *V Krakově je hodně pamětihodností (PolproSam, 132)*, jako je například Wawel nebo nejstarší polská univerzita založená v roce 1364:

V Krakově chci jít na Wawel a Petr do Muzea Jagellonské univerzity (CzyCzechów, 117).

Wawel to piękny zamek (CzyCzechów, 53).

W Krakowie znajduje się najstarszy polski uniwersytet (ProČechyI, 114).

Dalšími zmiňovanými památkami Krakova jsou například: *Rynek Główny* (JazPol, 266), *Sukiennice, kościół św. Wojciecha, kościół Mariacki* (JazPol, 23), *Biblioteka Jagiellońska* (PolproSam, 125), *Collegium Maius, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego* (CzyCzechów, 80) a nedaleký solný důl *Wieliczka* (PolproSam, 126).

Krakov je hodnocen jako velmi pěkné a historicky cenné město:

Kraków jest dla Polaków tym, czym Rzym dla świata (PolMluv, 310).

Myślę, że dla Janusza i Tadzia będą wrażenia z pobytu w Krakowie najpiękniejszymi wspomnieniami z podróży (JazPol, 275).

V souvislosti s průmyslovým zaměřením města: *Krakov je průmyslové město* (PolproSam, 132) je uváděna po válce vybudovaná část města *Nowa Huta* (CorazBlíže, 249), jejíž fotografie je vyobrazená v jazykové příručce *Polština pro samouky*. V učebnici *Czy Czechów jest trzech?* nalezneme kromě popisu historických památek Krakova i plánků města (CzyCzechów, 86).

3.2.9.3 Další vybraná polská města

V této kapitole budou zmíněna další polská města vyskytující se ve vybraných učebnicích. Z přímořských měst byl zmíněn *Gdańsk, Gdynia* a *Sopot* tvořící tzv. *Trójmiasto*. Nejpopulárnější z nich je *Gdańsk*, který je kromě historického města také přístavem: *Gdańsk to duży port* (CzyCzechów, 53). Město bylo po válce obnoveno v původním stylu (PolproSam, 211). V *Gdyni* je také velký obchodní, cestovní i rybářský přístav (PolproSam, 211), ze kterého je možné jet lodí na poloostrov *Hel*: *Chcę jechać statkiem z Gdyni na półwysep Hel* (KonPrír, 81). *Sopoty* jsou populární svými plážemi a turistikou: *Na drodze z Gdyni do Gdańska leży Sopot, znane kąpielisko morskie i ośrodek turystyczny. Sopot ma piękną plażę, dużo parków i lasów* (PolproSam, 211). Zmiňovaný je taktéž velmi známý *Grand Hotel* v *Sopotech* (JazPol, 229).

Dalším přímořským městem uvedeným v učebnicích je *Kołobrzeg*, který proslul množstvím ozdravoven, kde se léčí lidé s astmatem či jinými nemocemi dýchací soustavy. Je známý i z toho důvodu, že ze všech polských přímořských měst je v něm největší počet slunečných dní v roce a vzduch obsahuje nejvíce jódu (ProPosluchI, 88).

Poláci jsou velmi pyšní na to, že mají moře: *Dumni jesteśmy z tego, że nasza ojczyzna stała się krajem morskim* (JazPol, 44) a dále: *Kochamy nasz Bałtyk!* (JazPol, 44). Poláci tvrdí, že od konce druhé světové války mají nebývalé úspěchy spojené právě s Baltem: *Osiągnięcia Polski na morzu i wybrzeżu nigdy nie były tak wielkie, jak w tym stosunkowo krótkim okresie, który minął od zakończenia drugiej wojny światowej* (KonPrír, 20). Moře se naplno začlenilo do polské národní ekonomiky, dokonce se stalo i její nepostradatelnou součástí (KonPrír, 20).

Nejznámějším horským střediskem, které učebnice zmiňují, je *Zakopane*, které *staje się zimą niemal drugą stolicą Polski* (ProPosluchII, 77). Lidé na toto místo s velkou oblibou jezdí v zimě hlavně kvůli sportům: *Pojechała do Zakopanego na kurs narciarski* (JazPol, 29). Okolí tohoto zimního střediska je Poláky velmi oblíbené: *Tatry i Podhale to jedna z najpiękniejszych części naszego kraju* (JazPol, 44).

V učebnicích bylo zmiňováno samozřejmě i velké množství dalších polských měst, jako je např. *Szczecin, Łódź, Wrocław, Poznań, Lublin* a mnohá další, ale v příručkách jim nebyl věnován takový prostor jako výše uvedeným městům, proto se jim nebudeme v této diplomové práci dále podrobněji věnovat.

3.2.10 Polská lidová republika a dobová specifika

Polská lidová republika byl oficiální název Polska v letech 1952-1989. Stát se řídil novou ústavou z 22. 8. 1952 (ProČechyI, 25) a Polsko se vyvíjelo po vzoru socialistické ideologie: *Obě naše země mají stejný program: u vás i u nás budujeme socialismus* (ProČechyII, 193). V tomto období vznikala většina analyzovaných učebnic, což se na nich částečně podepsalo: *Polska Rzeczpospolita Ludowa jest socjalistycznym państwem środkowo-europejskim* (ProČechyI, 24).

Socialistické Polsko je zobrazováno velmi idylicky. Vymezuje se vůči předválečnému stavu země a vůči kapitalismu. V učebnicích pozorujeme pokusy vytvořit o socialismu co nejlepší obraz:

Socjalizm jest dziś rzeczywistością historyczną wielkiej części ludzkości (ProČechyII, 102).

W porównaniu ze stanem przedwojennym zdobycze socjalne Polski są olbrzymie, tak zresztą, jak i w Czechosłowacji. Zawdzięczamy je wszyscy ustrojowi socjalistycznemu (ProČechyIII, 130).

W niektórych państwach kapitalistycznych mają prawo głosowania (hlasovací právo) tylko mężczyźni (JazPol, 111).

Socjalistyczny ustrój naszego kraju otwiera tyle możliwości, że my starsi zazdrościmy naszym dzieciom (ProČechyIII, 20).

Jednym z głównych celów budownictwa socjalizmu jest sprawiedliwość społeczna i dobro ogółu (ProČechyIII, 38).

W socjalistycznym państwie nie ma wykorzystywania człowieka przez człowieka (ProPosluchI, 101).

Wszyscy komuniści walczą o pokój (PolproSam, 193).

Jednym z hlavních bodů Polské lidové republiky bylo budování a obnova země po druhé světové válce. Stavba nových sídlišť, budov, silnic a přístavů byla hlavním tématem socialistické propagandy:

W ciągu osiemnastu miesięcy wybudowano dwie wielkie stocznie (stocznia – loděnice) w Zatoce Gdańskiej (JazPol, 166).

Gdyby Polska nie była tak zniszczona, gdyby nie musiała usuwać wojennych zgliszcz i w szybkim tempie odbudowywać kraju, już dzisiaj osiągnęlibyśmy wysoki poziom dobrobytu (ProČechyIII, 241).

Jestem zdumiony szybkim tempem, w jakim odbudowuje się w Polsce Ludowe zniszczone zabytki i kamienice (PolproSam, 126).

V souvislosti s tímto faktem není udivující, že jedním z nejčastěji zmiňovaných typů zaměstnání je dělník: *Tak, jest to wynik pracy naszych fachowców i robotników (PolproSam, 127).* V učebnici nalezneme i zmínku o oblíbeném socialistickém Svátku práce:

První máj je svátek pracujících celého světa (ProČechyIII, 113).

Na prvomájovou manifestaci přišlo mnoho lidí (ProČechyIII, 150).

Socialismus byl nejen v Polsku fascinován rozvojem průmyslu, o jehož úspěších se lze v učebnicích velmi často dočíst. To se například projevilo i v chování pana Domaňského, který chce vzít hned na začátku návštěvy svého hosta do průmyslových oblastí Varšavy a ukázat mu *warszawską dzielnicę fabryczną, na przykład zakłady przemysłowe na Woli, Pradze czy Żeraniu oraz przynajmniej przelotnie osiedla mieszkaniowe na Żoliborzu czy Mokotowie* (ProČechyI, 110). Pan Čermák obdivuje rozmach polského průmyslu: *Kiedy człowiek czyta lub na własne oczy widzi, jak z ruin wojennych dźwignął się wasz przemysł i cały kraj, trudno uwierzyć, że to wszystko prawda* (ProČechyIII, 228). Zároveň je zdůrazňována spolupráce v oblastech zemědělství a průmyslu mezi zeměmi tzv. východního bloku, nejčastěji mezi Polskem a Československem:

Obie strony zainteresowane są w tym, aby wzajemnie pokrywać i uzupełniać swoje potrzeby bez konieczności poszukiwania ich u dostawców z krajów kapitalistycznych (ProPosluchII, 91).

Polská lidová republika zobrazovaná v učebnicích také věnuje velkou pozornost kultuře a vzdělání:

Państwo Ludowe poświęciło wiele uwagi naszemu muzealnictwu, nie szczędząc na to środków (ProČechyIII, 60).

Socialistický řád v naší zemi umožňuje všem získat vzdělání všech stupňů (ProČechyIII, 39).

Pomimo dużych kłopotów, z jakimi wstępowaliśmy w okres niepodległości państwowej, i burżuazyjnego piętna na naszej oświacie i szkolnictwie był to duży krok naprzód w porównaniu z okresem poprzednim (ProČechyIII, 21).

Učebnice informuje o úspěších socialistické vlády v oblasti reforem či plnění jejich plánů:

Domański: Mówiąc o zmianach rozumiem przez nie osiągnięcia. Jest ich dużo. Najważniejsze z nich to wprowadzenie bezpłatnej ochrony zdrowia, bezpłatnego nauczania, o którym już mówiliśmy, stworzenie jednolitego systemu ubezpieczeń społecznych pracowników, rozszerzenie uprawnień urlopowych, poprawy warunków pracy itd. (ProČechyIII, 130).

Náš závod již delší dobu nejen plní, ale i překračuje výrobní plán (ProČechyII, 219).

V sociální oblasti jsme dosáhli velkých vymožeností. Za tyto vymoženosti vděčíme socialistickému zřízení (ProČechyIII, 151).

Prémie byly spravedlivě rozděleny mezi dělníky, kteří se zasloužili o splnění ročního plánu (ProČechyIII, 212).

Naše továrna plní pravidelně svůj plán (ProPosluchII, 66).

Často se lze setkat s osloveními a pozdravy spojené s lidovým Polskem a socialismem: *Cześć pracy* (KonPrír, 24) nebo oslovení: *Towarzyszu, towarzyszko* (KonPrír, 24), *Szanowna towarzyszko* (KonPrír, 25), *Towarzyszu tłumaczu* (KonPrír, 25) a dále:

Seznamte mne prosím s tím soudruhem (ProČechyI, 90).

Ti tři soudruzi, kteří bydlí v prvním poschodí, odjeli na dovolenou (JazPol, 187).

Požádejte o to tu soudružku (ProČechyII, 219).

S tímto soudruhem se dobře známe (ProČechyII, 219).

S těmito soudruhy jsme byli spolu na brigádě (ProČechyII, 219).

V plnění úkolu pomáhali naší pracovní skupině tři soudruzi (ProČechyIII, 66).

Socialistická ideologie ovlivňuje většinu analyzovaných učebnic, v některých se nachází v pozadí (př. ProPosluchI), jinde prostupuje většinou promluv hlavních postav (př. ProČechyIII).

3.2.11 Historie a náboženství

Polská historie k Polákům neodmyslitelně patří, proto je zahrnována i do jazykových příruček. Vybrána byla dvě období, kterým byla v této práci věnována větší pozornost. V učebnicích se nejčastěji vyskytovaly nejstarší dějiny Poláků přibližně od 10. do 18. století a poté období druhé světové války a nacistické okupace. V rámci událostí druhého zmiňovaného období bude řeč i o polském fenoménu tzv. tajných škol.

Za tyto kapitoly bude zařazen oddíl s názvem *Náboženství*, který se bude věnovat zobrazení víry v polských učebnicích.

3.2.11.1 Nejstarší dějiny

Historické události nejstarší doby, které jsou v učebnicích zobrazovány, se od sebe zásadně neliší. Počátek Polska je podle mnohých písemných pramenů datován do druhé poloviny 10. století. Prvním zmiňovaným panovníkem byl Měško I., kterého s Čechy spojovala jeho žena - česká kněžna Doubravka. Jejich syn Boleslav Chrabrý se stal prvním polským králem. Ve 12. až 14. století bylo Polsko rozděleno na menší celky, zemi sjednotil až Vladislav Lokýtek. Jeho syn a významný panovník Kazimír Veliký byl posledním z rodu Piastovců. Další rod na polském trůnu se nazýval Jagellonci (ProPosluchII, 51). S jejich působením je zmiňované založení první polské univerzity v Krakově (ProPosluchII, 107). Často je uváděna vítězná bitva nad křižáky u Grunwaldu: *Ważny jest dla każdego Polaka r. 1410, ponieważ jest to rok zwycięstwa pod Grunwaldem* (JazPol, 180). Období 16. století je Poláci vnímáno jako zlatý věk (ProPosluchII, 51).

Zvláštní prostor je věnován postavě T. Kościuszka, symbolu hrdinství a boje za vlast Poláků: (...) *za przykładem Kościuszki walczyć o niepodległość Polski aż do śmierci, a nawet po śmierci* (ProPosluchI, 12). Úryvek od M. Dąbrowské hovoří o výstavbě pomníku pro generála Kościuszka: *Są wielcy ludzie, co mają pomniki z żelaza. Inni mają z kamienia, ze spiżu, z marmuru. Dla Kościuszki nie wystarczał nam jeden metal lub kamień. On ma pomnik ze wszystkiej ziemi polskiej. Jest w nim i żelazo, i kamień, i spiż, z resztek armatnich kul, i marmur, i gleba, która karmi naród, są piaski, gliny i czarnoziemy. A nade wszystko jest krew i są kości żołnierzy poległych za Niepodległość Polski* (ProPosluchI, 13).

Těmto nejstarším dějinám je věnováno oproti nedávné historii druhé světové války daleko méně prostoru.

3.2.11.2 Nacistická okupace a Varšavské povstání

Nejvíce zmiňovaným obdobím z historie Polska je beze sporu nacistická okupace mezi lety 1939 až 1945. Poláci v učebnicích události druhé světové války hodnotí jako nejhorší etapu jejich historie.

Toto období je nazýváno *terror hitlerowski* (ProČechyI, 147). Byly zavírány školy a Poláci byli odváženi do koncentračních táborů, kde mnoho z nich zemřelo: *Warunki życia w obozie były tak okropne, że więźniowie gromadnie umierali z wyczerpania i głodu*

(PolMluv, 310). Během první i druhé světové války od sebe bylo mnoho polských rodin rozděleno a lidé museli opustit rodná města nebo dokonce zemi:

Stare kobiety, dziewczęta i dzieci wlokły się z tłumokami na plecach ulicami zbombardowanego miasta (PolMluv, 294).

Dzieci nie wiedzą zwykle, co to znaczy tęsknić za krajem rodzinnym, może dopiero podczas wielkiej wojny niektóre z nich poznały, jak smutno żyć z dala od swoich, od ludzi i od ziemi ojczystej (UčsePol, 81).

Ponieważ Polska przeszło sto lat była w niewoli, więc wygnańcami stawali się nieraz najlepsi jej synowie (UčsePol, 81).

Jednoznačně nejhorší událostí druhé světové války a německé okupace bylo poražení Varšavského povstání: *Tak, hitlerowcy usiłowali zniszczyć również tę dziedzinę naszej kultury narodowej (ProČechyIII, 60).*

Jedním ze symbolů, který podporoval vojáky v boji a v tom, aby vytrvali, byla polská hymna: *Pelen zawadiackiej fantazji, kipiący werwą Mazurek Dąbrowskiego zagłuszył świst bomb, przypominał nagle, że jest, że trwa, bił sam w tarabany i krzyczał o walce z przemocą, o zwyciężaniu wroga, o marszu, nieustannym marszu. Do Polski (ProČechyIII, 40) nebo: Nagle nieoczekiwanie dla wszystkich z ocalałego aparatu radiowego buchnął triumfalną fanfarą hymn narodowy (ProČechyIII, 40).*

I přesto, že Polsko bylo po válce velmi zničeno, Poláci z této války vyšli vítězně. Je oceňováno jejich hrdinství, odvaha, statečnost v obraně vlastní země a hlavního města (ProČechyIII, 41). *Potem za Niemca, wiadomo, ciężko, za wszystko śmierć. Za to, że żyjesz – śmierć. I tak nas wciąż zabijali – powiada ta kobiecina – zabijali, ale nie zabili, nie daliśmy się (ProČechyI, 192).* Více bylo zmíněno v kapitole 3.2.2.1 *Pozitivní vlastnosti* v části nazvané *Patriotismus a hrdinství*.

O čem již taktéž byla řeč, je fakt, že po válce byli Poláci postaveni před velký úkol, kdy museli svou zemi obnovit: *Po bohaterstwie wojennym, heroicznych wyczynach na wszystkich frontach świata historia postawiła nas wobec zadań, które przerastają siły jednego pokolenia (ProČechyIII, 294).*

Němci jsou během války a ihned po válce Poláky vnímáni velmi negativně, a to jako okupanti, nepřátelé a vrahové (ProČechyIII, 62).

Fenomén tajných škol

Několik učebnic hovoří o polském fenoménu nazvaném *tajne nauczalnie* (*tajne komplety*), což bylo označení pro neoficiální výuku během nacistické okupace Polska, kdy byly veškeré školy a univerzity uzavřeny a mnoho učitelů i studentů bylo odvezeno do koncentračních táborů: (...) *zginęło wtedy około szesnastu tysięcy nauczycieli, zamknięte zostały uniwersytety i średnie szkoły ogólnokształcące a wielu profesorów wywieziono do obozów koncentracyjnych, wielu z nich zginęło* (ProČechyIII, 21). Tajná výuka a přednášky probíhaly na různých místech – např. v bytě u pedagogů nebo studentů: *Podczas najzaciętszych łapanek ulicznych prowadził wykłady zawsze u siebie, najpierw w pięknej willi (...), potem zaś w skromnym mieszkaniu w domu profesorskim na Starym Mieście. Inni profesorowie prowadzili seminaria i wykłady uniwersyteckie sposobem wypróbowanym, prawie klasycznym: kolejno w mieszkaniach swoich studentów* (ProPosluchII, 21). Během okupace se těchto tajných škol účastnilo 3-4 tisíce studentů a pedagogů (JazPol, 168). Za porušení zákazu zrušení výuky hrozila smrt, ale pro některé ze zúčastněných to byla jistá forma odboje, který jim pomáhal přežít v okupovaném Polsku: *Byliśmy pierwszymi studentami podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego. Dzisiaj to bardzo pięknie brzmi, ale w okresie bitwy lotniczej o Anglię, a zarazem o panowanie faszyzmu nad światem wydawało się to aktem nierozsądnym zajmować się zagadnieniami historii literatury polskiej, poznawać budowę języka i zaznajamiać się z rzeczą tak niepotrzebną w walce, jak bibliografia i jej dzieje* (ProPosluchII, 21). V dnešní době je odvaha a statečnost studentů i pedagogů účastnících se této tajné výuky ceněna jako velké hrdinství: *To świadectwo niespożytości naszej kultury narodowej i ofiarności najlepszych jej twórców. Przed ich wysiłkiem powojenne pokolenie powinno uchylić czoła...* (JazPol, 168). Poláci jsou na tajné školy velmi hrdí, zvláště když to byla *jedyna tego rodzaju akcja w Europie* (ProČechyIII, 21).

3.2.11.3 Náboženství

Poláci jsou jinými národy vnímáni jako velcí katolíci, proto by bylo možné předpokládat, že tento stereotyp se bude vyskytovat i v mnoha učebnicích. Opak je ale pravdou. Důvodem opět může být fakt, že většina analyzovaných učebnic vznikala za socialismu a náboženství nebylo touto ideologií podporováno ani propagováno. Víra je v některých učebnicích zobrazena jen díky literárním textům (př. ProPosluchI, 165-166). Nejvíce zmínek na téma náboženství obsahuje poválečná učebnice *Učím se polsky*. Tato

jazyková příručka uvádí hned několik rad, jak by se měl člověk správně chovat podle křesťanské víry. Nabádá ho ke chvále Boha, protože vše, co lidé mají, pochází od něj:

Bądźcie dobrzy i miłujcie się wzajemnie, jak Chrystus miłował was (UčsePol, 29).

Nech celý svět chválí Boha! (UčsePol, 41).

Poklekněte před oltářem (oltarz) a proste Boha, aby vám dal síly (UčsePol, 49).

Chwalić Boga, jesteśmy wszyscy zdrowi (JazPol, 203).

Všechno, co máme, co jsme měli a budeme míti, je od Boha (UčsePol, 32).

Bez Boha nic, s Bohem všechno! (UčsePol, 60).

Kristus (Chrystus) trpěl za nás na kříži (UčsePol, 66).

Vyzdvihována je pobožnost jako jedna ze základních křesťanských hodnot:

Jaka jest babka? Skromna i pobożna (UčsePol, 10).

Starí křesťané byli velmi pobožní (UčsePol, 68).

Za prototyp dobrého Poláka-věřícího je považován P. Skarga, o kterém hovoří učebnice *Učím se polsky*:

Nie był to tylko ksiądz, który wytykał grzechy, złość i nienawiść ludzką i nawoływał do poprawy, ale też wieszcz, który włożył do swoich kazań dużo myśli proroczych.

Jako prawdziwy Polak napominał do zgody, bezinteresownej miłości do ojczyzny, oraz żądał zwłaszcza sprawiedliwości dla ubogich, słabych i uciśnionych (UčsePol, 85).

Symbol, který ke křesťanské víře neodmyslitelně patří, je kostel: *W każdej dużej gminie znajduje się kościół. Jest to dom boży, w którym zgromadzają się wierni chrześcijanie, ażeby chwalili Boga i wypowiadali mu swoje radości i zale* (UčsePol, 67) a dále *Včera byla matka se mnou v kostele* (UčsePol, 99) nebo *Napiš svému strýci, že ho budu čekat ve čtvrtek po mši u kostela* (UčsePol, 102).

Z těchto příkladů vyskytujících se pouze ve dvou učebnicích je zřejmé, že náboženství bylo autory ostatních jazykových příruček vědomě upozadováno.

3.2.12 Obraz Čechů a Čechoslováků

Druhým nejčastěji zmiňovaným národem jsou Češi (popřípadě Čechoslováci)¹⁰⁷. Vztah Čechů a Poláků je vykreslován velmi idylicky. Oba národy jsou vnímány jako vzájemní bratři a přátelé, což dokládá i název jedné z kapitol: *U przyjaciół w bratniej Warszawie* (ProČechyI, 108). Tato skutečnost je ovlivněna i tehdejší politickou situací. Jak již bylo zmiňováno výše, oba národy byly součástí tzv. východního bloku, v kterém panoval socialismus, proto mohou znít z dnešního pohledu některé výroky o vztahu Československa a Polska až pateticky:

Pouta přátelství spojují srdce Poláků a Čechoslováků (JazPol, 36).

Velké přátelství spojuje polské a československé studenty (JazPol, 114).

Wznoszę toast za naszą przyjaźń i braterstwo (KonPrír, 31).

Jest to granica przyjaźni i braterstwa, która nie dzieli, lecz łączy nasze narody (ProPosluchI, 20).

Jestem członkiem Towarzystwa Przyjaźni Czechosłowacko-Polskiej (KonPrír, 51).

Bratnia socjalistyczna Polska (ProČechyIII, 227).

Żwirko i Wigura lecąc z wizytą przyjaźni do braci Czechów, przypieczętowali ją własną krwią (ProPosluchI, 104).

Drodzy Czescy Przyjaciele! Mimo że dzieli nas duża odległość, serca nasze ściśle łączą węzły przyjaźni i przepaja nas wspólna idea budowy socjalizmu w naszych krajach. Odbudowa i rozbudowa naszej ojczyzny, równie jak Waszej, szybko postępuje naprzód, niosąc pokój i szczęście wszystkim dzieciom (JazPol, 31).

Niechaj młodzież Czechosłowacji i młodzież Polski kroczy w jednym szeregu, zjednoczona wspólnym celem, jakim jest socjalizm (JazPol, 31).

Blížkost s Čechy vnímají Poláci i díky našemu společnému slovanskému původu:

Dla nas Czechów są Polacy bliscy krwią i językiem (UčsePol, 24).

Češi a Poláci jsou dva národy slovanské (slovianskie) (UčsePol, 68).

---

¹⁰⁷ Pokud bude tato část mluvit o Čechách, bude do nich zahrnovat popřípadě i Čechoslováky. Toto zjednodušení je použito z toho důvodu, že i učebnice, které vznikaly za Československa, v některých případech hovoří pouze o Čechách.

V učebnicích si velmi rozumí i hlavní postavy Čech pan Čermák a Polák pan Domański. Téměř v každé diskuzi, kterou pánové vedou na různá témata, si přitakávají a souhlasí spolu:

Znów czyta pan moje myśli (ProČechyIII, 58).

Dziwny to i rzadko spotykany wypadek, aby dwaj ludzie mieszkający daleko od siebie, w tylu sprawach tak się zgadali, jak my obaj. Tym razem zgadzamy się co do naszych zamiłowań (ProČechyIII, 260).

Do Polska přijíždí z různých důvodů mnoho Čechů, což dokládá většina učebnic: pan Kalina je pozván na polskou svatbu (ProPosluchII, 15), český učitel jede do Krakova vyučovat češtinu (CzyCzechów, 33), pan Čermák přijíždí do Polska na pozvání jeho známého pana Domaňského (ProČechyI), pan Novák stráví ve Varšavě několik dní u rodiny Kowalských (ProPosluchI, 60), pan Novotný je na služební cestě ve Varšavě (ProPosluchI, 101), pan Svoboda je v Polsku na stáži: *Inżynier Svoboda odbywa trzymiesięczny staż w jednym z warszawskich zakładów przemysłowych (ProPosluchI, 189)*, student Jiří Kučera je ve Varšavě s pražskou delegací (ProPosluchII, 156), učitel Jareš přijel do Polska na školení: *Pan Jareš, z zawodu nauczyciel, przyjechał do Polski w celu zapoznania się ze strukturą i poziomem polskiego szkolnictwa (ProPosluchII, 102)*. Češi jezdí do Polska kvůli návštěvě svého známého, kvůli školení nebo jako členové delegace či kvůli touze po poznání země: *Od dawna już marzył pan Čermák o tym, by zwiedzić Polskę. Pragnął zapoznać się z krajem bratniego narodu, do którego czuł szczerzy szacunek i przywiązanie (ProČechyI, 108).*

I Poláci se na druhou stranu chtějí podívat do Československa, nejvíce je láká Praha: *Do Pragi wybieram się od dawna. Mam nadzieję, że mi się w przyszłym roku wreszcie uda przyjechać (ProČechyI, 163).*

Oba národy projevují zájem o zemi toho druhého. Pan Sokolnicki si v knihkupectví zakoupil česko-polský a polsko-český slovník a *jakiegoś samouczka języka czeskiego (JazPol, 158)*, aby se naučil česky. Poláci mají velmi rádi českou kulturu. Pan Dobrowolski s manželkou a panem Sokolnickým jdou na český Trnkův film o Švejkovi:

P. Jadzia: Jestem zachwycona tymi „Przygodami dobrego wojaka Szwejka“. Lubię bardzo filmy kukielkowe, a Trnka jest niewątpliwie asem swego genre'u.

Dr S: I ja jestem tego samego zdania, i cieszę się bardzo, że mi się udało zdobyć bilety na ten film. Grają zresztą w Warszawie jeszcze jeden czeski film „Anioł w górach“ z Marwanem w głównej roli, ale wolalem Szwejka.

P. D.: I dobrze zrobiles, Wladku. Jesteśmy ci za wybór filmu bardzo wdzięczni (JazPol, 113).

Na druhé straně i Češi se zajímají o polskou kulturu: *Pan Novotný, bawiący na delegacji służbowej w Warszawie, chciałby zwiedzić Muzeum Narodowe oraz Galerię Polskiego Malarstwa XIX wieku (ProPosluchI, 101), literaturu: Čtème mnoho polských knih (JazPol, 125) a polský folklor:*

Čermák: Przechodząc obok Cepelii nie mogłem oprzeć się pokusie i wszedłem do sklepu, nie tylko po to, by wszystko obejrzeć, ale także by wybrać coś ze sprzedawanych wyrobów na pamiątkę. Córce kupiłem tańczącą parę krakowską, a synowi pięknego górala z fajką. Powziąłem przy tym zamiar, by prosić pana o poinformowanie mnie o polskiej sztuce ludowej (ProČechyIII, 82).

Několikrát je zmiňováno, že se Češi naučili dobře polsky: *Aha, pan przecież jest cudzoziemcem, mimo że pan mówi doskonale po polsku (ProPosluchI, 102) a dále:*

P: Skąd pan zna tak dobrze polski:

N: Nauczyłem się polskiego w Pradze. Cieszę się, że poznam Polskę (PolproSam, 48).

V *Polštině pro posluchače kursů polštiny II* je uveden rozhovor s tehdejšími ředitelem polského střediska (*Wydział Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej Ambasady PRL*) v Praze na Václavském náměstí - panem Wiktorem Maślikem, který mluvil o vzájemné spolupráci mezi našimi národy (ProPosluchII, 89-91). V jiné učebnici bylo uvedeno, že na polském středisku v Praze i v Bratislavě bylo možno zakoupit noviny v polštině (ProČechyIII, 114). V příručce *Jazyk polský* naopak najdeme *Czechosłowacki Ośrodek Kulturalny*, který sídlil ve Varšavě: *Wnętrza urządzone z wysokim smakiem artystycznym oraz bogaty program imprez pozwalają przypuszczać, iż Czechosłowacki Ośrodek Kulturalny stanie się w krótkim czasie jedną z najchętniej odwiedzanych przez mieszkańców Warszawy placówek kulturalnych (JazPol, 193).*

Z těchto příkladů vyplývá, že mezi Čechy a Poláky panovaly velmi dobré a přátelské vztahy. Nadcházející kapitola se pokusí o vytvoření prototypu Poláka, a to na základě získaných informací z analýzy učebnic, kterým se věnovaly předešlé kapitoly praktické části.

3.2.13 Pokus o zformování prototypu Poláka

V této kapitole se pokusíme zformovat, jak by mohl vypadat prototyp Poláka a jeho rodiny na základě zanalyzovaných učebnic pro Čechy. Pro vytvoření prototypu budou použity nejvýraznější a nejčastěji se vyskytující rysy a vlastnosti nalezené v učebnicích.

Prototypický Polák žijící za dob Polské lidové republiky se jmenuje Jan Kowalski¹⁰⁸. Má tři děti – dva syny a jednu dceru. Dívka se chce stát učitelkou a synové studují na technických oborech, protože by rádi byli inženýry. Manželka pana Kowalského je ženou v domácnosti. Stará se o nákupy, na které chodí nejčastěji v pátek ráno, aby se vyhnula frontám a aby na ni zbylo zboží, které potřebuje koupit. S nakupováním nebo se starostí o domácnost jí pomáhá dcera. Paní Kowalska je dobrou kuchařkou, umí uvařit tradiční polská jídla ze surovin pro Polsko typických (řepa, zelí, brambory, ryby). Celá rodina jí ráda masitá jídla (*kotlet, kaczka* atd.), ale nepohrdnou ani pokrmy bez masa (*pierogi, naleśniki* atd.). Po obědě si s chutí dají tradiční polský dezert (*sernik, szarlotka* atd.), který zapijí kávou nebo čajem a u toho si rodiče čtou noviny, pan Kowalski *Trybunu Ludu* a jeho žena časopis *Przyjaciółka*. Manžel paní Kowalské i jejich děti chodí v pauzách ve škole i v práci na oběd domů. Nejdůležitější částí dne, kdy se celá rodina sejde v klidu u stolu, je večere.

Nedílnou součástí života rodiny Kowalských je kultura – rádi chodí do divadla na hry polských klasiků (např. na Fredrovy komedie), do kina, do galerií, na výstavy a rodiče na koncerty vážné hudby. Jejich koníčkem je hraní na hudební nástroje, protože hudbu mají jako Poláci v krvi. Bez hudby a tance se neobejde žádná slavnost rodiny Kowalských. Dále jsou velkými čtenáři, mezi jejich oblíbené autory patří jednoznačně klasika v podobě Mickiewicze a Słowackého. Pan Kowalski rád poslouchá rádio a sleduje televizi, nejraději má kriminální pořad *Kobra* nebo filmovou sérii *Stawka większa niż życie*. Volný čas tráví z velké části sportem různého typu, o volných nedělích vyjíždí pan Kowalski s rodinou do přírody za město. V létě vyrážejí na sever k moři nebo na Mazurská jezera, kde pěstují vodní turistiku. V zimě tráví volný čas lyžováním na horách v Zakopaném. Všichni členové

---

¹⁰⁸ Jan Kowalski je jedno z nejčastějších jmen v Polsku, proto je považováno za tzv. metonymii průměrného Poláka. Toto jméno je ekvivalentem průměrného Čecha Jana Nováka.

rodiny jsou fanoušky sportů. Jejich oblíbenými sporty je atletika, tenis a fotbal. Pan Kowalski rád sleduje sportovní zápasy na jejich černobílé televizi. Na nový barevný televizor si chce časem ušetřit. Prázdniny tráví rodina nejčastěji v Polsku, ale pokud se dostane do zahraničí, nejčastěji jezdí do Bulharska, Československa nebo Jugoslávie. Pan Kowalski má v rámci služebních cest možnost navštívit země i mimo východní blok. Rodina Kowalských nejraději cestuje vlakem, a naopak letadlo nemají příliš v lásce, protože jim nedělá dobře.

Jednou z nejméně oblíbených aktivit pana Kowalského je nakupování, které velmi rád přenechá své ženě. Paní Kowalska se ve volném čase zabývá módou, v níž se velmi dobře vyzná, s nákupem oblečení tedy pomáhá i jiným.

Pan Kowalski pracuje jako inženýr. Je velmi pracovitý, zaměstnání ho baví, protože v něm vidí smysl. Díky svému slušnému platu dokáže zaopatřit rodinu, i přesto, že je jeho manželka ženou v domácnosti. Muž se stará o technické věci, jako je například údržba automobilu. Pokud chce svou ženu potěšit, koupí jí květiny. Stejný dárek dostává paní Kowalska od ostatních členů rodiny k svátku, zatímco děti jako dárek nejvíce oceňují čokoládu a hračku.

Rodina bydlí v hlavním městě Polska Varšavě. Mají rádi modernost a rušnost této metropole a jsou pyšní na to, že po válce Varšava dokázala za krátkou dobu doslova vstát z popela. Na velkoměstě oceňují dostupnost a rozmanitost kulturních akcí. Paní Kowalska by akorát uvítala výstavbu většího počtu obchodů. Svůj domov rodina chápe jako místo klidu, odpočinku a chvílí strávených s nejbližšími. Nepotrpí si na drahé vybavení, ale spíše kladou důraz na funkčnost jejich bydlení. Kowalští mají bezproblémové vztahy se svými sousedy.

Jako typičtí Poláci mají rádi návštěvy, které zahrnou svou pohostinností. Hosté chodí k rodině Kowalských nejčastěji v odpoledních hodinách a zůstávají na bohatou večeři. Manželé jsou srdeční, člověk ihned pocítí, že ho rádi vidí. V hovorech se nevychloubají svými znalostmi, se známými a přáteli se nehádají. Naopak chtějí každému s čímkoliv pomoci. Manželé dbají na to, aby si jejich děti ke studiu vybraly vhodný obor, který je bude bavit a pomůže jim s jejich budoucím pracovním uplatněním. Jako praví Poláci jsou i manželé Kowalští hrdí na své předky, na svou zemi i jazyk. Celá rodina dbá na dochvilnost, protože všichni vědí, že chozením na čas vyjadřují úctu tomu, kdo na ně čeká. Ne vždy se jim ale povede přijít v přesně domluvený čas. Každý člen rodiny si někdy povzdychne, že moderní doba je až příliš uspěchaná a že by ocenil, kdyby měl více času na své blízké

a na své koníčky. Je pravda, že i rodina Kowalských někdy využije nedostatek volného času jako výmluvu, proč některý z jejích členů něco neudělal nebo dělat nebude. Za jedny z největších negativ doby považují nezaměstnanost a chudobu některých polských rodin.

I přesto, že má pan Kowalski svou ženu rád, někdy ocení společnost svých přátel, se kterými se s chutí napije vodky a vykouří pár cigaret.

Pan Kowalski je politicky uvědomělý a vyznává myšlenky socialistické ideologie, ale na veřejnosti je příliš neprojevuje. Podporuje snahy Polské lidové republiky o obnovu válkou zničené země. Také ho fascinují pokroky, jaké Polsko za tak krátký čas stihlo v oblasti průmyslu a hospodářství vykonat.

Nejbližší zemí rodiny Kowalských je Československo, kde mají Poláci mnohé přátele, které s velkou radostí přivítají v Polsku na návštěvě a postarají se o to, aby se tam jejich hosté cítili co nejlépe. Ubytují je ve svém domě, provedou je po městě a pomohou s vyřízením veškerých záležitostí. Pan Kowalski miluje se svým československým přítelem debatovat o všech různých tématech a baví ho porovnávat situaci v Polsku a v Československu.

Za nejhorší historickou událost považuje rodina Kowalských německou okupaci za druhé světové války a zničení jejich rodného města Varšavy. Přesto jsou však nesmírně pyšní na bojovnost a statečnost svých předků, kteří za Polsko hrdě bojovali.

4 Závěr

Výzkumy jazykového obrazu světa a stereotypů, zvláště pak stereotypů jednotlivých národností, jsou v dnešní době velmi populární. Dokazují to četné práce lingvistů z polského i českého prostředí. I tato diplomová práce se na základě národních stereotypů zobrazovaných v jazykových učebnicích určených Čechům pokusila o vytvoření jazykového obrazu Poláků a Polska.

Teoretická část této diplomové práce byla rozdělena do tří částí, a to na *Jazykový obraz světa*, *Stereotypy a prototypy* a *Didaktiku cizích jazyků*.

První úsek teoretické části s názvem *Jazykový obraz světa* byl zaměřen na kognitivní lingvistiku a s ní spojené přístupy k jazyku. Klíčový pojem této kapitoly je jazykový obraz světa, tedy zjednodušeně pohled, kterým se skrze náš jazyk díváme na svět. Termín se začal formovat na půdě německé filosofie jazyka a dále se utvářel v pojetí amerických lingvistů E. Sapira a B. J. Whorfa. Na konci sedmdesátých let se pojem jazykový obraz světa objevil v Polsku, kde se začal plně rozvíjet v 80. letech okolo lublinských lingvistů J. Bartmińského, R. Tokarského a časopisu *Etnolingwistyka* a dále pak kolem časopisu *Język i Kultura* ve Vratislavi. Dodnes je jazykový obraz spojován především s prostředím polské lingvistiky. V Čechách se tomuto tématu věnuje hlavně skupina okolo I. Vaňkové na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Následující část se zaměřila na úskalí definice textového, kulturního a mentálního obrazu světa, které jsou s jazykovým obrazem častokrát zaměňovány, bohužel ani lingvisté se neshodnou na přesných vymezeních těchto pojmů. Další kapitola byla věnována jednomu z hledisek jazykového obrazu světa – antropocentrismu, tedy pohlížení na svět z pohledu nám vlastního, z pohledu člověka. Na příkladech uvedených v této části je dobře patrné, do jaké míry naše myšlení a vnímání reality ovlivňuje to, že jsme lidé, tedy jak vypadáme, jak se chováme a projevujeme vůči okolnímu světu. Velmi zajímavé je využívání opozic vlastní-cizí, my-oni a náš pohled na skutečnost očima tohoto vymezení. Poslední dvě kapitoly se věnovaly revizi pojmu jazykového obrazu světa, jejíž nutnost po téměř čtyřiceti letech od prvních definic pociťovali polští lingvisté, a dále různým metodám, pomocí kterých se dá zkoumat jazykový obraz světa. Z výčtu představených způsobů výzkumu byla pro potřeby této diplomové práce využita kombinace metody *materialowo-ilościowe* a metody *dyskursywno-analityczne*, zároveň byly použity historické materiály v podobě analyzovaných učebnic, které vypovídají o konkrétním časovém období.

Druhý úsek teoretické části se zabýval dvěma pojmy, které s jazykovým obrazem světa (a zvláště pak s obrazem národností) úzce souvisí, a to jsou stereotypy a prototypy. Prototyp je obecně definován jako nejlepší zástupce dané skupiny a stereotypy jsou vlastnosti, které jsou připisovány prototypu. Oba pojmy jsou zasazeny do polského kontextu a definovány na základě studií lingvistů, kteří se těmito termíny soustavě zabývali. V polském prostředí se jedná opět o dvojici J. Bartmiński a R. Tokarski a další. O velké oblibě těchto pojmů v Polsku svědčí i série slovníků začínající titulem *Słownik ludowy stereotypów językowych*. V tomto úseku teoretické části byl kvůli zaměření diplomové práce kladen důraz převážně na stereotypy národností. V kapitole s názvem *Stereotyp Poláka očima Čechů* byly na základě několika studií českých lingvistů popsány negativní i pozitivní stereotypy, pomocí nichž vnímají Češi Poláky. Mezi nejčastěji zmiňovanými byl obraz Poláka-romantického rytíře, Poláka-veksláka nebo zlodějíčka a Poláka-katolíka. Autoři zdůrazňují, že stereotypy se mění vlivem historických kontaktů obou národů.

Třetí a zároveň poslední úsek teoretické části nesl název *Didaktika cizích jazyků*. Tato část nejdříve vysvětlila, v čem obecně spočívá tato vědní disciplína a potom se zaměřila na konkrétní podobu metod výuky cizích jazyků v českém prostředí. Z uvedené teorie vyplývá, že jediné dvě učebnice *Czy Czechów jest trzech?* a *Coraz bliżej Polski*, byly napsány na základě tzv. komunikativní metody. Nalezneme v nich konverzační cvičení i pomocné otázky, které nastolují témata k debatě, a učebnice tolik nelpí na gramatické a překladové části. Vyjma *Konverzačné příručky polštiny* a *Základů polské mluvnice*, na které tato metodologická kritéria nemůžeme uplatňovat, protože se nejedná o učebnice v pravém slova smyslu, vznikly ostatní jazykové příručky na základě starší gramaticko-překladové metody. Kontrolní cvičení v těchto učebnicích jsou zaměřená výlučně na překlad z a do polštiny a na gramatiku či teorii vysvětlené v dané lekci. Následuje kapitola zaměřující se na tzv. *glottodydaktyku polonistyczną*, tedy poměrně mladou disciplínu zabývající se výukou cizích jazyků v Polsku. Součástí této kapitoly byla i polská jazyková politika. Další část byla věnována roli učitele ve vzdělávacím procesu cizích jazyků. Práce došla k závěru, že pedagog cizího jazyka by měl ovládat i mateřský jazyk svých studentů (v našem případě češtinu). S touto znalostí by měl nakládat velmi opatrně. Češtinu ve vyučovacím procesu by neměl používat příliš často, aby nedemotivoval své studenty. Naopak vhodné užití češtiny bylo shledáno v případech, kdy je studentům vysvětlována složitější gramatika. Kapitola s názvem *Polonistika v českých zemích z historické perspektivy* čtenáře seznámila s vývojem polonistiky od dvacátých let, kdy byla v Praze založena, po začátek 21. století. Polonistika byla stejně jako jiné obory na Karlově univerzitě vystavována politickým i historickým

tlakům (př. nacistická okupace a uzavření vysokých škol, nástup komunismu atd.), které ovlivnily její fungování. Za tuto kapitolu jsou zařazeny medailony sedmi vysokých škol, jež v současnosti ve větší či menší míře zajišťují výuku polštiny v České republice.

Pro potřeby analýzy této diplomové práce bylo vybráno celkem dvanáct učebnic a jazykových příruček, které byly vydány přímo pro české (nebo československé) příjemce z řad studentů vysokých škola či veřejnosti. Tyto příručky byly ohraničeny lety 1945-1997. Novější učebnice, které v České republice vycházejí v současnosti, nebyly do výzkumu zařazeny z toho důvodu, že nevznikají konkrétně pro potřeby českých studentů, ale jsou koncipovány buď obecně pro různorodé spektrum cizinců (př. *Krok po kroku*), nebo překládány z jednoho vzoru podle potřeby do jednotlivých jazyků (*Polština nejen pro samouky*). Mezi použité jazykové příručky byla zahrnuta i publikace *Základy polské mluvnice*, u které by se zdálo, že nespĺňuje požadavky této diplomové práce (neobsahuje hlavní postavy, dialogy ani děj), ale během analýzy byl využit příkladový materiál a několik textů, které mají studentům sloužit pro natrénování výslovnosti. Mezi dvanáct jazykových publikací byla zahrnuta i *Konverzační příručka polštiny* určená především slovenské části tehdejšího Československa. Tato příručka stejně jako předchozí zmiňovaná poněkud vybočuje, protože neobsahuje děj, rozhovory ani hlavní postavy, jež by učebnicí studenta provázely. Z této příručky byla využita důležitá témata a okruhy, které byly z pohledu autora nutné znát k tomu, aby se student naučil plnohodnotně konverzovat v polštině. Ostatní analyzované publikace se nelišily od učebnic chápaných v dnešním slova smyslu, s přihlédnutím k tomu, že je samozřejmě poznamenala doba jejich vzniku – většina z nich neobsahuje např. ilustrace (fotografie najdeme pouze zřídka).

Dalším aspektem, který je potřeba zmínit, je to, že na polovině učebnic se podílel nebo spolupodílel autor T. Bešta. To bylo patrné hlavně u trojice učebnic *Polština pro Čechy I-III* a u dvojice *Polština pro posluchače kursů polštiny I-II*, protože analýza ukázala, že některé zařazené literární nebo výukové texty se shodují, nebo liší pouze v maličkostech. Ovšem ani tento fakt neměnil nic na tom, že zkoumaný materiál byl bohatý a různorodý.

V souvislosti s vytvořením obrazu Poláků a dobového Polska je důležité znovu zdůraznit, že většina učebnic vznikala za socialismu. Časové období tohoto režimu nebylo příznivé k tomu, aby bylo poukazováno na vady, negativa polského systému a špatné vlastnosti Poláků (vztahy v rodině, s přáteli, s Čechy byly vykresleny ideálně atd.). Z tohoto důvodu se může zdát, že záporné aspekty se v učebnicích příliš nenacházely a nebyť učebnice

Coraz bliżej Polski, která je v tomto pojetí přelomová (vznikala až po pádu režimu), bychom na ně neměli příliš mnoho dokladů, i přesto, že i ve starších učebnicích se po detailní analýze pár neřestí a nešvarů našlo. Stejně tak údaje socialistického režimu o průmyslu, hospodářství, zemědělství a dále např. sociální politice, musíme brát s rezervou. Kladných vlastností bylo zmíněno mnoho a jejich výběr nebyl velkým překvapením (pohostinnost, ochota pomoci, patriotismus, důraz na vzdělání, pracovitost atd.), odpovídají totiž definici A. Mešťana, jenž hovoří o tzv. *popular stereotypes*¹⁰⁹, které se vyskytují v různých variacích i u jiných evropských společenství.

Kvůli výše uvedeným skutečnostem nebyla do učebnic zařazena témata, jež jsou v dnešní době s Poláky velmi často spojována, a to je náboženství a křesťanské svátky (Vánoce, Velikonoce atd.). Víře a církevním svátkům se věnovaly pouze těsně poválečná a poté až porevoluční učebnice. Některé náznaky těchto témat bylo možné najít v literárních textech, ale z celkového hlediska nemohl být potvrzen stereotyp Poláka-katolíka právě kvůli výše zmíněným důvodům.

Překvapivá byla drtivá převaha Varšavy nad ostatními polskými městy. Jelikož se naprostá většina analyzovaných učebnic odehrávala právě ve Varšavě, dostávala ostatní města pouze malý prostor. Kvůli této skutečnosti jsme jako čtenáři mohli nabýt dojmu, že Polsko je z většiny tvořeno právě hlavní metropolí. Ale i zde si můžeme pomoci nedávnou historií, kdy bylo hlavní město během druhé světové války srovnáno se zemí a po válce vybudováno celé znovu. Nesmíme se divit, že na rychlou obnovu metropole byli učebnicoví Poláci hrdí a pyšní a svou Varšavu-fénixe, vyzdvihovali nad ostatní města, která během války neutrpěla takové ztráty.

Zajímavé je, že v učebnicích se kromě Poláků vyskytovaly dvě jiné národnosti, jimž byla věnována větší pozornost. Byli jimi Češi (Čechoslováci) a Němci. Mezi těmito dvěma národy byla v učebnicích nepřekonatelná propast, co se sympatií projevovalých polskými obyvateli týče. Češi jako bratrská země plná přátel byla oslavována. Samozřejmě, že tomu nahrával i fakt, že Československo bylo s Polskem součástí východního bloku. Kladný obraz Čechů je pochopitelný i z toho důvodu, že jsou učebnice určeny právě českým studentům, kteří by se těžko chtěli učit jazyk národu, který ten jeho v učebnicích haní

---

¹⁰⁹ MEŠŤAN, A.: The Czech stereotype of Czechs compared with the Czech stereotypes of Poles. In: WALAS, T. (ed.): *Stereotypes and Nations*. Krakov: International Cultural Centre, 1995. s. 38.

a pomlouvá. Naopak Němci nebyli ušetřeni profilu nepřátel a nacistů, o kterých mluvil i J. Bartmiński ve své stati¹¹⁰.

Ostatní obrazy, které byly ve výzkumu zjištěny, nejsou příliš překvapivé. V kapitole s názvem *Pokus o zformování prototypu Poláka* byl vytvořen obraz na základě propojení stereotypních zobrazení získaných na základě analýzy učebnic. Namátkou uvedme rozmanitý kulturní život a přehled Poláků, tradiční pojetí rolí muže a ženy v rodině, bohatou polskou kuchyni skládající se z typických surovin, zájem o sport a cestování atd.

Tato diplomová práce může posloužit jako výchozí bod pro další výzkumy týkající se jazykového obrazu Poláků a jejich země. Zajímavé by bylo srovnat, zda se zde představený obraz neliší v závislosti na tom, pro jakou národnost jsou jazykové příručky a učebnice určeny (např. jaké historické události jsou připomínány v učebnicích pro Němce a zda je vůbec problematika druhé světové války zmiňována), a jestli se zobrazení v analyzovaných učebnicích této diplomové práce zásadně neliší od obrazu, který bychom našli v příručkách, u nichž není národnost příjemce předem určena a specifikována (př. učebnice *Krok po kroku*).

---

¹¹⁰ BARTMIŃSKI, J.: Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania, 1994. In: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 242-261.

5 Seznam použité literatury a jiných zdrojů

5.1 Primární literatura

BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy I*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy II*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

BEŠTA, T.: *Polština pro Čechy III*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

BEŠTA, T.: *Základy polské mluvnice*. Praha: Polský institut v Praze, 1994.

BEŠTA, T. – JUŘINA, V. – MĚŠŤAN, A.: *Polština pro posluchače kursů polštiny pořádaných Polským kulturním střediskem v Praze* (část 1). Praha: 1968.

BEŠTA, T. – JUŘINA, V. – MĚŠŤAN, A.: *Polština pro posluchače kursů polštiny pořádaných Polským kulturním střediskem v Praze* (část 2). Praha: 1968.

BUFFA, F. – SOBIERAJSKA, A. – SOBIERAJSKI, Z.: *Konverzačná príručka polštiny*. Martin: Osveta, 1958.

KARAS, F.: *Učím se polsky. Pro praktickou potřebu i jako úvod do polského písemnictví*. Praha: Česká grafická unie, 1945.

KOPECKÝ, M. – KULOŠOVÁ, M. – OLIVA, K.: *Polština pro samouky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

PÖSINGEROVÁ, K. - SERETNY, A.: *Czy Czechów jest trzech? Učebnice polského jazyka pro Čechy*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1992.

PÖSINGEROVÁ, K. - SERETNY, A.: *Coraz bliżej Polski. Učebnice polského jazyka pro Čechy* (část 2). Praha-Kraków: Katedra slavistiky FF UK, Instytut Polonijny Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997.

ŠAUNOVÁ, I.: *Jazyk polský. Příručka pro vysoké školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

5.2 Sekundární literatura a jiné zdroje

ANUSIEWICZ, J. – DĄBROWSKA, A. – FLEISCHER, M.: Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej. In: *Język i Kultura*, č. 13, 2000. s. 11-44.

BARTMIŃSKI, J.: Czym zajmuje się etnolingwistyka? In: *Akcent*, č. 26, 1986. s. 18.

BARTMIŃSKI, J.: Jak zmienia się stereotyp Niemca w Polsce? Profile i ich historyczno-kulturowe uwarunkowania, 1994. In: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. s. 242-261.

BARTMIŃSKI, J.: O językowym obrazie świata Polaków końca XX wieku. In: *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*. Warszawa: Elipsa, 2001. s. 27-53.

BARTMIŃSKI, J.: Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu matki. In: *Język a kultura*, č. 12, 1998. s. 63-83.

BARTMIŃSKI, J.: *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007.

BARTMIŃSKI, J. - TOKARSKI, R.: Językowy obraz świata a spójność tekstu, In: DOBRZYŃSKA, T. (red.): *Teoria tekstu. Zbiór studiów*. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1986.

BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *90 let pražské polonistiky – dějiny a současnost*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013.

BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014.

DĄBROWSKA, A.: Czy istnieje w podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców wyraźny obraz Polski i Polaków? (Próba znalezienia stereotypów). In: *Język i Kultura*, č. 12, 1998. s. 278-295.

GRZEGORCZYKOWA, R.: *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.

GRZEGORCZYKOWA, R.: O rozumieniu prototypu i stereotypu we współczesnych teoriach semantycznych. In: *Język i Kultura*, č. 12, 1998. s. 109-115.

GRZEGORCZYKOWA, R.: Pojęcie językowego obrazu świata. In: BARTMIŃSKI, J. (red.): *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1990. s. 39-47.

GRZEGORCZYKOWA, R.: Punkty dyskusyjne w rozumieniu pojęcia językowego obrazu świata – widziane z perspektywy badań porównawczych. In: *Etnolingwistyka*, č. 21, 2009. s. 15-29.

HÁNKOVÁ, D.: Metody ve výuce cizích jazyků a příležitosti k učení. In: *Metody výuky a testování cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)*. Praha: Ústav jazykové a odborné přípravy UK, 2016. s. 40-56.

HÄUSLEROVÁ, K. – NOVÁKOVÁ, M.: Metody cizojazyčné výuky. In: *Filling. Časopis pro filosofii a lingvistiku*, č. 1, 2008. Dostupné online: <<http://home.zcu.cz/~jalang/filling/issues/0001/c-hauslerova,novakova.html>> [cit. 7. 6. 2018].

HLOUŠKOVÁ, J.: Poles in the eyes of Czechs. In: WALAS, T. (ed.): *Stereotypes and Nations*. Krakov: International Cultural Centre, 1995. s. 49-54.

- KOPIŃSKA, M.: Język jako narzędzie interpretacji rzeczywistości – językowy obraz świata. In: *Un mundo, muchas miradas*, č. 2, 2011. s. 53-76.
- KOWALIKOWA, J.: Dydaktyka języka ojczystego a glottodydaktyka. Podwójny wymiar edukacji językowej. In: *Lingvaria*, č. 1, 2009. s. 216-233. Dostępne online: <<http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/5e1f2fbb-a83e-46ba-891c-80c34afae647>> [cit. 31. 5. 2018].
- KOWALIKOWA, J.: Dydaktyka języka ojczystego a glottodydaktyka w kontekście nauczania polszczyzny. In: NYNCZ, R. – MIODUNKA, W. – KUNZ, T. (eds.): *Polonistyka bez granic (tom 2). Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*. Kraków: TAIWPN Universitas, 2010. s. 57-66.
- KRÁMSKÝ, D. (ed.): *Kognitivní věda dnes a zítra*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2009.
- KRAWCZYK, K.: Pomocnik czy nieprzyjaciel? O roli języka ojczystego uczniów w nauczaniu języka polskiego jako obcego (na przykładzie czeskich studentów). In: BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. s. 246-252.
- KROH, A.: The Pole and the Czech: two brothers. In: WALAS, T. (ed.): *Stereotypes and Nations*. Krakov: International Cultural Centre, 1995. s. 45-48.
- KUNZ, T. – MIODUNKA, W. – NYCZ, R. (eds.): *Polonistyka bez granic (tom 1). Wiedza o literaturze i kulturze*. Kraków: Universitas, 2010.
- KUNZ, T. – MIODUNKA, W. – NYCZ, R. (eds.): *Polonistyka bez granic (tom 2). Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*. Kraków: Universitas, 2010.
- KURKOWSKA, H. – SKORUPKA, S.: *Stylistyka polska*. Warszawa: PWN, 1959.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M.: *Metafory, którymi żyjemy*. Brno: Host, 2002.
- LISEK, G.: Polityka językowa Polski i jej sąsiadów na przykładzie Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej. In: Koutny, I. – Nowak, P. (red.): *Język, Komunikacja, Informacja*. Poznań: SORUS, 2011. s. 79-89.
- MADECKI, R.: Historia, współczesność i przyszłość brneńskiej polonistyki, czyli od filologii do studiów polskoznawczych. In: BENEŠOVÁ, M. – RUSIN DYBALSKA, R. – ZAKOPALOVÁ, L.: *Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. s. 261-267.
- MAŇÁK, J. – ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003.
- MEŠŤAN, A.: The Czech stereotype of Czechs compared with the Czech stereotypes of Poles. In: WALAS, T. (ed.): *Stereotypes and Nations*. Krakov: International Cultural Centre, 1995. s. 35-44.

- MIODUNKA, W.: Glottodydaktyka polonistyczna w dobie globalizacji i informatyzacji. In: NYNCZ, R. – MIODUNKA, W. – KUNZ, T. (eds.): *Polonistyka bez granic (tom 2)*. *Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*. Kraków: TAIWPN Universitas, 2010. s. 41-54.
- NOWAKOWSKA, M. M.: Polak i Polska w wybranych podręcznikach do nauki języka polskiego jako obcego w konfrontacji z postrzeganiem tychże przez Słoweńców. In: *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, č. 20, 2013. s. 141-147.
- ORLOVÁ, N. – PAVLÍKOVÁ, J.: *Navigátor: průvodce didaktikou cizích jazyků*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2013.
- PAJDZIŃSKA, A.: My, to znaczy... (z badań językowego obrazu świata). In: *Teksty Drugie*, č. 1, 2001. s. 33-53.
- PAJDZIŃSKA, A. – TOKARSKI, R.: Językowy obraz świata – konwencja i kreacja. In: *Pamiętnik Literacki*, č. 4, 1996. s. 143-158.
- PISAREK, W.: *Polityka językowy Rzeczypospolitej Polskiej, państwa członkowskiego Unii Europejskiej*. Warszawa, 2012. Dostępne online: http://rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1382&Itemid=50 [cit. 25. 6. 2018].
- RUSIN DYBALSKA, R.: Polonistyka na Uniwersytecie Karola w Pradze – historia i współczesność. In: *Postscriptum Polonistyczne*, č. 15, 2015. s. 121-126.
- SOBOTKOVÁ, M. a kol.: *Polonistika v Olomouci v minulosti a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2014.
- ŠVRČINOVÁ, M. – VLASÁKOVÁ, Z. (eds.): *Metody výuky a testování cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)*. *Sborník z mezinárodní konference*. Praha: Ústav jazykové a odborné přípravy UK, 2016.
- TAMBOR, J.: Stereotyp i prototyp – znaczenia terminów. In: *Postscriptum Polonistyczne*, č. 1, 2008. s. 23-29.
- VAŇKOVÁ, I.: Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech. In: KRÁMSKÝ, D. (ed.): *Kognitivní věda dnes a zítra*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2009. s. 243-250.
- VAŇKOVÁ, I. – ČURDOVÁ, V.: Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů. In: *Didaktické studie*, č. 1. Praha: UK v Praze – Pedagogická fakulta, 2014. s. 66-78.
- VAŇKOVÁ, I. – NEBESKÁ, I. – SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, L. – ŠLÉDROVÁ, J.: *Co na srdci, to na jazyku. Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.
- WASIUTA, S.: Stereotyp – pojęcie kluczowe lubelskiej etnolingwistyki. In: NIEBRZEGOWSKA-BARTMIŃSKA, S. – WASIUTA, S. (eds.): *Stereotypy w języku i w kulturze*. Lublin: Polihymnia, 2009. s. 11-23.

ŽUK, G.: *Językowy obraz świata w polskiej lingwistyce przełomu wieków*. Dostupné online: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/144/Językowy_obraz_swiatea.pdf?sequence=1> [cit. 20. 6. 2018].

Další použité zdroje

Egzaminy Certyfikatowe z Języka Polskiego jako Obcego. Dostupné online: <<http://certyfikatpolski.pl/panstwowa-komisja/>> [cit. 24. 6. 2018].

Heslo autostereotyp a heterostereotyp. NEŠPOR R., Z. (ed.): *Sociologická encyklopedie*. Dostupné online. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autostereotyp_a_heterostereotyp> [cit. 26. 4. 2018].

Heslo EUROJOS a EUROJOS-2. Dostupné online. <<http://ispan.waw.pl/default/pl/projekty-naukowe/217-eurojos>> [cit. 4. 4. 2018].

Heslo Jazyková politika. Dostupné online: <<https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20POLITIKA>> [cit. 24. 6. 2018].

Heslo stereotyp: DOROSZEWSKI, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. Dostupné online: <<https://sjp.pwn.pl/szukaj/stereotyp.html>> [cit. 23. 6. 2018].

Heslo stereotypizacja: DOROSZEWSKI, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. Dostupné online: <<https://sjp.pwn.pl/sjp/stereotypizacja;2524153.html>> [cit. 1. 5. 2018].

Heslo wymiennoczłonowy: DOROSZEWSKI, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. Dostupné online: <<http://sjp.pwn.pl/doroszewski/wymiennoczlonowy;5520889.html>> [cit. 29. 4. 2018].

Katedra literární kultury a slavistiky na Univerzitě Pardubice. Dostupné online: <<http://klks.upce.cz/>> [cit. 20. 5. 2018].

Katedra slavistiky na Ostravské univerzitě. Dostupné online: <<https://ff.osu.cz/ksl/>> [cit. 19. 5. 2018].

Katedra slavistiky na Univerzitě Hradec Králové. Dostupné online: <<https://www.uhk.cz/cs-CZ/PDF/Katedry/Katedra-ruskeho-jazyka-a-literatury/Zakladni-informace#UHK-Article>> [cit. 19. 5. 2018].

Katedra slavistiky na Univerzitě Palackého. Dostupné online: <<https://www.ff.upol.cz/ksl/sekce-polonistiky/>> [cit. 19. 5. 2018].

Katedra středoevropských studií na Karlově univerzitě. Dostupné online: <<http://kses.ff.cuni.cz/cs/>> [cit. 20. 5. 2018].

Pražská polonistika. Dostupné online: <<http://www.polonistika.cz/>> [16. 5. 2018].

Ústav slavistiky na Masarykově univerzitě. Dostupné online: <<http://slavistika.phil.muni.cz/>> [cit. 19. 5. 2018].

Ústav středoevropských studií na Slezské univerzitě. Dostupné online: <<https://www.slu.cz/fvp/cz/uses/o-nas>> [cit. 19. 5. 2018].

Słownik stereotypów i symboli ludowych. Dostupné online: <<http://www.umcs.pl/pl/slownik-stereotypow-i-symboli-ludowych,5561.htm#page-1>> [cit. 22. 4. 2018].

Słownik stereotypów i symboli ludowych. Dostupné online: <<https://www.umcs.pl/pl/slownik-stereotypow-i-symboli-ludowych,5561.htm#page-2>> [cit. 16. 7. 2018].

6 Seznam zkratek

JOS	jazykový obraz světa / językowy obraz świata
CorazBlízej	Coraz bliżej Polski
CzyCzechów	Czy Czechów jest trzech?
JazPol	Język polský
KonPrír	Konwersacyjna priručka polštiny
ProČechyI	Polština pro Čechy I
ProČechyII	Polština pro Čechy II
ProČechyIII	Polština pro Čechy III
ProPosluchI	Polština pro posluchače kursů polštiny I
ProPosluchII	Polština pro posluchače kursů polštiny II
PolproSam	Polština pro samouky
UčsePol	Učím se polsky
PolMluv	Základy polské mluvnice